

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра

на тему: **«ГЕОПОЛІТИКА ПРИКОРДОННИХ КОНФЛІКТІВ У
ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ»**

Виконала студентка VI курсу, групи ММв-2
спеціальності 8.03020101 «Міжнародні відносини»
Захарець Євгенія Миколаївна

Керівник: доцент, кандидат історичних
наук Плевако І.Г.

Рецензент: _____

Допущено до захисту рішенням кафедри від “ ____ ” _____ 2015
р. (Протокол № ____)

Острог - 2015 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СКОРОЧЕНЬ, ТЕРМІНІВ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ДЕКОЛОНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ПРИКОРДОННИХ КОНФЛІКТІВ.....	9
1.1. Війна за незалежність в іспанських колоніях та визвольний рух в Бразилії	9
1.2. Передумови прикордонних конфліктів на Латиноамериканському континенті.....	22
<i>Висновки до розділу 1</i>	27
РОЗДІЛ 2. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИКОРДОННИХ СУПЕРЕЧОК В ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	29
2.1. Характеристика прикордонних суперечок в Ла-Платському геополітичному ареалі.....	29
2.2. Прикордонні конфлікти в Амазонсько-Андському субрегіоні.....	38
2.3. Конфліктогенний потенціал Латинської Америки на сучасному етапі.....	52
<i>Висновки до розділу 2</i>	62
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРИКОРДОННИХ КОНФЛІКТІВ ТА ВЗАЄМОДІЯ КРАЇН ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ В РАМКАХ МІЖДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	65
3.1. Міжнародно-правові механізми вирішення прикордонних конфліктів.....	65
3.2. Субрегіональні інтеграційні угруповання в Латинській Америці.....	71
3.3. Регіональні проекти країн Латинської Америки в політичній сфері.....	84
<i>Висновки до розділу 3</i>	90
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	98
ДОДАТКИ.....	108

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СКОРОЧЕНЬ ТА ТЕРМІНІВ

МОМЕР	Місія військових спостерігачів Еквадор-Перу
ФАРК	Револьюційні збройні сили Колумбії - Армія Народу
ОАД	Організація Американських Держав
МАБР	Міжамериканський банк розвитку
ЦАІС	Центральноамериканська інтеграційна система
ЛАІ	Латиноамериканська Асоціація Інтеграції
АСН	Андське співтовариство націй
СЕЛА	Латиноамериканська економічна система

Актуальність проблеми. Країни Латинської Америки тривалий час залишались осторонь світової політики і не мали таких наслідків масштабних прикордонних конфліктів, як країни Європи чи Азії. Проте світові геополітичні зміни активно впливали на відносини між латиноамериканськими державами, супроводжуючи у XIX столітті процес формування незалежних утворень та їх кордонів. В XX столітті геополітичні міркування сприяли як виникненню між латиноамериканськими країнами численних територіальних суперечок, конфліктів та воєн, так і їх припинення.

Територіальні суперечки є своєрідною візитівкою латиноамериканської геополітики, адже жоден інший регіон планети не має такої кількості держав, які б висували один одному територіальні претензії. Разом з тим, особливістю цього явища є те, що воно має глибоке історичне підґрунтя, адже більшість конфліктів зародились в період, коли молоді латиноамериканські держави робили перші кроки в освоєнні світового простору в XIX столітті. Між новими незалежними державами виникали прикордонні інциденти, територіальні розбіжності, збройні конфлікти і війни.

Конфліктогенний потенціал країн Латинської Америки доцільно розглядати в межах трьох геополітичних субрегіонів, що є на континенті – Ла-Платському, Андському та Амазонському. Кожен регіон має свої особливості прикордонних конфліктів та різну динаміку перебігу територіальних суперечок.

Аналіз наукових досліджень з даної проблематики показує, що питання геополітики прикордонних конфліктів в Латинській Америці не має належного висвітлення в українській історіографії. Серед узагальнюючих досліджень варто виділити праці В.Головченка [11], К.Поліщука [40] і Ю.Стащука [49]. В їх роботах проаналізовано причини, наслідки та шляхи подолання прикордонних суперечок, проте перелічені праці не деталізують територіальні конфлікти, що виникали між країнами Латинської Америки. Частина сучасних українських розвідок присвячена регіональним

територіальним суперечкам між окремими країнами. До них відноситься дослідження Кухарук О., в публікації якої розглядається територіальний конфлікт Венесуели з Гайаною [25]. Значно більше питання прикордонних конфліктів досліджувалась зарубіжними науковцями, що зумовлено можливістю доступу до джерел. Поміж праць російських дослідників заслуговує на увагу робота Б. Мартинова, де проаналізовано давні та потенційні прикордонні конфлікти, визначено їх вплив на відносини між країнами Латинської Америки і дано характеристику міжнародного співробітництва південноамериканських держав [31]. Російський історик Є. Старостіна описала причини появи прикордонних суперечок і зробила акцент на ролі міжнародних організацій у вирішенні територіальних суперечок, залишаючи поза увагою питання інтеграційних процесів у Латинській Америці, що також впливають на перебіг конфліктів [50]. Американець Д. Марес дослідив зв'язок між прикордонними суперечками у Західній півкулі із демократичною стабільністю, економічною інтеграцією та соціальним добробутом [65]. М. Орозко виявив минулі та сучасні тенденції розвитку прикордонних конфліктів у Центральній Америці [66]. У роботі Д.С. Палмера проаналізовано конфлікт прикордонного характеру між Перу і Еквадором [67], а у дослідженні М. Пратта – між Гондурасом і Нікарагуа [68].

Отже, актуальність обраної тематики пояснюється відсутністю узагальнюючого дослідження проблематики прикордонних конфліктів в країнах Латинської Америки.

Мета роботи полягає у визначенні особливостей прикордонних конфліктів та шляхів їх вирішення в Латинській Америці.

Для досягнення поставленої мети необхідно реалізувати такі **завдання**:

- охарактеризувати процес деколонізації та визначити причини появи прикордонних проблемних ситуацій у регіоні;
- провести геополітичний аналіз суперечок і конфліктів прикордонного характеру в Латинській Америці;

- проаналізувати конфліктогенний потенціал Латиноамериканського регіону на сучасному етапі;
- визначити шляхи врегулювання прикордонних суперечок;
- дослідити взаємодію країн Південної Америки в рамках міждержавних організацій;
- з'ясувати зв'язок між регіональною інтеграцією та вирішенням прикордонних конфліктів.

Об'єктом дослідження є геополітична ситуація в Латинській Америці з початку XIX століття до сьогодення.

Предметом дослідження є прикордонні конфлікти та механізми їх врегулювання в латиноамериканському геополітичному ареалі в означений період.

Методи дослідження базуються на використанні в роботі загальних принципів класифікації, систематизації, аналізу та синтезу, також застосовані порівняльно-історичний, синхронний методи, що забезпечує повноту і об'єктивність дослідження.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з початку XIX століття до сьогодення. Початковою датою є звільнення латиноамериканських держав від колоніального панування. Останньою хронологічною межею є наш час, оскільки проблема прикордонних конфліктів в Південній Америці актуальна до нині.

Територіальні межі дослідження охоплюють країни Латинської Америки, між якими відбуваються прикордонні конфлікти. Зараз в Південній Америці нараховується 33 незалежні держави.

Джерельна база дослідження. Для дослідження даної теми було використано дані документів самітів КАЛК (країн Латинської Америки та Карибського регіону) [3], а також плани щодо залагодження конфліктів [4], карти [1], [2].

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження представлені на Міжнародній науково-практичній конференції „Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті” (Рівне, 2015) [39].

Новизна отриманих результатів. В роботі досліджено причини появи прикордонних конфліктів та особливості їх врегулювання із часу появи незалежних латиноамериканських держав і до сьогодення. Основні передумови конфліктів криються в історичному минулому колишніх колоній, частина територіальних суперечок спричинені географічним фактором та політичними мотивами. У взаєминах латиноамериканських держав існували як прикордонні інциденти так і територіальні суперечки, що переростали у збройні конфлікти та війни. Розглянуто основні прикордонні суперечки в трьох основних геополітичних субрегіонах Латинської Америки – Ла-Платському, Андському та Амазонському. Проаналізовано міжнародно-правові шляхи розв’язання територіальних суперечок, досліджено процеси міждержавної інтеграції та їх вплив на врегулювання існуючих протиріч та запобігання потенційним конфліктам.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

У першому розділі „Деколонізаційні процеси в Латинській Америці та передумови прикордонних конфліктів” проаналізовано аспекти боротьби за незалежність в іспанських колоніях та подано передумови до прикордонних конфліктів в Латинській Америці.

У другому розділі „Геополітичний аналіз прикордонних суперечок в латиноамериканському регіоні показано період суперечок в Ла-Платському геополітичному ареалі та Амазонсько-Андському субрегіоні, а також конфліктогенність регіону на сучасному етапі.

Третій розділ „Шляхи врегулювання прикордонних конфліктів та взаємодія країн Південної Америки в рамках міждержавних організацій”

розкриває правові шляхи для врегулювання конфліктів в регіоні. Також розглядається, які саме субрегіональні інтеграційні організації та регіональні проекти політичного спрямування є на території Латинської Америки.

У Висновках підведено підсумки дослідження. У Додатках подано карти: „Латинська Америка наприкінці XVIII століття”, „Визвольний рух в Латинській Америці в першій чверті XIX ст.”, „Друга тихоокеанська війна (1879 – 1884 рр.) Чилі проти Перу і Болівії ”, „Війна Потрійного альянсу (1864 – 1870рр.) між Парагваєм та Аргентиною, Бразилією, Уругваєм”, „Фолклендський конфлікт Аргентини і Великобританії 1982 року”, „Чакська війна між Болівією та Аргентиною (1932 – 1935 рр.)”, „Країни-члени МЕРКОСУР”; а також таблиця: „Основні прикордонні суперечки Латиноамериканського континенту ”.

Обсяг кваліфікаційної роботи – 117 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ДЕКОЛОНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ПРИКОРДОННИХ КОНФЛІКТІВ

1.1. Війна за незалежність в іспанських колоніях та визвольний рух в Бразилії

В історії Латинської Америки XIX століття важливою подією стало створення незалежних латиноамериканських держав. Іспанія та Португалія стали першими європейськими країнами, що втратили багатющі колонії. Проте розпад колоніальної системи в Південній Америці, створеної європейцями, завершився тільки в другій половині XX століття.

Все життя латиноамериканських колоній було підпорядковане інтересам і потребам метрополій. Іспанія та Португалія розглядали свої заморські володіння як джерело дорогоцінних металів і продуктів плантаційного господарства. Численні заборони і обмеження заважали економічному прогресу американських колоній Іспанії. Хоча реформи 60-80 років XVIII століття не усунули основних перепон, що гальмували господарський розвиток заморських колоній, вони певною мірою сприяли деяким зрушенням в економіці іспанських колоній. Ліберальні зміни торговельного режиму, які здійснив іспанський уряд в останню чверть XVIII століття, призвели до пожвавлення торгівлі, підвищення товарності сільського господарства та зародження капіталістичних відносин в іспаноамериканських країнах. Проте подальшому економічному зростанню ставав на заваді колоніальний режим, оскільки іспанський уряд всіляко гальмував розвиток своїх американських володінь. Торгові відносини з іноземними державами заборонялись, а торгівля між самими колоніями незначна і чітко регламентована (Додаток 1).

Влада забороняла вирощування винограду, оливков, льону. Дозволялось вирощувати лише ті сільськогосподарські культури, що не культивувались в

метрополії. Обробна промисловість практично не розвивалась, а мануфактур ще на початку XIX століття майже не було.

Населення колоній, обкладене численними податками, піддавалось численним формам феодальної експлуатації. Економічна політика метрополій викликала спротив не лише серед селянства, ремісників, але й дрібних та середніх землевласників, великих землевласників-креолів, власників родовищ.

Зростання революційних настроїв також було обумовлене впливом зовнішніх факторів. Успішна боротьба англійських колоній в Північній Америці за незалежність, Велика французька революція, проникнення в колонії популярних ідей того часу сприяли активізації визвольного руху.

Тривалий процес взаємодії різноманітних етнічних компонентів супроводжувався встановленням певної спільності метисного, креольського, негритянського та частини індіанського населення Іспанської Америки. Всі вони розмовляли іспанською мовою, сповідували католицизм. Раніше не пов'язані між собою території окремих племен і народів були об'єднані в рамках віце-королівств та генерал-капітанств, які поділялись на провінції. Важливе значення мав розвиток економічних зв'язків і поява внутрішнього ринку в кожній колонії. На початку XIX століття ці фактори стали передумовами становлення іспаноамериканських націй, зі своєю елітою, що прагнула змін ¹.

На межі XVIII – XIX століть визвольний рух в американських колоніях значно активізувався. В 1794 році в Мехіко розкрито змову, учасники якої готували повстання з метою усунення іспанської влади. На початку XIX століття прихильники незалежності заснували в Новій Іспанії таємне патріотичне товариство „Лицарі розуму”. В Новій Гранаді поширення ідей Великої французької революції було пов'язане з іменем і діяльністю креола

1 Альперович М.С. Латинской Америки: с древнейших времен до начала XX в. учебник для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / М.С. Альперович, Л.Ю. Слезкин. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 46 – Режим доступу : URL : http://fmiranda-nsk.ru/alperovich-m-s-sljzkin-l-ju-istorija_latinskoj_am.pdf – Назва з екрану.

Антоніо Наріньо, який переклав на іспанську мову і таємно видав „Декларацію прав людини і громадянина”. Проте більшість учасників антиіспанських змов не були пов’язані з корінним населенням, що значно звужувало соціальну базу визвольного руху. З цих причин деякі прихильники незалежності намагались добитися від’єднання колоній від Іспанії за допомогою недружніх до останньої держав – Англії, Франції та США. Така позиція знайшла відображення в діяльності венесуельського патріота Франсіско де Міранди.

З початку ХІХ століття, коли економічна і політична ситуація в колоніях погіршилась, перш за все в зв’язку з участю метрополії у війнах з Францією (1793 – 1795рр.) та Англією (1796 – 1801 рр., 1804 – 1808 рр.), антиіспанські настрої серед населення Іспанської Америки різко посилились. Це викликало серйозне занепокоєння в Мадридському уряді. Проголошення незалежності Сан-Домінго від Франції, експедиція Міранди у Венесуелу та інші події тих років були грізними симптомами наростання визвольного руху. З іншого боку, американським володінням Іспанії загрожували європейські держави та США, які намагались використати наростання антиіспанських настроїв у своїх цілях. Яскравим прикладом такої поведінки стала військова інтервенція Англії в Ріо-де-ла-Плату (1806 – 1807), в ході якої англійські війська захопили Буенос-Айрес. Однак ополчення, створене місцевим населенням, швидко вигнало інтервентів. Ця перемога сприяла підйому патріотичних почуттів, а бездіяльність метрополії щодо захисту колоніальних територій продемонструвало слабкість Іспанської монархії та її нездатність зберегти контроль над американськими колоніями ².

Безпосереднім приводом до активізації визвольного руху в іспанських колоніях стали революційні події 1808 року в метрополії. Агресія та вторгнення французьких військ в Іспанію та пасивність офіційної влади викликали шквал народного невдоволення. В революційних умовах

2 Альперович М.С. Испанская Америка в борьбе за независимость [Текст] / М.С. Альперович. – М.: Наука, 1971. – С. 66

іспанський король Карл IV 19 березня зрікся трону і королем був проголошений його син Фердинанд VII. Проте менш, ніж за місяць він був усунутий від влади і королем Іспанії проголошено брата Наполеона – Жозефа Бонапарта. Іспанці не змирились з таким становищем і організувала Центральну хунту – орган, який діяв від імені Фердинанда VII.

В зв'язку з іспанськими подіями в колоніях склалась складна політична ситуація. Серед колоніальної адміністрації та представників метрополії виникли розбіжності з приводу того чи визнавати владу Жозефа чи бути відданими полоненому Фердинанду VII, якого тимчасово заміняла Центральна Хунта.

Віце-королі Перу і Нової Гранади одразу визнали владу Хунти, а їх колеги в Ла-Платі та Новій Іспанії відмовились це зробити і зайняли вичікувальну позицію, через що незабаром були усунуті від влади. До середини 1809 року влада в усій іспанській Америці перейшла до рук ставлеників Центральної Хунти. Така ситуація відповідала інтересам креольської опозиції, яка розраховувала, що після розгону Хунти французами, колонії стануть незалежними. Згодом впевнившись, що колоніальний режим не змінився, іспаноамериканські патріоти активніше виступали на захист своїх вимог, які в деяких випадках набували характеру озброєних повстань.

Таким чином, внаслідок нерішучості в і неорганізованості патріотів Іспанської Америки влада продовжувала залишатись в руках колоніальної адміністрації. Однак її становище постійно погіршувалось в зв'язку з новими подіями в Іспанії. На початку 1810 року іспанські війська зазнали поразки і значна частина країни була окупована французькою армією. Звістка про це стала сигналом до початку повстання в різних районах Іспанської Америки. В квітні – червні в найбільших колоніальних центрах – Каракасі, Буенос-Айресі, Боготі, Кіто, а згодом в інших містах, було повалене іспанське панування. До влади прийшли патріотичні хунти. У вересні 1810 революційним рухом були охоплені Нова Іспанія та Чилі.

Так розпочалась війна за незалежність іспанських колоній, яка мала затяжний характер і тривала до 1826 року. В її ході виокремились чотири основних регіональних комплекси:

1. Нова Іспанія і Центральна Америка;
2. Північна частина Південноамериканського субконтиненту (Венесуела, Нова Гранада, Кіто);
3. Віце-королівство Ріо-де-ла-Плати;
4. Тихоокеанське узбережжя Південної Америки (Чилі, Перу).

Події, що відбувались в кожному з цих регіонів, були майже не пов'язані між собою, особливо на першому етапі визвольної війни.

Спочатку антиіспанський революційний рух охопив північну частину Південної Америки, де головним стрижнем стала Венесуела. 19 квітня і її столиці Каракасі розгорілось народне повстання. Іспанське правління було ліквідоване і влада перейшла до Верховної урядової Хунти, більшість учасників якої були прихильниками консервативних ідей. Хунта номінально виступала від імені Фердинанда VII.

До кінця 1810 року значна частина Венесуели була звільнена від іспанців, проте деякі провінції залишались під контролем колоніальної влади. Нерішучість Хунти спричинила появу „Патріотичного товариства”, що об'єднало різних представників суспільства на чолі з Ф. де Мірандою та молодим офіцером С. Боліваром.

2 березня 1811 року в Каракасі відкрився Національний конгрес, який під тиском патріотів 5 липня проголосив незалежність Венесуели. 21 грудня прийнята перша венесуельська конституція, що встановлювала республіканський устрій, декларувала демократичні свободи, ліквідацію станових привілеїв, заборону работоргівлі та расової дискримінації. Однак вона не передбачала радикальних зрушень для індіанського та негритянського

населення, що звужувало соціальну базу республіки ³.

В березні 1812 року іспанські війська, що сконцентрувались на півночі Венесуели перейшли в наступ і досягли значних військових успіхів. Лише в другій половині червня республіканська армія, яку очолив Міранда, зупинила наступ, а вже 25 липня представник Міранди підписав акт про капітуляцію. За декілька днів іспанські війська ввійшли в Каракас.

Революційний рух охопив і сусідню з Венесуелою Нову Гранаду, де в 1810 році створено Верховну хунту Нової Гранади. В 1812 році в столиці Гранади Боготі проголошена Конституція, що закріпила республіканський устрій. В боях з іспанськими військами в Новій Гранаді брала участь група венесуельських патріотів на чолі з Боліваром. Він запевняв, що новогранадська революція нерозривно пов'язана зі звільненням Венесуели від іспанського панування. Заручившись підтримкою, на початку 1813 року війська Болівара урочисто вступили в Каракас, вигнавши іспанців. Була створена Друга Венесуельська республіка на чолі з Боліваром. Згодом він отримав всю повноту влади. У 1814 році внутрішні чвари, нерішучість Болівара у вирішенні нагальних проблем (головна – щодо відміни рабства), прискорили падіння Другої республіки ⁴.

В 1815 році в Іспанії відновив свою владу Фердинанд VII, який направив свої зусилля на придушення повстання і Південній Америці. До середини 1816 році іспанські війська зайняли не лише Венесуелу, а і Нову Гранаду.

Відновлення колоніального режиму супроводжувалось жорсткими розправами з патріотами.

3 Альперович М.С. Латинской Америки: с древнейших времен до начала XX в. учебник для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / М.С. Альперович, Л.Ю. Слезкин. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 48 – Режим доступу : URL : http://fmiranda-nsk.ru/alperovich-m-s-sljzkin-l-ju-istorija_latinskoj_am.pdf – Назва з екрану.

4 Посконина О.И. История Латинской Америки (до XX века) [Текст] / О.И. Посконина. – М.: Издательство «Весь Мир», 2005. – С. 53

Революційні події на півдні континенту – в басейні Ріо-де-ла-Плати, головним центром яких став Буенос-Айрес, – розпочались 25 березня 1810 року. Цього дня влада перейшла до Тимчасової урядової хунти на чолі із Сааведрою. Було сформовано загони патріотів для звільнення всієї Ла-Плати від колоністів. На початок 1811 року в руках іспанців залишилась тільки частина території Східного Берега.

Тимчасова хунта в Буенос-Айресі намагалась встановити контроль над всією територією Ла-Плати, що зустріло опір з боку окремих провінцій, які прагнули повної незалежності. (Парагвай, Уругвай) Протиріччя між уругвайськими патріотами та Буенос-Айреським урядом проявились в зв'язку зі скликанням Генеральної конституційної асамблеї Об'єднаних провінцій Ріо-де-ла-Плати, що розпочала роботу 31 січня 1813 року. Вона прийняла рішення, що фактично затверджували незалежність провінцій Ла-Плати від Іспанії і підготували ґрунт для офіційного проголошення їх суверенною державою.

30 вересня 1813 року в Асунсьйоні відкрився Національний конгрес, де присутні представники Парагвайських провінцій, які одноголосно прийняли рішення про введення республіканського устрою. І хоч конгрес формально не прийняв спеціальної декларації про незалежність Парагваю, проголошення республіки було рівносильним цьому акту. Парагвай став першою провінцією колишнього віце-королівства Ріо-де-ла-Плати, що здійснило такий рішучий акт ⁵.

На відміну від Ріо-де-ла-Плати, Венесуели, Нової Гранади віце-королівство Перу спочатку порівняно мало було охоплене визвольним рухом. В самому Перу колонізатори протягом багатьох років міцно тримали свої позиції. Тільки в серпні 1814 року в Куско вибухнуло повстання під проводом

5 Альперович М.С. Латинской Америки: с древнейших времен до начала XX в. учебник для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / М.С. Альперович, Л.Ю. Слезкин. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 54 – Режим доступу : URL : http://fmiranda-nsk.ru/alperovich-m-s-sljzkin-l-ju-istorija_latinskoj_am.pdf – Назва з екрану.

братів Анголо, яке підтримали тисячі індіанців, проте до березня 1815 року повстання придушене.

Значно більший розмах боротьба за незалежність отримала в генерал-капітанстві Чилі. За вимогою чилійців в серпні 1810 року скликали відкрите засідання кабільдо Сант'яго, що прийняло рішення усунути губернатора і передати владу Урядовій хунті. Проте більшість учасників Хунти були прихильниками про іспанської політики, що викликало незадоволення патріотичних сил. В серпні 1811 року в Консепсьйоні вибухнуло повстання, результатом якого стало усунення Урядової хунти від влади, організовано нову Хунту, розпущено парламент. Лідер повстанського руху Мігель Карера став фактично диктатором в Сант'яго. Однак частина територій Чилі не визнавала його владу. Уряд Карери дотримувався досить стриманого політичного курсу, що підтверджено „Тимчасовим конституційним регламентом”, який проголошував принцип народного суверенітету, проте визнавав верховенство влади Фердинанда VII. Висадка іспанських військ в березні 1813 року на півдні Чилі сприяла повному відновленню колоніального режиму на цій території ⁶.

На відміну від значної частини південної Америки, де на першому етапі боротьби за незалежність (1810 – 1815 рр) розмах і ступінь участі населення не дав відчутних результатів, в Новій Іспанії визвольний рух одразу став всенародним і мав соціальну спрямованість. Народне повстання, яке очолив священник Ідальго, розпочалось у вересні 1810 року. Основними силами руху стали селяни-індіанці, негри-раби, ремісники, офіцери, інтелігенція, духовенство. Різний соціальний статус учасників повстання впливав на бачення кінцевої мети: заможні вважали що головне завдання – звільнення від іспанської колонізації, в той час як незаможні верстви виступали за ліквідацію феодального устрою та різних форм експлуатації. Розвиток

6 Альперович М.С. Латинской Америки: с древнейших времен до начала XX в. учебник для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / М.С. Альперович, Л.Ю. Слезкин. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 58 – Режим доступу : URL : http://fmiranda-nsk.ru/alperovich-m-s-sljzkin-l-ju-istorija_latinskoj_am.pdf – Назва з екрану.

революційного руху призвів до появи в 1812 році Конституції, що проголошувала принцип народного суверенітету, обмежувала прерогативи іспанського короля, проте зберігала монархічний устрій, підтвердила цілісність Іспанської імперії. Прийняття Конституції спричинило посилення повстанських настроїв в Новій Іспанії, і навіть прийняття конгресом декларації про незалежність Мексики від Іспанії, однак до кінця 1815 року колоністам вдалося розбити головні сили повстанців і відновити іспанську владу ⁷.

З 1816 року в Південній Америці розпочинається новий етап визвольного руху. В північній частині континенту основним осередком стає Венесуела, мешканці якої на чолі з Боліваром відновили активні бойові дії проти колоністів. Протягом 1817 – 1818 років їх армія встановила контроль над територією в басейні річки Оріноко. Не зважаючи на значні успіхи визвольного руху, лідерам руху бракувало єдності. У лютому 1819 року скликаний Другий національний конгрес, який проголосив Болівара тимчасовим президентом.

Успішні операції проти іспанських військ сприяли походу Болівара в Нову Гранаду, що знаходилась під владою колоністів і вже в серпні 1819 року повстанці увійшли в Боготу. Отже, протягом нетривалого часу значна частина віце-королівства була звільнена.

Після переможного походу Болівара до Нової Гранади наприкінці 1819 року Конгрес затвердив „Основний закон республіки Колумбія”, згідно з яким території Венесуели і Нової Гранади об’єднувались у федеративну республіку Колумбію. Проте Колумбія поки що існувала тільки на папері. Якщо Нова Гранада була майже звільнена, то Кіто і значна частина Венесуели залишались під владою колоністів. Боротьба за ці землі тривала протягом 1821 – 1822 років. 6 травня 1821 року в Кукуті на кордоні Венесуели і Нової Гранади відкрились Установчі збори, головним питанням яких стала форма

7 Посконина О.И. История Латинской Америки (до XX века) [Текст] / О.И. Посконина. – М.: Издательство «Весь Мир», 2005. – С. 69

майбутнього устрою Колумбії. При обговоренні цього питання розгорілась суперечка між федералістами та прихильниками унітарної системи на чолі з Боліваром. Ухвалена 30 серпня конституція проголосила повну незалежність Колумбії від Іспанії і передбачала сувору централізацію влади на основі унітарної організації держави. Установчі збори обрали президентом республіки Болівара. Остаточний контроль над всією територією Колумбії було встановлено до середини 1822 року.

В той час коли в північній частині Південної Америки було ліквідоване іспанське домінування, на півдні континенту також розгорівся визвольний рух. Основні події розгорнулись в районі Ріо-де-ла-Плати. Над цим регіоном нависла загроза вторгнення португальських військ, сконцентрованих на кордоні з Бразилією. В серпні 1816 року португальська армія вступила на територію Східного Берега, де зустріла активний опір з боку уругвайців, тому лівова частина країни залишилась в руках патріотів ⁸.

24 березня 1816 р. в Тукумані відкрився конгрес Об'єднаних провінцій Ріо-де-ла-Плати, який 9 липня урочисто проголосив повну незалежність і суверенітет „Об'єднаних провінцій в Південній Америці”. Що ж стосується форми правління, то більшість депутатів під впливом Сан-Мартіна та Бельграно висловилися за встановлення монархії, вважаючи, що вона допоможе подолати анархію і створити централізовану державу. Однак конкретного рішення з цього приводу не було, конгрес вирішив передати владу „верховному правителю” Пуейрредону.

У 1817 р. генерал Хосе де Сан-Мартін на чолі 5-тисячної т. зв. Андської армії перейшов через Анди, розбив іспанську армію і звільнив від колоніального панування Чилі. Після відмови Сан-Мартіна узяти владу в цій країні в свої руки муніципалітет Сантьяго 16 лютого 1818 р. обрав

8 Альперович М.С. Латинской Америки: с древнейших времен до начала XX в. учебник для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / М.С. Альперович, Л.Ю. Слезкин. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 64 – Режим доступа : URL : http://fmiranda-nsk.ru/alperovich-m-s-sljzkin-l-ju-istorija_latinskoj_am.pdf – Назва з екрану.

«верховним правителем» Чилі О'Хіггінса. 12 лютого 1818 р. уряд О'Хіггінса проголосив декларацію незалежності Чилі.

У 1821 р. Сан-Мартін здійснив похід на Ліму і проголосив 28 липня незалежність Перу. Він погодився тимчасово стати главою нової держави – „протектором”, якому надавалася вища цивільна і військова влада. Проте війська іспанського віце-короля чинили загонам Сан-Мартіна активний опір, доля проголошеної держави висіла на волоску. Виявилися серйозні протиріччя в політичних поглядах Сан-Мартіна (прихильник конституційної монархії) та Болівара (рішучий прихильник республіканської форми правління). Конфлікт закінчився тим, що 20 вересня 1822 р. Сан-Мартін склав свої повноваження перед Установчим конгресом в Лімі.

Здавалося, конфлікт між двома вождями національно-визвольного руху дав новий шанс іспанській владі. Іспанське командування в 1823 р. навіть ненадовго заволоділо Лімою. У 1824 р. Перу продовжувало залишатися останнім оплотом іспанського панування в Латинській Америці. 10-тисячній армії Болівара протистояло близько 16 тис. іспанців та роялістів. Але 9 грудня 1824 р. армія Болівара розгромила іспанські війська в битві при Аякучо.

Після цієї перемоги були утворені ще дві держави: Перу та Болівія (Верхнє Перу, перейменоване на честь Болівара).

До 1826 р. іспанці були витіснені з перуанського узбережжя, національно-визвольна війна в цій частині Іспанської Америки переможно завершилася⁹.

Після революції 1820 р. в Іспанії мексиканські креоли відновили війну за незалежність. 28 вересня 1821 р. в Мехіко була проголошена незалежність Мексиканської імперії. В травні 1822 р. полковник Ітур-біде проголосив себе імператором під іменем Августина І. Але в країні розгорнувся антимонархічний рух, який набув характеру збройної боротьби.

9 Посконина О.И. История Латинской Америки (до XX века) [Текст] / О.И. Посконина. – М.: Издательство «Весь Мир», 2005. – С. 70

31 січня 1824 р. Установчий Національний конгрес проголосив в Мексиці республіку і прийняв „Основний закон”, який виголошував, що „мексиканська нація навіки вільна і незалежна від Іспанії чи будь-якої іншої держави”. До 1823 р. завершилася анексія Мексикою Центральної Америки (Гватемали, Сальвадору), але згодом центральноамериканські держави знову досягли незалежності – цього разу від Мексиканської імперії.

На 1826 р. Іспанія втратила майже усі свої американські володіння, за винятком Куби та Пуерто-Ріко. Колишні колонії утворили ряд незалежних держав – Мексику, Сполучені Штати Центральної Америки, Колумбію, Перу, Чилі, Болівію, Об’єднані провінції Ла-Плати (з 1829 року Аргентина) та Парагвай.

У наступні роки відбулося дроблення цих держав. Колумбія розпалася на три самостійні республіки: Венесуелу, Нову Гранаду (Колумбія), Еквадор. Від Аргентини відділився Уругвай. Сполучені Штати Центральної Америки розпалися на п’ять невеликих республік: Гватемалу, Гондурас, Сальвадор, Нікарагуа та Коста-Ріку.

Найбільшим завоюванням національно-визвольних революцій в країнах Іспанської Америки стало прийняття демократичних буржуазних конституцій¹⁰.

Цілком особлива динаміка, не лише через відмінну від решти регіону португальську колоніальну історію та величезну площу країни, спостерігалась у Бразилії, якій вдалось здобути незалежність і перетворитись на відносно стабільну монархічну державу без значних зіткнень.

Після вторгнення наполеонівських військ у Португалію принц-регент дон Жоан був змушений втікати з Лісабону до Ріо-де-Жанейро, столицю португальської колонії Бразилія. Під тиском місцевих мешканців вигнанець у

10 Макаrchук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник, вид. 4-те, доп. [Текст] / – К.: Атіка, 2004. – С. 204. – Режим доступу : URL : <http://pravo.biz.ua/content/016/> – Назва з екрану.

1815 р. був вимушений проголосити Бразилію складовою частиною Об'єднаного Королівства Португалії, Бразилії та Алгарві.

Тим самим Бразилія формально перестала бути колонією, але вся політична влада в ній далі перебувала в руках португальців. Після буржуазної революції 1820 р. в Португалії принц-регент дон Жоан під іменем короля Жоана VI повернувся до Португалії, залишивши регентом в Бразилії свого сина Педро. Дон Педро, наляканий республіканськими повстаннями та під тиском місцевих поміщиків, у 1822 р. проголосив незалежність Бразильської імперії. Офіційною датою вважається 7 вересня 1822 р, коли бразильський уряд вирішив остаточно розірвати відносини з Португалією. 12 жовтня 1822 р. принц Педро був проголошений конституційним імператором Бразилії під іменем Педру I. У наступному 1823 р. з Бразилії були вигнані португальські війська. Основний закон держави встановлював в Бразилії конституційну монархію. Однак уже 12 листопада монархічні сили здійснили державний переворот, Установчі збори були розігнані. Зазнало поразки й республіканське повстання 1823 – 1824 рр. Тим не менше, імператорський режим був змушений у березні 1824 р. прийняти конституцію, альтернативну конституції 1823 р. Цей Основний закон надавав усю повноту влади монарху.

Новоутворене Генеральне зібрання було поставлене у повну залежність від волі імператора. Право голосу надавалося незначній меншості населення: плантаторам, купцям, власникам найбільших промислових підприємств та вищим чиновникам. В країні зберігалось плантаційне рабство, поміщики-плантатори залишалися головною опорою Бразильської імперії (1822 – 1889) та її правителів Педру I (1822 – 1831) і Педру II (1831 – 1889) ¹¹.

Після скасування рабства в США в Новому Світі воно продовжувало існувати лише в Бразилії та на Кубі. В Бразилії рабство було відмінено лише у

11 Поліщук К. Міждержавні конфлікти в Південній Америці: причини, еволюція, стратегії врегулювання [Текст] /Костянтин Поліщук // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 53 – 67. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012_30_9 – Назва з екрану.

1888 р., а по смерті останнього імператора в 1889 р. проголошена Федеративна Бразильська республіка ¹². (Додаток 2)

Хоч значна частина територій Південної Америки здобула незалежність в XIX столітті, процес деколонізації тривав протягом XX століття, адже до цього часу існували невеликі клаптики колоніальних володінь. Лише до початку 80-х років XX століття 13 залежних територій на континенті й на островах Карибського басейну – Гайана, Суринам, Тринідад і Тобаго, Ямайка – здобули незалежність. Нині у Латинській Америці налічується 33 самостійні держави ¹³.

1.2. Передумови прикордонних конфліктів на Латиноамериканському континенті

Причини виникнення територіальних проблем в регіоні різноманітні. Коріння багатьох з них криються в колоніальному періоді. Більшість латиноамериканських країн після здобуття незалежності від піренейських метрополій вкрай повільно набувала фундаментальних ознак суверенних національних держав. Це стосується як формування стабільних політичних інституцій і дієздатних національних урядів, так і точного встановлення територіальних кордонів. Якщо у колоніальний період межі між різними

12 Макаруч В.С. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник, вид. 4-те, доп. [Текст] / – К.: Атіка, 2004. – С. 238 – Режим доступу : URL : <http://pravo.biz.ua/content/016/> – Назва з екрану.

13 Строганов А.И. Новейшая история стран Латинской Америки [Текст] / А.И. Строганов. – М.: Высшая школа, 1995. – С. 214 – Режим доступу : URL : http://www.indiansworld.org/Latin/latamerica_history_str.html#Vo0HILaLTiU – Назва з екрану.

адміністративними одиницями не відігравали значної ролі, то після утворення незалежних держав вони стали предметом численних міждержавних конфліктів ¹⁴.

Лінії розмежувань у колишніх іспанських та португальських колоніях часто проводили „на око”, юридичні та фактичні кордони могли не збігатися. Цю проблему було перенесено на відносини між уже незалежними країнами Латинської Америки, коли вперше застосували юридичний принцип *uti possidetis juris*: держави отримали право утримувати ті території, що належали колонії-попереднику. Успадковані адміністративні кордони іспанської та португальської колоніальних імперій були перетворені у міждержавні кордони в регіоні ¹⁵.

Деколонізаційні процеси у Латиноамериканському регіоні відбувались неоднорідно. Іспанська колоніальна імперія розпалась на численні республіки, які навіть після достатньо затяжних і кривавих війн за незалежність залишались заручниками як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів. Багатьом країнам знадобилось чимало часу для остаточного визначення лінії державного кордону і встановлення відносно стабільного уряду. Яскравим прикладом таких процесів є сьогодення Аргентина, розвиток якої після здобуття незалежності впродовж десятиліть відзначався анархією, внутрішньою нестабільністю і громадянськими війнами. Лише у 1860-х роках, після включення провінції Буенос-Айрес у конфедерацію, Аргентині вдалось стабілізувати центральну владу ¹⁶.

14 Birle P. Zwischenstaatliche Konflikte in Sudamerika vom 19. Jahrhundert bis heute. Ursachen. Lösungsansätze. Perspektiven [Text] / P. Birle // Lateinamerika im Aufbruch. Eine kritische Analyse. – Oberhausen: Athena – Verlag, 2009. – S. 123 – Mode of access : URL : http://www.iai.spk-berlin.de/fileadmin/dokumentenbibliothek/Forschung/Dateien_Birle/Zwischenstaatliche_Beziehungen_LA_2009.pdf – Title from the screen.

15 Orozco M. Boundary Disputes in Central America: Past Trends and Present Developments [Text] / M. Orozco // Pensamiento propio. – 2001. – № 14. – July – December. – P. 101 – Mode of access : URL : <http://www.lasc.umd.edu/InfoStudents/GVPT309P/Documents/Boundarydisputes002.pdf> – Title from the screen.

16 Поліщук К. Міждержавні конфлікти в Південній Америці: причини, еволюція, стратегії врегулювання [Текст] / Костянтин Поліщук // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012.

Трапляється так, що суперечка, яка існувала колись між метрополіями, „згадується” в наші дні, як це сталося з неделімітованою ділянкою кордону, що не була визначена між колоніальними володіннями Голландії та Великої Британії в Латинській Америці, і „в спадок” перейшла до колишніх колоній, які нині мають назви Гаяна і Сурінам. Особливо гостро постало питання делімітації кордонів вже між незалежними державами після виявлення в цьому регіоні значних запасів нафти.

„Невизначеність” кордонів часто ставала хорошим приводом претендувати на сусідні території, які мають стратегічне та інфраструктурне значення, багаті на природні ресурси, володіють рекреаційним потенціалом. Нафтоносні райони є предметом суперечки в конфліктах Гаяни з Венесуелою і Сурінам, Венесуели з Колумбією. Покращити своє геополітичне становище намагається Болівія. Предметом спору Перу і Чилі є багата рибна ділянка океанської акваторії.

Часто територіальні суперечки спричиняли одразу декілька факторів, як наприклад конфлікт Нікарагуа і Колумбії щодо архіпелагу Сан-Андресі, Провіденсія, який є курортом, що стрімко розвивається і в той же час має акваторію, де є великі запаси нафти.

Нарешті, ескалація конфліктів може використовуватися владою з метою „відволікання” уваги громадськості від напруженої внутрішньополітичної ситуації на „зовнішнього ворога”. В непрості для Венесуели часи таким „методом національного примирення” активно користувався Уго Чавес¹⁷.

Поряд з історичними передумовами географічні фактори мають також вагоме значення у прикордонних суперечках. Досить важко було розмежувати державним лідерам молодих незалежних країн отриманий географічний простір, такий як гірські райони Анд чи обширні густі тропічні ліси, що

– Вип. 30. – С. 53 – 67. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012_30_9 – Назва з екрану.

17 Старостина Е.А. Приграничные споры: причины возникновения, пути разрешения [Текст] / Е.А. Старостина // Латинская Америка. – 2005. – № 10. – С. 28

займають великі території в Центральній та Південній Америці. Проте вони дотрималися принципу *uti possidetis*, завдяки чому отримали економічну вигоду й уникнули більшості прикордонних проблем. Тропічні непрохідні ліси в Центральній та Південній Америці довго робили фізично неможливим, логічно складним і матеріально затратним процес демаркації кордонів. Неточні карти стали частиною історії появи конфліктів, найчастіше між Еквадором та Перу й іншими країнами¹⁸.

Зміни в Міжнародному морському праві відображені в конвенції ООН з Морського права 1982 р., яка встановила новий вид морського простору – виключну економічну зону (ВЕЗ), а також новий порядок визначення зовнішньої межі континентального шельфу (можуть простягатися відповідно до 200 і 350 морських миль), зумовили потребу перенести кордони (оскільки значно зросла кількість випадків, коли ці простори, що перебувають під юрисдикцією різних держав, „перекриваються”) і спровокували нові суперечки. Розвиток нових технологій із видобування ресурсів морського дна зумовив необхідність чіткого визначення морських кордонів. Варто також зазначити, що до створення конвенції стосовно Морського права 1982 р. країни Латинської Америки в односторонньому порядку встановили 200-мильні територіальні води. Сьогодні найбільш чисельні демаркаційні проблеми існують між острівними карибськими країнами, що вже делімітували свої морські кордони. Сучасні прикордонні морські суперечки між Колумбією і Венесуелою у Венесуельській затоці можливо були б урегульовані чи могли б не тривати у такій небезпечній формі без цих подій. У 1941 р. ці дві країни врегулювали свої сухопутні прикордонні розбіжності; проте вони не уявляли, що десятиліття потому їм необхідно буде розширити морську делімітацію 200 миль від берегових ліній¹⁹.

В сучасних умовах до територіального конфлікту може призвести навіть незначна помилка на Google Maps. У 2010 році така помилка у

18 Palmer D.S. Overcoming the Weight of History : Getting to Yes in the Peru-Ecuador Border Dispute [Text] / D.S. Palmer // Diplomacy and Statecraft 12. – 2001. – V. 12. – № 2. – June. – P. 33

відображенні кордонів між Нікарагуа і Коста-Рікою в підсумку призвела до повноцінного військового вторгнення.

У центрі інциденту виявилася річка Сан-Хуан, приналежність якої є предметом давньої суперечки. У 2009 році цей спір спробували вирішити за допомогою Міжнародного суду ООН : відповідно до постанови суду, Коста-Ріка отримала право вільної навігації по річці, а влада Нікарагуа – право огляду всіх суден і пасажирів. Проте в листопаді 2010 року армія Нікарагуа перетнула державний кордон Коста-Ріки і почала розчищення острова, розташованого посередині річки. Контингент чисельністю в 50 чоловік розбив на острові тимчасовий табір і почав роботи з вирубки дерев. Обґрунтуванням для „захоплення” стали дані Google Maps – на картах територія острова була позначена як землі, що входять до складу Нікарагуа. У відповідь на обурення влади Коста -Ріки, яка оголосила про готовність вирішити конфлікт силовим шляхом, представники армії Нікарагуа заявили, що їх звинувачують в окупації своєї ж власної території.

Неточність на Google Map незабаром була усунута, проте остаточно врегулювати питання вдалося лише в 2011 році, коли нова постанова Міжнародного суду заборонила обом країнам висаджуватися на спірний острів і проводити там будь-які роботи ²⁰.

Останніми роками на виникнення й ескалацію прикордонних конфліктів усе частіше поряд з іншими почали впливати геоекономічні та геокультурні, а також політичні фактори. Зокрема до керівництва ряду держав прийшли „ліві” лідери – Венесуела, Бразилія, Аргентина, Уругвай, разом із феноменом „індіанського ренесансу” в Болівії, Еквадорі, Перу. Варто

19 Стащук Ю.В. Геопросторові аспекти поширення прикордонних проблемних ситуацій у Латинській Америці [Текст] / Ю.В. Стащук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки. – 2010. – № 3. – С. 93 – 99.

20 Територіальні суперечки на картах Google Maps [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://ukr.media/science/1242/>

звернути увагу на те, що прикордонні конфлікти можуть як загостритися, так і пом'якшитися чи навіть нейтралізуватися завдяки цим чинникам ²¹.

Проте з іншого боку, все ж таки успадковані колоніальні адміністративні кордони достатньо поважаються на практиці у Південній Америці, сприяючи процесу забезпечення структури внутрішньої та міжнародної законності. У разі неприйняття принципу *uti possidetis juris* зросла б кількість конфліктів між новими незалежними державами. Також цей принцип довів ефективність після того, як федерація країн Центральної Америки (створена в 1824 р.) розпалась у 1838 р.

Таким чином, вірогідність воєн зменшилась, але територіальні й прикордонні конфлікти ще існують і створюють виклики сучасним державам.

У Латиноамериканському регіоні прикордонні суперечки діють лише у політичній сфері. Як продемонстрував Девід Марес, існування таких проблемних ситуацій не пов'язане з іншими значними проблемами ²². Жоден приклад у Латинській Америці не пов'язує наявність прикордонної суперечки зі зменшенням рівня економічної співпраці чи суспільного розвитку чи з демократичною нестабільністю. Конфлікти щодо кордонів виникають навіть між партнерами, між якими заключені преференційні торговельні угоди.

Зважаючи на те, що сьогодні принцип мирного врегулювання конфліктів є закріпленим у багатьох міжнародних документах, у Латинській Америці застосування або демонстрація сили для досягнення своєї мети відіграє чи не найважливішу роль. Таку тезу підтверджує статистика. Кожна друга країна Центральної Америки була втягнута, як мінімум, в один збройний міждержавний конфлікт, починаючи з 1990 рр., Нікарагуа очолює список, маючи збройні конфлікти з чотирма країнами, Венесуела і Гондурас –

21 Мартынов Б. Реликтовые и потенциальные конфликты в Латинской Америке [Текст] / Б. Мартынов // Международные процессы: российский журнал теории международных отношений. – 2006. – № 2 (11). – С. 48 – 54. – Режим доступа : URL : <http://www.intertrends.ru/eleventh/004.htm> – Назва з екрану.

22 Альперович М.С. Испанская Америка в борьбе за независимость [Текст] / М.С. Альперович. – М.: Наука, 1971. – 222 с.

з трьома країнами-сусідами, а Сальвадор, Гватемала, Гайана й Колумбія – із двома. Починаючи з 1990-х рр., частота збройних конфліктів між країнами Центральної Америки і Карибського басейну зростала і залишається високою на початку XXI століття, а наявність зброї відіграє досить важливе значення. Отже, прикордонні конфлікти зумовлюють ризики збройної конфронтації в регіоні і є достатньою умовою для збільшення військової сили та озброєнь.

Висновки до Розділу 1

Початок XIX століття для країн Латинської Америки ознаменувався активізацією визвольних змагань. В результаті війни за незалежність колишні іспанські колонії звільнились від чужоземної влади і перетворились на суверенні держави. В ході визвольного руху з'явилися республіки: Мексиканські Сполучені Штати, Федерація Центральної Америки, Колумбія, Перу, Чилі, Болівія, Парагвай. Трохи пізніше завершився процес створення незалежних держав в регіоні Ріо-де-ла-Плата, де ситуація ускладнювалась протиріччями між провінціями і втручанням ззовні. Проте згодом тут з'явилися Об'єднані провінції Ріо-де-ла-Плати.

Деякі держави, що виникли на Латиноамериканському континенті, внаслідок внутрішніх суперечностей та боротьби за владу різноманітних угруповань, виявились недовговічними.

В Колумбії після закінчення визвольної війни загострились центровіддалені тенденції і розпочався сепаратистський рух, що призвело до розпаду Колумбійської федерації в 1830 році. На її території з'явилися республіки Венесуела, Еквадор і Нова Гранада. Недовго проіснувала і Федерація Центральної Америки. В 1839 році тут постали незалежні держави Гватемала, Гондурас, Нікарагуа, Сальвадор та Коста-Ріка. На початку 1820 року розпалися і фактично припинили існувати як єдина держава Об'єднані

провінції Ріо-де-ла-Плати. 3 грудня 1826 року Конгрес Об'єднаних провінцій проголосив конституцію Аргентини, адже таку назву з цього часу отримали Об'єднані провінції .

Латинська Америка має певні характерні риси прикордонних суперечок і конфліктів, притаманні лише цьому регіону, що дає підстави виділити латиноамериканський тип прикордонних проблемних ситуацій. Причини виникнення прикордонних конфліктів у регіоні різноманітні. Умовно їх можна розділити на три групи: історичний чинник, географічний (ресурсний) фактор, політичні мотиви.

РОЗДІЛ 2. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИКОРДОННИХ СУПЕРЕЧОК В ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1. Характеристика прикордонних суперечок в Ла-Платському геополітичному ареалі

Територіальні суперечки в Ла-Платському субрегіоні – Парагвай, Уругвай, Аргентина – мають тривалу історію і розпочались ще в процесі деколонізації.

На прикладі двосторонніх відносин між Аргентиною і Бразилією можна простежити загальну картину політичних і територіальних конфліктів у регіоні в ХІХ столітті. Після здобуття незалежності між обома країнами продовжились суперечності, які мали місце у колоніальну добу між Іспанією і Португалією. Здебільшого йшлося про контроль за стратегічну у військовому і торговельному відношеннях територію, відому як Banda Oriental – „Східний Берег” (ріки Ла-Плата), що в основному збігається з межами сучасного Уругваю. Наприкінці колоніальної доби Banda Oriental належав до іспанського віце-королівства Ріо-де-ла-Плата (сучасні Аргентина, Уругвай, Парагвай і Болівія), проте, скориставшись виром численних антиіспанських повстань на всій території колонії, португальські війська 1811 року захопили „Східний Берег”, який після низки збройних сутичок увійшов під назвою провінції Сісплатіна спершу до Португалії (1821 р.), а згодом – до Бразильської імперії (1822 р.). З метою повернути контроль над провінцією, Конфедерація Об'єднаних Провінцій Ріо-де-ла-Плата (Аргентина) переконала найсильнішу політичну групу провінції (так званих Orientales) під керівництвом Хуана Антоніо Лаваєхи повстати проти бразильського уряду та надала їм політичну і матеріальну підтримку. Після кількох років партизанської боротьби із Бразилією 1825 року в місті Ла-Флорида було зібрано Конгрес, який проголосив незалежність провінції від Португалії і Бразильської імперії, підтверджуючи приналежність провінції до Об'єднаних Провінцій. У відповідь на це уряд Бразилії в грудні 1825 р. оголосив Об'єднаним Провінціям війну. Впродовж наступних років жодній зі сторін не вдалось здобути суттєвих військових переваг. За посередництва Великої

Британії та Франції розпочались мирні переговори, які завершилися підписанням у 1828 році Монтевідейського договору, який встановив незалежність Східного Берега, що отримав назву Східна Республіка Уругвай. У мирній угоді Аргентина і Бразилія визнавали незалежність нової держави, а також гарантували вільне судноплавство і безмитну торгівлю у стратегічному районі Ла-Плати ²³.

Проте це не розв'язало усіх суперечностей між двома державами, відносини яких у середині XIX ст. характеризувались взаємною ворожістю, відкритою і прихованою підтримкою опозиційних політичних сил, сепаратистських рухів всередині кожної з країн. Стосунки між обома державами почали налагоджуватись з другої половини 1850-х років і дійшли максимального зближення під час наймасштабнішого збройного конфлікту в Латинській Америці в XIX столітті –Парагвайської війни 1864 – 1870 рр. або Війни Потрійного альянсу. Це протистояння між Парагваєм і державами Потрійного альянсу (Аргентина, Бразилія, Уругвай) за контроль над стратегічним регіоном ріки Ла-Плата (Додаток 4)

Війна вибухнула в результаті антиурядового повстання в Уругваї, яке підтримали Аргентина і Бразилія, кожна з метою поширення сфери свого впливу в регіоні річки Ла-Плата. Натомість Парагвай, стурбований порушенням регіонального балансу сил і прагнучи реалізувати свої експансіоністські плани (зокрема, здобути вихід до світового океану за рахунок бразильської території), взяв сторону офіційного уряду Уругваю на чолі з президентом А. Агірре. У жовтні 1864 року Бразилія здійснила інтервенцію в Уругвай під приводом примусу уругвайського уряду до сплати компенсації за збитки, завдані бразильським підданим під час прикордонних конфліктів у 1850-х роках. Президент Уругваю А. Агірре звернувся за допомогою до диктатора Парагваю Ф. Солано Лопеса, який 13 грудня 1864

23 Поліщук К. Міждержавні конфлікти в Південній Америці: причини, еволюція, стратегії врегулювання [Текст] /Костянтин Поліщук // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 55 – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012_30_9 – Назва з екрану.

року оголосив війну Бразилії і направив війська у Південнобразильську провінцію Мату-Гросу. 20 лютого 1865 року антиурядовим силам в Уругваї за підтримки бразильських військ вдалось захопити владу в країні. Для відновлення статус-кво в Уругваї Ф.С. Лопес звернувся до аргентинського президента Б. Мітре з вимогою надати право проходження парагвайських військ територією Аргентини, яка де-юре оголосила себе нейтральною у конфлікті, проте де-факто надавала підтримку Бразилії. Відмова аргентинського уряду зумовила оголошення Парагваєм війни Аргентині 18 березня 1865 р. Початкові воєнні успіхи парагвайців на бразильському (провінції Мату-Гросу і Ріу-Гранді-ду-Сул) та аргентинському (провінція Коррієнтес) фронтах, обумовлені більшою чисельністю і вищим рівнем підготовки регулярних військ Парагваю, змусили Аргентину, Бразилію і Уругвай на чолі з новим президентом В. Флоресом об'єднати свої зусилля і підписати 1 травня 1865 р. у Буенос-Айресі Договір про Потрійний альянс, згідно з яким держави-учасниці зобов'язувались вести бойові дії проти Парагваю до повалення президента Лопеса. Верховним головнокомандувачем коаліційних військ став Б. Мітре. Переломним моментом у війні стала битва біля Ріачуела на річці Парана 11 червня 1865 року, що закінчилась перемогою бразильського флоту над парагвайським і змінила хід війни на користь Потрійного альянсу. Починаючи з середини 1866 року, бойові дії перемістились на територію Парагваю. Після важких поразок парагвайських військ біля Туюті у травні 1866 року, Умаїти в липні 1868 року, на річці Пікісірі, падіння Асунсьйона і встановлення там в січні 1869 року тимчасового уряду Парагваю та останньої битви біля Серро-Кора в березні 1870 року, під час якої загинув Ф.С. Лопес, територія Парагваю була окупована військами союзників.

У результаті бойових дій сторони конфлікту зазнали величезних людських втрат (за оцінками дослідників Парагвай – близько 300 тисяч осіб,

Бразилія – 18 тисяч, Аргентина –18 тисяч, Уругвай – близько 5,5 тисяч), значна частка яких припала на цивільне населення ²⁴.

Після завершення Війни Потрійного альянсу далися ознаки протиріччя між Аргентиною і Бразилією стосовно повоєнного статусу Парагваю. Якщо перша пропонувала поділити його територію між обома країнами, претендуючи, зокрема, на багатий на корисні копалини регіон Гран-Чако, то друга вбачала у незалежній Парагвайській державі протипагу загрози аргентинської гегемонії у Південній Америці. З цією метою Бразилія залишила на території Парагваю свої війська (перебували там до 1876 року), 9 січня 1872 року уклала з ним сепаратний мирний договір, згідно з яким кордон між обома державами встановлювався з урахуванням передвоєнних претензій Бразилії на спірні прикордонні території в районі р. Ла-Плата, а у грудні 1875 року підписала договір про дружбу і співпрацю.

Державний кордон між Парагваем і Аргентиною було встановлено угодою 3 лютого 1876 року, згідно з якою Аргентині відійшла приблизно третина території, на яку вона претендувала (значна частина регіону Місьйонес і частина Гран-Чако), а також рішенням третейського суду на чолі з президентом США Р. Хейзом, згідно з яким решту спірних територій було передано парагвайській стороні. В результаті війни Парагвай, втративши майже половину своєї території і близько 4/5 свого населення, перетворився з регіональної потуги на одну з найбільш відсталих країн латиноамериканського регіону ²⁵.

24 Leuchars C. To the Bitter End. Paraguay and the War of the Triple Alliance [Text] / C. Leuchars // Contributions in Military Studies. – Greenwood Press, Westport, 2002. – P. 254. – Mode of access : URL : <https://books.google.com.ua/books?id=Bw1ZW3nfW6MC&printsec=frontcover&dq=Paraguay+and+the+War+of+the+Triple+Alliance&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjz1ITCmJXKAhXF8HIKHasHBmEQ6AEIGzAA#v=onepage&q=Paraguay%20and%20the%20War%20of%20the%20Triple%20Alliance&f=false> – Title from the screen.

25 Стащук Ю.В. Геопросторові аспекти поширення прикордонних проблемних ситуацій у Латинській Америці [Текст] / Ю.В. Стащук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки. – 2010. – № 3. – С. 55

Початок XX століття ознаменувався розгортанням ще одного прикордонний конфлікту в затоці Бігль між Аргентиною та Чилі, спричинений суперечкою з приводу належності островів Піктон, Леннокс та Ісла-Нуева і областей морської юрисдикції, пов'язаної з цими островами. Варто зауважити, що Аргентинська республіка та Республіка Чилі мають третій за протяжністю кордон в світі.

Суперечка розгорілась в 1904 році, коли аргентинський уряд звернувся до уряду Чилі з вимогою врегулювати питання встановлення чіткого кордону в протоці Бігль і визначення державної приналежності ряду островів біля східного входу в протоку. Вважаючи свою позицію достатньо твердою, Сант'яго тривалий час залишав без відповіді аргентинські претензії. Тільки після інциденту в травні 1958 року, коли аргентинські військові, застосувавши силу, зруйнували чилійський маяк на острові Сніп, проблема територіальних суперечок отримала належну увагу. Завдяки зусиллям дипломатів на деякий час вдалося стримати ескалацію конфлікту. Сторони домовились провести взаємний відвід сил зі спірної території і в подальшому, утримуватись від заходів, які б могли погіршити ситуацію навколо розмежування протоки.

22 червня 1971 року між Чилі та Аргентиною було досягнуто угоду про передачу питання про спірні території на розгляд міжнародного арбітражу. Вибравши в якості посередника Великобританію, яка в минулому вже надавала цим країнам подібну послугу, сторони обговорили процедуру арбітражу. Для всебічного вивчення обставин територіальної суперечки і винесення вердикту в дусі норм міжнародного права призначалась колегія з п'яти арбітрів, в яку увійшли представники США, Великобританії, Франції, Нігерії та Швеції. Після розгляду справи, прийняте рішення колегія мала представити уряду держави посередника, тобто Великобританії. В свою чергу уряд Сполученого Королівства мав право прийняти винесене рішення і рекомендувати його учасникам суперечки, або відхилити його, проте в жодному разі не вносити будь-які поправки в рішення арбітрів. Таким чином

виключалась можливість прийняття державою-посередником якоїсь однієї сторони. Через чотири роки з'явилося рішення арбітрів: кордон між Чилі і Аргентиною варто провести приблизно посередині протоки Бігл по всій її довжині. Острови, що знаходяться ближче до північного берега протоки відходять Аргентині, острови з південного боку – Чилі. На острови Леннокс, Піктон та Ісла-Нуева поширюється чилійський суверенітет. Уряд Чилі, повністю задоволений таким поворотом подій, швидко погодився з рішенням міжнародного арбітражу. Аргентина, чиї претензії були відкинуті, не квапилась з прийняттям вердикту.

В травні 1977 року аргентинський уряд звернувся з пропозицією провести двосторонні переговори з врегулювання суперечливих питань і встановлення чіткого морського кордону в протоці Бігль. Чилійське керівництво прийняло цю пропозицію, і вже в червні в Буенос-Айресі розпочала роботу двостороння комісія з врегулювання прикордонного конфлікту, що отримала назву за іменами глав делегацій – комісія Філіппі-Віллагас. Незважаючи на ряд оптимістичних заяв у пресі, що пророкували швидке врегулювання міждержавних протиріч, серйозних результатів на переговорах сторони так і не досягли ²⁶.

Все це відбувалось на тлі поступової ескалації конфлікту і зростання напруги між двома країнами. Політика, яку проводила Аргентина набувала вираженого силового характеру, поступово трансформувалась у відвертий тиск на противника. Протягом всього 1978 року вимоги аргентинських дипломатів з приводу питання перегляду суверенітету над островами підкріплювались заходами військового характеру. Проти Чилі були введені економічні санкції. В прикордонних районах концентрувались значні військові угруповання, розпочався призов резервістів, активно велось будівництво оборонних споруд, проходили військові маневри, почастишали випадки порушення чилійського морського і повітряного простору. В

26 Щербакова А.Д. Аргентина: новые ориентиры внешней политики [Текст] / А.Д. Щербакова // Латинская Америка. – 2007. – № 12. – С. 53 – 65.

листопаді 1978 року, після чергового провалу налагодити переговори, аргентинське керівництво стало схилитись до силового вирішення конфлікту.

Оцінюючи стратегічну ситуацію в регіоні, аргентинське керівництво розраховувало у випадку розростання конфлікту на сприятливу для себе позицію таких країн як Перу і Болівія, які теж мали територіальні претензії до Чилі. Від Уругваю і Парагваю Буенос-Айрес чекав нейтралітету. Що стосується Бразилії та Еквадору, то аргентинська Хунта вважала виступ цих держав, найбільш ймовірним, на боці Чилі.

Аргентинська військова операція „Суверенітет” розпочалась 22 грудня 1978 року. Цього дня аргентинський флот покинув район базування та зайняв позиції в районі острова Естадос. У відповідь чилійський флот покинув місця якірних стоянок та готувався відбити напад противника. В другій половині дня 22 грудня, коли здавалось, що напруга між двома країнами досягла піку і війна невідворотна, аргентинський флот припинив рух до протоки Бігль, і повернувся в місце дислокації. На цьому етапі конфлікту на керівництво Аргентини потужний тиск чинили США та Ватикан. Весною 1982 року ситуація знову значно загострилась в зв'язку із допомогою Чилі Великобританії в ході англо-аргентинської війни. У повітрі знову „запахло порохом”. І тільки в 1984 році, після приходу до влади в Аргентині демократичного уряду президента Р.Альфонсо, у Ватикані між Чилі і Аргентиною підписано договір про мир і дружбу, а прикордонний конфлікт вичерпано ²⁷.

Прикордонні суперечки та війни в Латиноамериканському геополітичному ареалі існували не лише між країнами континенту. В 1982 році вибухнув територіальний конфлікт, що переріс у військове протистояння між Великобританією та Аргентиною щодо належності Фолклендських (Мальвінських) островів (Додаток 5).

27 Севостьянов А.С. Аргентина – Бразилия: преодоление противоречий в ходе интеграции [Текст] / А.С. Севостьянов // Латинская Америка. – 1996. – № 12. – С. 41 – 47.

Ще з початку XIX століття Аргентина вважала ці острови своїми. Захоплення Мальвінських островів Сполученим Королівством в [1833](#) році викликало незадоволення серед населення Аргентини. Генерал-лейтенант аргентинської армії [Леопольдо Гальтієрі](#), який прийшов до влади наприкінці [1981](#) року, вирішив використовувати народне обурення із цього приводу. Він хотів виграти війну за Фолкленди і перемогою в ній стабілізувати своє хитке владне становище ²⁸.

[2 квітня 1982](#) року аргентинський десант висадився на островах і змусив капітулювати невеликий гарнізон британських [морських піхотинців](#). Аргентинське керівництво сподівалося, що Велика Британія, поставлена перед фактом втрати островів, змириться з цим і не стане організовувати дорогу військову операцію. Проте реакція британців виявилася абсолютно протилежною. До Південної Атлантики негайно було відправлено велике військово-морське з'єднання з метою повернення островів. Неготовність Аргентини до ведення справжньої війни виявилася вирішальним чинником, що зумовив результат кампанії. На Фолклендах були розміщені дві аргентинські піхотні бригади, що займали стаціонарні оборонні позиції і що майже не мали бойової техніки. Після введення британцями блокади островів виникли значні труднощі з постачанням гарнізону. Єдина бетонована [злітно-посадочна смуга](#) на Фолклендах була дуже короткою для бойових літаків. Тому основна частина [аргентинської авіації](#) впродовж війни була вимушена діяти з континентальних авіабаз. Після довгого перельоту літаків палива залишалося лише на один бойовий захід; це практично унеможливлювало ведення аргентинськими пілотами повітряних боїв.

Британці також зіткнулися із значними труднощами в ході кампанії. Деякі військові експерти вважали, що операція з повернення островів приречена на провал. США, будучи союзником Аргентини (за договором Ріо-

28 Марков Ю. Некоторые итоги Фолклендского конфликта [Текст] / Марков Ю., Бирюсов А // Зарубежное военное обозрение. – 1984. – № 5. – С. 15. – Режим доступа : URL : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4175/1/120-124.pdf> – Назва з екрану.

де-Жанейро) так і Великобританії (по НАТО), надали пряму підтримку останній. Ключову роль при проведенні Фолклендської операції зіграла [американська](#) військова база на [острові Вознесіння](#) у центральній частині Атлантичного океану, надана британській авіації для базування

[25 квітня](#) британські сили висадилися на острові [Південна Джорджія](#), що знаходився на великій відстані від Фолклендів і також захопленому аргентинцями. Британці майже не зустріли опору, аргентинський гарнізон швидко капітулював ²⁹.

Перемога сприяла зростанню патріотизму у [Великій Британії](#) і посиленню позицій уряду [Маргарет Тетчер](#). Для Аргентини поразка стала болючим ударом по національній гордості. Вона стала безпосередньою причиною падіння аргентинської військової хунти: вже [17 червня](#) [Леопольдо Гальтієрі](#) під впливом масових демонстрацій в Буенос-Айресі пішов у відставку.

Необхідність війни та її історичне значення досі служить предметом запеклих суперечок в Аргентині, але керівництво країни як і раніше не відмовляється від претензій на острови ³⁰.

Отже, в Ла-Платському субрегіоні територіальні суперечки мають довгу історію. Найбільші суперечки, які тривали між Аргентиною та Бразилією ще в колоніальну добу перейшли від ворогуючих іспанії та Португалії за «Східний Берег» р. Ла-Плата. Так як під час війни ніхто не зміг здобути перевагу було підписано мирний договір у Монтевідео. Під час Парагвайської війни ці країни вийшли на рівень зближення.

29 Крамаренко О., Примаченко І. Конфлікт Великої Британії та Аргентини навколо Фолклендських островів 1982 р.: військовий аспект [Текст] / О. Крамаренко, І. Примаченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія історія. – 2010. – С. 24. – Режим доступу : URL : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/istoriya_102_2010.pdf – Назва з екрану.

30 Строганов А.И. Новейшая история стран Латинской Америки [Текст] / А.И. Строганов. – М.: Высшая школа, 1995. – С. 271 – Режим доступу : URL : http://www.indiansworld.org/Latin/latamerica_history_str.html#.VoOHILaLTIU – Назва з екрану.

2.2. Прикордонні конфлікти в Амазонсько-Андському субрегіоні

Протягом XIX и XX століть в Андському і Амазонському субрегіонах неодноразово виникали територіальні суперечки, відбувались міждержавні конфлікти, головна причина яких полягала в бажанні здобути вихід до Тихого чи Атлантичного океану та природних ресурсів, отримати доступ до річки Амазонка, розмежування вод Венесуельської затоки в Карибському морі в зв'язку з відкриттям на шельфі навколо островів родовищ нафти ³¹.

Основними протиборствами тут виступили суперечки між Чилі, Болівією і Перу. Якщо у 1820-х роках ці держави ще кооперували у своїй боротьбі проти іспанської метрополії, то вже у 1830-х роках далася взнаки зростаюча конкуренція за сферу впливу в межах цього субрегіону ³².

Видатний болівійський геополітик Аліпіо Валенсія Вега вважав, що головними двома причинами територіальних претензій до Болівії стала значна кількість природних ресурсів та незначна кількість населення на цих територіях, що унеможливлювало військовий та економічний захист територій. Саме тому усі війни і конфлікти проти Болівії, на думку Веги, мали економічне підґрунтя ³³.

31 Мартынов Б. Реликтовые и потенциальные конфликты в Латинской Америке [Текст] / Б. Мартынов // Международные процессы: российский журнал теории международных отношений. – 2006. – № 2 (11). – С. 48 – 54. – Режим доступа : URL : <http://www.intertrends.ru/eleveth/004.htm> – Назва з екрану.

32 Головченко, В. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія й сучасність [Текст] / Головченко В. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Випуск 101. – С. 3-12. – Mode of access : URL : http://library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2011_101_01.pdf - Title from the screen.

33 Плевако І. Болівія в геополітичних поглядах країн Латинської Америки другої половини XX століття / Ігор Плевако // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 32. – С. 62 – 69.

У відповідь на проголошення в 1835 році Перуансько-Болівійської Конфедерації, уряд Чилі, вбачаючи у цьому порушення рівноваги сил на Тихоокеанському узбережжі не на свою користь, оголосив новоствореному суб'єкту міжнародних відносин війну. Перемога Чилі 1838 р. призвела не лише до розпаду Конфедерації і відновлення незалежних держав Перу і Болівії, але й спричинила значне погіршення відносин останніх, яке зрештою вилилося у Перуансько-болівійську війну 1841–1842 рр., результат якої, щоправда, не змінив статус-кво.

У 1840-х роках вкотре далися взнаки суперечки між Чилі і знову зміцнілим у політичному й економічному відношеннях Перу. Втім зовнішні фактори змусили тихоокеанські держави тимчасово забути свої чвари і вдатися до тіснішої кооперації, зокрема у світлі загрози з боку Іспанії, яка прагнула відновити свій вплив у колишніх колоніях у Південноамериканському регіоні. Врешті загострення конфронтації у першій половині 1860-х років обернулось на Першу тихоокеанську війну 1864–1866 рр. (Іспано-південноамериканська війна) між Іспанією з одного боку та Перу, Чилі, Болівією і Еквадором (з 1866 р.) – з іншого. 27 січня 1865 р. перуанський президент Х.А. Песет був змушений прийняти умови ультиматуму іспанців і підписати договір Віванко-Пареха, згідно з яким Перу зобов'язувалась виплатити Іспанії солідну грошову компенсацію в обмін на повернення їй о-вів Чінча. Втім на рубежі 1865 – 1866 рр. флот Іспанії опинився перед непосильним завданням блокади Тихоокеанського узбережжя Південної Америки і протистояння єдиному фронту латиноамериканських держав. Після низки морських битв у південноамериканських портах (Абтао 7 лютого, Вальпараїсо 31 березня, Кальяо 2 травня) іспанські кораблі 10 травня 1866 року звільнили острови Чінча і залишили Тихоокеанське узбережжя Південної Америки. Стан війни де-юре протривав до 11 квітня 1871 року, коли у Вашингтоні між усіма сторонами конфлікту було підписано перемир'я. 14 липня 1879 р. між Іспанією і Перу було підписано договір про

мир і дружбу, згідно з яким Мадрид визнав незалежність Ліми та встановив з нею дипломатичні відносини.

В серпні 1879 року аналогічний договір Іспанія підписала з Болівією, в жовтні 1883 року – з Чилі, а в січні 1885 року – з Еквадором ³⁴.

Втім після подолання спільного ворога тихоокеанські держави знову вдалися до з'ясування своїх внутрішньорегіональних протиріч. Кульмінацією протистояння стала Друга тихоокеанська війна 1879 – 1884 рр. – збройний конфлікт Чилі проти Перу і Болівії з приводу володіння малозаселеною північною частиною пустелі Атакама, так звана Селітряна війна. (Додаток 3)

Відкриття покладів селітри, експорт якої був на той час вагомим джерелом прибутку південноамериканських держав, експансія чилійських підприємств і масове заселення чилійцями зони видобутку сировини призвели до загострення болівійсько-чилійських стосунків і зближення Болівії з Перу, яка також вбачала в економічній експансії Чилі загрозу для своїх торговельних інтересів у регіоні. В лютому 1873 р. між перуанським і болівійським урядами було підписано таємний договір про взаємну оборону у випадку агресії проти однієї зі сторін. Паралельно болівійський уряд вів переговори з Чилі щодо врегулювання лінії кордону між обома державами, яку в договорах 1866 і 1874 років було визначено по 24-й паралелі південної широти.

За додатковими умовами останнього договору, чилійські підприємства отримували право вільного видобутку селітри у зоні між 23-ю і 24-ю паралелями, однак підпадали під дію болівійського податкового законодавства із фіксованими ставками на 25 років. Втім в умовах гострої економічної кризи у другій половині 1870-х років болівійський уряд встановив 1878 р. додаткове мито на експорт селітри, а згодом, після відмови чилійських селітряних компаній сплачувати його, прийняв рішення про конфіскацію їхнього майна. Уряд Чилі, сприйнявши це як відкрите

34 Pemsel H. Seeherrschaft. Eine maritime Weltgeschichte von der Dampfschiffahrt zu Gegenwart [Text] / H. Pemsel // Seeherrschaft. Bernard & Graef Verlag, Koblenz, 1995. – S. 424.

порушення договору 1874 року, денонсував його і в лютому 1879 року без опору захопив заселений переважно чилійцями (95 %) болівійський порт Антофагаста. Болівія відповіла на це оголошенням у березні війни Чилі. Остання, відкинувши мирне посередництво Перу, довідавшись про таємний болівійсько-перуанський союзний договір, оголосила 5 квітня 1879 р. війну обом державам. На порядок вищий кількісний і якісний склад, а також раптовість нападу чилійського флоту дозволили йому швидко захопити усе узбережжя Болівії і вийти до південних кордонів Перу. Здобуття повної переваги на морі (перемога у битві біля мису Ангамос 8 жовтня 1879 р.) дозволило Чилі перенести театр бойових дій на територію Перу. Успішні наземні операції чилійських військ у перуанській частині пустелі Атакама – провінції Тарапака, захоплення міст Аріка і Такна, роз'єднання чилійцями болівійських і перуанських сил спричинили вихід з війни Болівії влітку 1880 р. Уряд в Сантьяго збільшив тиск на Ліму, скерувавши наприкінці серпня 1880 року до північного узбережжя Перу військову ескадру (так звану експедицію Лінча), яка успішно реалізувала кампанію щодо стягнення контрибуції з перуанських портів до кінця жовтня 1880 року. Після невдалої спроби мирного посередництва США, бойові дії продовжились, перемістившись у район столиці Перу – Ліми. Окупація останньої чилійськими військами 17 січня 1881 р. і повалення перуанського уряду спричинили початок партизанської війни та перенесення театру бойових дій з узбережжя на Перуанське високогір'я вглиб країни. Лише 10 липня 1883 року у битві під Уамачуко чилійцям вдалось остаточно зламати рух партизанського опору на чолі з майбутнім президентом Перу генералом А. Касересом. 20 жовтня 1883 року у м. Анкон між Чилі і Перу було підписано мирний договір, згідно з яким територія південного перуанського регіону Тарапака відходила у постійне володіння, а провінції Такна і Аріка – у тимчасове (на 10 років) володіння Сантьяго, після чого їхній подальший статус мав вирішити плебісцит. Втім у встановлений строк обом сторонам так і не вдалось погодити термін проведення референдуму, і лише 1929 р. за посередництва

американського президента Г. Гувера ними було досягнуто домовленості, згідно з якою Аріка залишалась у складі Чилі, в той час як Такна відходила до Перу.

Водночас за умовами перемир'я між Чилі і Болівією, підписаного 4 квітня 1884 року у м. Вальпараїзо, Сантьяго отримав болівійську тихоокеанську провінцію Антофагаста, що означало для Ла-Пасу не лише відмову від багатого на корисні копалини регіону, але й болісну втрату виходу до світового океану. Положення перемир'я були підтверджені мирним договором 1904 р., за яким Чилі погодилась збудувати залізницю між болівійською столицею Ла-Пас і тихоокеанським портом Аріка, а також гарантувати Болівії безперешкодний доступ до чилійських портів ³⁵.

Договір 1904 року дійсно став важливим етапом в новій розстановці сил в регіоні. Він зафіксував, що лінія кордону між Чилі в Болівією остаточно визначена і в подальшому не підлягає перегляду, а всі пов'язані з цим питання відносяться до сфери двосторонніх відносин і не допускають втручання третіх сторін без участі головних учасників. Проте, щоб в деякій мірі пом'якшити для Болівії економічний удар від військової поразки і втрати морського узбережжя, була розроблена і оформлена у вигляді спеціальних угод система конкретних дій.

Результати Тихоокеанської війни, переможні для Чилі, драматичні для Перу, стали трагічними для Болівії. Вони заклали основи одного із затяжних конфліктів у регіоні. Також вони мали вирішальний вплив на формування чилійської та болівійської націй, прискоривши консолідацію першої, і на багато десятиліть загальмувавши розвиток другої. З того часу проблема виходу до моря стала для Болівії не просто питанням економіки чи політики, а набула екзистенціальне значення, що має глибокий психологічний та соціально-культурний зміст.

35 Сапожников К.Н. Боливийские метаморфозы [Текст] / К.Н. Сапожников // Латинская Америка – 2008. № 5. – С. 56 – Режим доступу : URL : <http://barrioruso.foroactivo.com/t45-topic#886> – Назва з екрану.

Образ країни, що втратила вихід до моря, перетворившись на континентальну державу, став стійким стереотипом, політичним символом в суспільній свідомості, в публіцистиці та в реальній політиці Болівії протягом десятиліть. Болівійці є мабуть єдиним народом в світі, який щороку 23 березня святкує Свято моря, намагаючись не забути про військову поразку.

Таким чином, як зазначав відомий перуанський політичний і військовий діяч, дослідник геополітичних проблем регіону Єргардо Меркадо Харрін, цей конфлікт за територію і ресурси, структурний за своєю природою, набув життєве значення для Болівії, назавжди перетворивши її на середземноморську країну ³⁶.

У ХХ ст. у Південній Америці лише зрідка виникали масштабні збройні конфлікти, кожен з яких мав характер територіального спору.

Сюди належать Чакська війна між Болівією і Парагваєм, Летисійський конфлікт між Перу і Колумбією, а також війни між Перу і Еквадором.

Війна Чако виникла між Болівією і Парагваєм за володіння малозаселеною прикордонною областю Гран-Чако, де 1928 року було виявлено ознаки наявності покладів нафти. Після перших прикордонних сутичок наприкінці 1928 р. – на початку 1929 р. конфлікт з раптовим нападом болівійських військ на низку парагвайських укріплень у глибині Чако 1932 р. перейшов в ескалаційну фазу. Усі посередницькі ініціативи, зокрема з боку Ліги Націй, Комісії нейтральних латиноамериканських держав, чилійського президента Мендеса, були відкинуті, і сторони вдалися до відкритих бойових дій. Протягом 1932 – 1934 рр. Боротьба здебільшого точилась за володіння укріпленими пунктами і фортами. Обидві сторони конфлікту широко використовували бойову авіацію, залучали іноземні командні кадри та військових спеціалістів (болівійці здебільшого німецьких, парагвайці – російських). До середини 1934 р. парагвайські війська оволоділи більшою

36 Дьякова Л.В. Взрывоопасный тихоокеанский треугольник (Боливия– Чили – Перу) [Електронний ресурс] /Л.В. Дьякова // О некоторых новых чертах современной латиноамериканской геополитики (аналитический доклад). – Режим доступа: <http://www.ilaran.ru/?n=689>.

частиною спірних територій, а в березні 1935 р. перенесли бойові дії на територію самої Болівії, атакувавши нафтоносний район біля м. Вілья-Монтес (Додаток 6).

Після оточення наприкінці травня 1935 р. гарнізону цього міста і неспроможності організувати оборону на інших відрізках фронту Болівія звернулась до Ліги Націй з проханням про посередництво у врегулюванні конфлікту. 12 червня 1935 р. за посередництва США, Аргентини, Бразилії, Чилі, Перу, Уругваю було укладено перемир'я, а 28 жовтня підписано мирний договір. 21 липня 1938 р. в Буенос-Айресі підписали договір про кордони, підготовлений на основі рішення арбітражної комісії, згідно з яким Парагвай отримав близько . спірних територій Гран-Чако, а Болівія – вихід до р. Парагвай ³⁷.

Фактично паралельно з Чакським конфліктом відбувалась Колумбійсько-перуанська війна 1932–1934 рр. (Летисійський конфлікт) – збройне протистояння між Колумбією і Перу за володіння стратегічною прикордонною областю навколо порту Летисія (так звана „Летисійська трапеція”) на р. Амазонка. Перші прикордонні суперечки розпочались у 1920-х роках і завершилися підписанням 22 березня 1922 р. угоди Саломон-Лозано, згідно з якою спірна територія відійшла до Колумбії. Однак 1932 р. військова хунта в Перу на чолі з президентом Л. М. Санчесом Серро взяла курс на перегляд угоди і повернення „Летисійського коридору” Перуанській державі. 1 вересня 1932 р. група цивільних перуанців захопила м. Летисія з вимогою передачі міста владі Перу. Для захисту повстанців Ліма скерувала в регіон регулярні війська, а 30 вересня відкрито поставила вимогу ревізії договору про кордон. 3 жовтня Колумбія звернулась до Ліги Націй зі скаргою на дії Перу. Це не завадило перуанським військам продовжити наступ на території Колумбії і зайняти 1 листопада стратегічне м. Тарапака, заблокувавши у такий спосіб доступ колумбійським військам до спірної

37 Кораблева Л.Ю. Чакская война (1932– 1935): Дипломатическая история боливийско-парагвайского конфликта [Текст] / Л.Ю. Кораблева. –М.: ИВИ РАН, 2012. – С. 195

території. Бойові дії розпочались у лютому 1933 р., коли колумбійському річковому флоту, який прибув до Тарапаки через нейтральну бразильську територію, вдалось відбити у перуанців це стратегічне місто. Вже у березні 1933 р. колумбійці перенесли бойові дії на територію Перу. Після низки перемог колумбійських військ, вбивства 30 квітня президента Л.М.С. Серро новий уряд Перу на чолі з О. Бенавідесом погодився розпочати за посередництва Ліги Націй мирні переговори з Колумбією, які завершилися укладенням 25 травня перемир'я. Згідно з ним, “Летисійську трапецію” передавали терміном на один рік під управління міжнародної комісії Ліги Націй.

24 травня 1934 р. у Ріо-де-Жанейро представники Перу і Колумбії підписали мирний договір і протокол про кордон, згідно з яким спірну територію передавали Колумбії. Договір передбачав також демілітаризацію Летисійського району, вільний доступ Перу до прикордонних ділянок рік Амазонка і Путумайо, містив формальне вибачення Перу за інтервенцію 1932 р., а також підтвердив положення договору Саломон-Лозано 1922 р.³⁸.

Ще одним територіальним протистоянням у Південній Америці стали Перуано-еквадорські війни – три масштабні збройні прикордонні конфлікти між Перу і Еквадором 1941 р., 1981 р. і 1995 р. Перші прикордонні суперечки мали місце ще у першій половині XIX століття, коли Еквадор, як у складі Великої Колумбії (1819 – 1830), так і після проголошення незалежності 1830 року, відмовився визнати лінію адміністративного кордону з Перу, визначену декретом іспанського короля Карла IV 1802 року, коли обидві країни перебували під короною Мадрида. Декрет передбачав включення провінції Майнас у басейні р. Амазонка між Андами і р. Мараньйон (нині – здебільшого регіон Лорето), яка з 1739 року належала іспанській Королівській Аудієнсії Кіто (Еквадор), до складу Віце-Королівства Перу. Ця провінція,

38 Rauch H. A South American Air War...The Leticia Conflict [Text] / H. Rauch // Air Enthusiast. – Issue 26, December 1984 – March 1985. Bromley, Kent: Pilot Press. – P. 1 – 8.

увійшовши до складу незалежної Перуанської республіки у 1821 році, стала об'єктом постійних, зокрема збройних (1857 – 1860, 1903 – 1904), прикордонних суперечок вже між незалежними Перу та Еквадором. Після численних спроб мирного врегулювання конфлікту, зокрема за посередництвом третіх держав (Іспанії, Бразилії та ін.), сторони погодились у 1924 році в Протоколі Кастро Оянгурен-Понсе і в уточненому Лімському документі визнати лінію кордону статус-кво, яку на заході утворила р. Сарумілья, а на сході – р. Сенепа і гірський хребет Кордильєра-дель-Кондор. Таким чином, спірна територія залишилась здебільшого за Перу, що не задовольняло Еквадор, який з приходом до влади військових на чолі з генералом А.Е. Галло у 1937 році обрав курс на конфронтацію із Перу. Обидві сторони почали стягувати свої війська у зону конфлікту, що призвело до низки прикордонних сутичок впродовж 1940 – 1941 років. Уже 5 липня 1941 р. вони переросли у відкриту війну. Звинувативши одна одну в агресії, обидві сторони з використанням авіації розпочали активні бойові дії вздовж р. Сарумільї. Завдяки більшій чисельності і сучаснішому оснащенню, перуанським військам вдалось захопити протягом липня 1941 р. еквадорську провінцію Ель-Оро і м. Пуерто-Болівар. Під тиском держав-посередниць Бразилії, Аргентини, США, а згодом – і Чилі, які вимагали припинити бойові дії в знак єдності країн західної півкулі у боротьбі проти держав “осі” у Другій світовій війні 1939–1945 рр., сторонами 31 липня було укладено перемир'я, умови якого були здебільшого підтверджені Таларською угодою від 2 жовтня 1941 року і, врешті, Протоколом про мир, дружбу і кордони (Протокол Ріо-де-Жанейро), що узгоджений 29 січня 1942 року. За умовами Протоколу, Еквадор відмовився від своїх попередніх територіальних претензій у районі рік Мараньйон і Амазонка, перуанський уряд виводив свої війська із захопленої еквадорської території, а спірний регіон відходив до складу Перу. Остаточну лінію кордону встановлювали на основі лінії статус-кво 1936 р., за винятком незначних модифікацій на користь Перу. Гарантами дотримання Протоколу Ріо-де-Жанейро виступили Аргентина, Бразилія,

США і Чилі. Втім під час демаркації кордону було виявлено розбіжності з лінією делімітації на 78-кілометровій ділянці вододілу (гірського хребта Кордильєра-дель-Кондор) між ріками Самора і Сантьяго, а саме – виявлення там не врахованого у процесі делімітації русла р. Сенєпа. Це дало підставу Еквадору спершу ініціювати у 1949 році припинення процесу демаркації, вийти з демаркаційної комісії через неможливість реалізації Протоколу у цій частині (1953), а 1960 році взагалі проголосити недійсним Протокол Ріо-де-Жанейро, що призвело до чергового загострення конфлікту.

Другою з Перуано-еквадорських війн (так звана Війна Пакіша) став короткотривалий прикордонний збройний конфлікт у січні – лютому 1981 року, який вибухнув в результаті зайняття еквадорськими військовими трьох незайнятих перуанських прикордонних постів (Пакіша, Майяїку, Мачіназа) на східних схилах недемаркованої ділянки гір Кордильєра-дель-Кондор (так званий „пакішський інцидент”). 28 січня 1981 р. перуанська армія розпочала операцію з видворення еквадорців із так званих „лжепостів”. Активні бойові дії за участі авіації обох сторін були припинені під тиском держав-гарантів Протоколу Ріо-де-Жанейро підписанням 19 лютого 1981 р. перемир’я, за умовами якого було відновлено статус-кво.

Подальше небажання Еквадору визнавати чинність Протоколу 1942 року, незавершеність процесу демаркації кордону, мілітаризація спірної території з боку обох сторін з 1981 року, низка прикордонних сутичок, пов’язаних із обопільними звинуваченнями сторін в інфільтрації військ і встановленні ворожих постів на спірній території (зокрема, „пачакутекський інцидент” 1991 р.), сприяли наростанню напруженості в регіоні та призвели у 1995 році до третьої з Перуано-еквадорських війн (так звана Війна Альто-Сенєпа). Приводом стало зіткнення між перуанським патрулем і еквадорським форпостом «База Сур» у верхів’ї р. Сенєпа в межах спірної ділянки кордону в листопаді 1994 р.

Після цього інциденту обидві сторони почали інтенсивно нарощувати військову присутність в регіоні, а наприкінці січня 1995 р. після оголошення

загальної мобілізації перейшли до відкритих бойових дій. Війна з активним використанням авіації продовжувалась до 17 лютого, коли представники конфліктуючих сторін підписали у Бразилії за присутності держав-гарантів Протоколу Ріо-де-Жанейро угоду про перемир'я, роз'єднання сил, демобілізацію та введення у зону конфлікту миротворчих військ – Місії військових спостерігачів Еквадор-Перу. Попри прибуття миротворців, сутички між військами супротивниками не припинялись аж до 28 лютого, коли уряди Еквадору і Перу остаточно оголосили у Декларації Монтевідео про завершення війни. Виведення військ завершилось у травні 1995 р., а після встановлення меж демілітаризованої зони обидві сторони відновили переговорний процес з демаркації кордону. 26 жовтня 1998 р. в м. Бразилія президенти Еквадору і Перу Х. Мауад і А. Фухіморі, а також президенти Аргентини, Бразилії, Чилі й спеціальний представник президента США підписали Президентський акт, який проголошував остаточне вирішення територіальної проблеми між обома країнами. За умовами акту, було підтверджено лінію кордону за Протоколом Ріо-де-Жанейро 1942 р., Еквадор відмовився від претензій на східні схили гірського хребта Кордильєра-дель-Кондор і всієї західної ділянки верхів'я р. Сенеп, а Перу надало в користування Еквадору без права встановлення суверенітету 1 кв. км своєї території в районі стратегічної еквадорської бази Тівінца. Демаркація кордону, яка розпочалась після підписання обома сторонами 13 травня 1999 р. Заключного демаркаційного акту про спільний кордон, завершилась у жовтні 1999 р.³⁹.

Іншим невирішеним територіальним конфліктом залишається суперечка Венесуели і Гаяни щодо території Ессекібо, провінції Гайани.

Західна Гайана була відкрита і досліджена іспанцями, а потім увійшла до складу так званої Великої Колумбії (тоді вона включала в себе сучасну

39 Поліщук К. Міждержавні конфлікти в Південній Америці: причини, еволюція, стратегії врегулювання [Текст] /Костянтин Поліщук // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 53 – 67. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012_30_9 – Назва з екрану.

територію Венесуели, Еквадору, Колумбії та Панами, також частину територій Бразилії, Перу та Нікарагуа), хоча іспаномовне населення тут ще не встигло сформуватись. Британія вдало скористалась внутрішньою нестабільністю нових незалежних держав Латинської Америки і у 1831 році зайняла периферійні землі колишньої Великої Колумбії, які склали до 70 % території сучасної Гайани (решту 30 % території у 1803 році було забрано у Голландії)⁴⁰. Саме тому у кінці XIX століття виникла тривала суперечка незалежної Венесуели спочатку із Британською імперією, коли у 1895 р. розпочалась Венесуельська криза, а потім і з незалежною Гайаною. Венесуела оголосила про свої претензії на територію Британської Гвіани (сьогодні Гайана) західніше від річки Ессекібо (ця територія має площу 159,500 тис. км кв.) після того, як там були знайдені поклади золота і діамантів. Слід зазначити, що ця спірна частина Гайани багата також на ліси, водні та мінеральні ресурси ⁴¹.

Із 1962 року, за чотири роки до отримання Гайаною незалежності від Британії, Венесуела знову почала вимагати ті ж території на захід від річки Ессекібо, що складає три четверти всієї території Гайани, а також у тому ж році Венесуела задекларувала, що більше не буде дотримуватись арбітражного рішення від 1899 року, за яким вона віддала багату на мінерали територію в басейні річки Оріноко Гайані. Щоб вирішити це питання у 1966 році розпочала свою роботу Комісія з питань кордонів, що складалась з представників Гайани, Венесуели та Великобританії. Однак згоди між усіма її учасниками досягнуто не було. Щоб протистояти Гайані, Венесуела застосувала право вето на прохання цієї країни стати членом Організації Американських Держав у 1967 році. На спільній зустрічі у Женеві у 1966 році

40 Мартынов Б. Реликтовые и потенциальные конфликты в Латинской Америке [Текст] / Б. Мартынов // Международные процессы: российский журнал теории международных отношений. – 2006. – № 2 (11). – С. 48 – 54. – Режим доступа : URL : <http://www.intertrends.ru/eleventh/004.htm> – Назва з екрану.

41 Serbin A. Relations between Venezuela and Guyana and the Dispute over the Essequibo Territory: One Step Forward, Two Back? [Text] / A. Serbin // Pensamiento propio. – 2001. – № 14. – July – December. – P. 135 – 158.

Великобританія та Венесуела погодились отримати рекомендації від представника Генерального секретаря ООН про шляхи врегулювання суперечки мирним шляхом. Завдяки Женевській угоді, яку було підписано у 1966 році, Гайана ставала правонаступницею Британської імперії у питанні вирішення своїх територіальних суперечок. Відповідно до угоди створювалась комісія (вона складалась із 2 гайанійців та 2 венесуельців), яка повинна була провести кордон між державами. Стаття 5 цього документу зобов'язувала сторони спільно вирішувати питання про господарську діяльність у районі Ессекібо.

Проте комісія не змогла досягти успішного результату у своїй діяльності. Саме тому, дипломатичні контакти продовжувались вже між представниками обох країн, а з 1983 року це питання було передано на розгляд Генерального секретаря ООН ⁴².

У своєму повідомленні про визнання незалежності Гайани у 1966 році, Венесуела заявила про те, що визнає територію нової держави, яка розташована на схід від правого берега річки Ессекібо й знову підтверджує перед новою державою й міжнародною спільнотою, що вона залишає за собою право на територіальний суверенітет над всією зоною, яка знаходиться на західному березі вищезгаданої річки. Таким чином, гайанська частина Ессекібо умовно стала поділена на сході через новостворену державу Гайана по середині річки, починаючи від самого верхів'я річки й до гирла в Атлантичному океані.

Вже у 1970 р. офіційний Каракас під дипломатичним тиском погодився на укладення 12-річного мораторію щодо суперечки – Протокол „Port-of-Spain”, який підписали венесуельський президент Рафаель Кальдера і гайанський прем'єр-міністр Форбс Бурнам. Згідно мораторію мала відбутись рекультивація гайанської території Ессекібо. Договір міг автоматично

42 Розенталь Д. Территориальный спор Венесуэлы с Гайаной: эволюция подходов боливариюцев [Текст] / Д. Розенталь // Латинская Америка: ежемесячный научный и общественно-политический журнал РАН / гл. ред. В. Травкин. – М.:Академиздатцентр «Наука», 2011. – № 10. – С. 56.

пролонговуватись, якщо жодна зі сторін не заявляла про свої наміри переглядати його положення. Таким чином, питання вирішення суперечки затягнулось принаймні на 12 років.

У 1980-х роках ситуація дещо змінилась: офіційний Каракас вважав, що європейці провели кордон між державами із врахуванням інтересів Гайани. Після закінчення терміну дії Протоколу „Port-of-Spain”, Венесуела запропонувала Гайані провести прямі переговори. Офіційний Джорджтаун не погодився і висловив бажання звернутись у Міжнародний суд, щоб вирішити суперечку.

Врешті-решт, обидві сторони домовились звернутись до Генерального секретаря ООН. У зв'язку з цим у 1983 році це питання було передано на розгляд в ООН, представник якої, Олівер Джекман заявив, що спробував вирішити конфлікт, закликавши обидві сторони „знизити напругу полеміки”, бо „посилення напруженості останнім часом дає підґрунтя для тривоги”.

У 1990 р. пролунала перша пропозиція з боку представника ООН у зв'язку з тим, що Венесуела діяла досить жорстко і намагалась приймати рішення за обидві сторони, то останній він порекомендував використовувати більш гнучкі механізми прийняття рішень ⁴³.

Напруженими протягом другої половини ХХ століття залишаються відносини Венесуели з іншою сусідньою державою Колумбією. Каракас і Богота були втягнуті в тривалу суперечку щодо суверенітету над водами Венесуельської затоки. В серпні 1988 року між країнами виник конфлікт через колумбійське судно, що опинилось в венесуельських територіальних водах, проте обидві країни змогли уникнути збройного протистояння. В березні 1989 року президенти обох країн зустрілись на кордоні, де домовились підтримувати скоординовані зусилля для розв'язання прикордонних суперечок

43 Кухарук О. Прикордонний конфлікт Венесуели з Гайяною: минуле і сучасність [Текст] / Оксана Кухарук // Наукові записки національного університету „Острозька академія”. Серія міжнародні відносини. – 2013.– Вип 3. – С. 228 – 240. – Режим доступу : URL : http://eprints.ua.edu/3134/1/Oksana%20Kukharuk_NZ_Vyp_3.pdf – Назва з екрану.

Спадком колоніального минулого стали територіальні суперечки Гаяни і Суринам. Ще в колоніальний період Великобританія та Голландія не могли домовитись про кордони між своїми Гвіанами (нині Гаяна і Суринам): проект відповідного договору, складений в 30-ті роки XX століття, не був підписаний через початок Другої світової війни. Неделімітованою залишилась ділянка землі в 15 тисяч км кв., а також морський кордон. Суринам має територіальні претензії до сусідньої країни через ділянку землі, що лежить між річками Нова і Корантейн на південному сході Гаяни. В 1969 році Суринам навіть ввів війська до спірної території, проте в ході військового зіткнення зі збройними силами Гаяни, змушені відступити за державний кордон. Не дивлячись на те, що Суринам не здійснює подальших спроб захопити територію силою, у відносинах між країнами залишається два проблемних питання. Перше – насильницька депортація громадян Гаяни, що мешкають в Суринам, друге – право на риболовлю в спірних територіях. Обидві країни періодично затримують рибалок із сусідньої держави на річці Корантейн, риболовні судна як правило конфісковуються ⁴⁴.

2.3. Конфліктогенний потенціал Латинської Америки на сучасному етапі

На початку XXI століття Ла-Платський субрегіон перестав бути генератором напруженості на південноамериканському політичному полі, а періодичні тертя, що виникають між його країнами (як це сталося в 2006 р., коли Уругвай без погодження з Аргентиною вирішив побудувати на спільній прикордонній річці целюлозо-паперовий комбінат, що на думку офіційного Буенос-Айреса здатен порушити екологічний баланс Ла-Плати), мають тимчасовий характер. Хоча район „потрійного кордону” між Аргентиною,

44 Суринамсько-гайанські відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wikipedia.org/wiki/Суринамско-гайанские_отношения

Бразилією й Парагваєм на річці Ігуасу, як і раніше, залишається потенційно неспокійним – джерелом наркотрафіку, злочинності й тероризму, домінантою розвитку взаємин цих країн є не суперництво, а співпраця. А аргентинсько-чилійську напруженість щодо належності островів у протоці Бігль біля південного узбережжя Вогняної Землі допомогли зняти в 1984 р. зусилля дипломатів обох країн і посередництво Папи Римського Івана Павла II. В грудні 1998 р. між Буенос-Айресом і Сантьяго було підписано угоду про розмежування континентальних льодовиків, що цілком вичерпало конфлікт між країнами ⁴⁵.

В основу Аргентино-Чилійського договору про мир і дружбу покладено пропозиції Ватикану від 12 грудня 1980 року і рішення міжнародного аудиту по протоці Бігль від 1977 року. Таким чином, Аргентина визнала чилійський суверенітет над островами Леннокс, Піктон та Ісла-Нуева. Буенос-Айрес погодився на поділ протоки Бігль практично посередині і по всій довжині, відмовившись від своїх вимог провести кордон по меридіану мису Горн. Крім того, договір докладно роз'яснював питання організації судноплавства в затоці, використання морських виключних зон, і окремо деталізував питання про демілітаризований статус Магелланової протоки. Що стосується далекоглядної перспективи побудови взаємовідносин, то сторони домовились розвивати їх в атмосфері дружби і згоди. Аргентина і Чилі визнали за необхідне створити двосторонню комісію з примирення, а у випадку виникнення суперечливих питань, вирішувати їх тільки через посередництво міжнародних організацій, при чому рішення останніх має бути обов'язковим і остаточним і для Чилі і для Аргентини ⁴⁶.

45 Бредіхін, А.В. Зовнішня політика Аргентини [Текст] / А.В. Бредіхін // Наукові праці. – Чернівці, 2004. – Т.37 – Випуск 24. – С.71-74. – Режим доступу : URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2005/37-24-13.pdf> – Назва з екрану.

46 Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года / П. Кальвокоресси. – М.: Междунар. отношения, 2000. – С. 403

Розв'язання територіальних суперечок між Чилі та Аргентиною є одним із небагатьох прикладів, коли своєчасне втручання авторитетних міжнародних організацій і здоровий глузд учасників конфлікту дозволили уникнути кровопролиття, коли здавалось воно було неминуче.

В сучасних доктринах та концепціях національної безпеки Аргентина й Бразилія вже не розглядають одна одну в якості потенційних супротивників, тому вже протягом 1996 – 2003 рр. Бразилія істотно скоротила військове угруповання на кордоні з Аргентиною, перекинувши контингенти в район слабо контрольованої Амазонії⁴⁷.

В Латинській Америці склався своєрідний феномен. Бразилія – країна-гігант (п'яте місце за територією у світі), що межує з усіма державами Південної Америки, крім Чилі та Еквадору, не має територіальних претензій з боку сусідів, не зважаючи на те, що протягом 1898 – 1909 років мирним шляхом приєднала територію, що за площею дорівнює Франції.

Протягом десятиріч не змінюється ситуація з Фолклендськими островами. Періодично британські ЗМІ повертаються до застарілої суперечки, проте немає підстав очікувати поновлення спроб Аргентини вирішити її силовим шляхом (ще К. Менему вдалося поліпшити відносини з „туманним Альбіоном”, погодившись ділити прибутки від експлуатації нафтових родовищ у спірних районах у пропорції 50:50). Офіційний Буенос-Айрес вперто закликає Лондон до мирного розв'язання спору, та й не має ресурсів для іншого варіанту. Орієнтація Аргентини на співробітництво в рамках МЕРКОСУР, з одного боку, максимально скорочує можливість ухвалення нею односторонніх рішень, а з іншого – зміцнює її дипломатичні позиції, дозволяючи сподіватися на прийнятне для неї вирішення Фолклендської проблеми.

Підґрунтям нової моделі взаємин у Ла-Платському субрегіоні стали дві принципові обставини: Бразилія вийшла на позицію безспірного

47 Севостьянов А.С. Аргентина – Бразилия: преодоление противоречий в ходе интеграции [Текст] / А.С. Севостьянов // Латинская Америка. – 1996. – № 12. – С. 41 – 47.

економічного лідера МЕРКОСУР і УНАСУР, а Аргентина мовчки погодилася на роль „другого номера” в партнерстві з Бразилією.

На „саміті Америк” 5 – 6 листопада 2005 року на аргентинському курорті Мар-дель-Плата вибухнули нездоланні суперечності між США і лідерами Венесуели, Бразилії та Аргентини, що звинувачували Білий Дім у створенні загрози для національних економік латиноамериканських держав. Більшість глав держав на чолі з Дж. Бушем-молодшим залишили саміт ще до завершення його роботи, задекларувавши намір поновити переговори про створення ФТАА в майбутньому (але безуспішно).

Натомість 11 травня 2005 р. Аргентина, Бразилія й Венесуела уклали в Бразилія угоду про створення єдиної енергетичної компанії „Петросур”, яка передбачає партнерство між державними нафтовими компаніями цих країн щодо розвідки, видобутку, перероблення й транспортування „чорного золота”, а також спільного будівництва й експлуатації нафтоналивних танкерів ⁴⁸.

Проте в Андському та Амазонському геополітичних просторах продовжують існувати кілька „заморожених” вогнищ конфліктів, які поєднуються із загрозою маргіналізації латиноамериканських країн у світовій економіці й політиці, що породжена глобалізацією й розпадом біполярної системи. Ці процеси чинять двоїстий ефект на конфліктний потенціал всього латиноамериканського макрорегіону. В умовах, коли, за визначенням аргентинської дослідниці Л. Бертоні, „простір просто зобов’язаний перетворюватися на час”, геополітичні схеми ХІХ ст. не працюють. Нові геоекономічні й геокультурні реалії, накладаючись на „реліктові” територіальні й інші суперечки, можуть призвести до непередбаченого загострення ситуації.

48 Ткач О.І. Перспективи співробітництва латиноамериканського регіону в контексті глобальних процесів [Текст] / О.І.Ткач //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – 2012. – Т. 109. – С.70 – 73.

Прикладом може слугувати еволюція венесуельсько-колумбійських відносин в контексті латиноамериканської стратегії США. Тиск Білого дому на президента Венесуели незмінно спричиняв зворотній ефект – посилення антиамериканської риторики Уго Чавеса, демонстративне зміцнення ним зв'язків з Кубою й лівими лідерами країн Латинської Америки. Але прагнення Чавеса знайти для Венесуели „цивілізоване рішення” (символом повернення країни до цивілізаційно зумовленого особливого шляху розвитку, відкинутого в XIX ст. заради запозиченої в США моделі представницької демократії, стало ім'я Визволителя – Симона Болівара) наштовхувалося на „нерозуміння” з боку майже рівної за територією, але більш, ніж у півтора рази чисельнішою за населенням сусідньої Колумбії, що є привілейованим партнером США у регіоні й одним із найкрупніших реципієнтів американської допомоги.

Ще під час президентства Рафаеля Кальдери (1994 – 1998 рр.) Венесуела спільно з Колумбією орієнтувалася на пришвидшене входження в НАФТА, для чого ними разом із Мексикою в 1994 р. була створена „Група Трьох”. Але з приходом до влади 2 лютого 1999 р. лідера лівої коаліції „Патріотичний полюс” Уго Чавеса країна змінила вектор своєї зовнішньої політики, розвернувшись у бік Бразилії й МЕРКОСУР ⁴⁹.

Така політика Венесуели почала розглядатися урядовими колами Колумбії, де домінують центристи і правоцентристи, як загроза для регіональної безпеки. Тим паче, що венесуельсько-колумбійські взаємини ускладнені застарілим внутрішнім збройним конфліктом колумбійського уряду з ліворадикальними партизанськими рухами (найбільшими є створені в 1964 р. компартією Революційні збройні сили Колумбії (ФАРК) і студентами та наркомафією. В протистоянні з ультралівими і ультраправими („парамілітарес”) збройними формуваннями президент Колумбії Альваро

49 Головаченко, В. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія й сучасність [Текст] / Головаченко В. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Випуск 101. – С. 3-12. – Mode of access : URL : http://library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2011_101_01.pdf - Title from the screen.

Урібе тісно співпрацював зі США, що отримали сім баз на території країни. Крім того, колумбійський уряд за підтримки Білого дому, що з 2002 р. надав йому допомоги більш, ніж на \$ 3 млрд., активізував боротьбу з наркобізнесом і досягнув чималого прогресу в реалізації програми стимулювання переходу фермерських господарств від вирощування коки на традиційну й нешкідливу сільськогосподарську продукцію. За це колумбійська ліва опозиція звинувачувала владу у „втраті суверенітету”, а та, в свою чергу, докоряла Венесуелі в наданні допомоги партизанам і притулку їхнім лідерам, а також у створенні на венесуельській прикордонній смузі партизанських таборів. Щоб пом’якшити становище, під час відвідин Колумбії в серпні 2007 р. Уго Чавес погодився виступити посередником на переговорах між місцевою владою й ФАРК стосовно звільнення десятків заручників, в обмін на що партизани вимагали звільнення з в’язниць своїх соратників. Але 26 листопада того ж року президент Венесуели раптом заявив, що заморозив відносини з Колумбією, оскільки Альваро Урібе вирішив відмовитися від посередницьких послуг Чавеса на переговорах із ФАРК. Щоправда, коли 9 січня 2008 р. повстанці без жодних попередніх умов звільнили двох заручниць, яких утримували близько шести років, Альваро Урібе змушений був визнати результати роботи венесуельського президента. Проте вже 1 березня 2008 р. колумбійська армія провела спецоперацію на суміжній території Еквадору, внаслідок якої був убитий команданте Рауль Рейес – „людина № 2” в ФАРК і ще біля двадцяти партизанів. А вже після завершення операції колумбійські військові повідомили, що виявили документи, які підтверджують зв’язки між повстанцями й еквадорським президентом – прибічником „соціалізму ХХІ століття” Рафаелем Корреа. Останній відреагував висилкою колумбійського посла й концентрацією військ на кордоні з велетенським північно-східним сусідом – Еквадор рівно вчетверо менший від Колумбії за площею й утричі – за населенням. Конфлікт ще більше загострився, коли до східних кордонів Колумбії підійшли відряджені Чавесом десять венесуельських батальйонів. Президент Венесуели назвав колумбійського колегу „злочинцем”, „підлеглим

Буша” й главою „наркоуряду”, звинувативши Урібе в розпалюванні війни в регіоні.

Щоправда, кризову ситуацію вдалося владнати вже через тиждень на 21-му щорічному саміті „Групи Ріо” – постійно діючого механізму політичних консультацій для узгодження єдиних латиноамериканських позицій з ключових регіональних і міжнародних проблем за участю президентів 22-х країн-учасників. Хоча саміт, що мав розглянути питання енергетичного співробітництва, почався 7 березня 2008 р. з обміну Корреа і Урібе різкими репліками, зрештою рукостискання президентів Венесуели й Колумбії, до якого приєднався й глава Нікарагуа – Даніель Ортега, що також розірвав напередодні дипломатичні відносини з Колумбією, було показане в прямому ефірі телеканалів Латинської Америки. Чавес також оголосив про відкриття кордону й поновлення торговельно-економічних зв’язків із Колумбією (на Венесуелу в 2008 р. прийшлося 16,2 % колумбійського експорту)⁵⁰.

Але „старі образи” у відносинах між країнами залишилися, Венесуела й Колумбія з 1941 року не можуть поділити води Венесуельської затоки, на дні якої, як зазначалося вище, виявлена нафта. Після „нафтового шоку” 1979 – 1980 рр., коли напруга між двома державами сягнула небезпечного рівня, спір рішенням обох сторін був „заморожений” на невизначений час. Аналітики не виключають, що в разі переходу до „гарячої” фази з’ясування венесуельсько-колумбійських взаємин цей конфлікт може бути активізований, причому з огляду на підтримку Колумбії Сполученими Штатами вже в набагато ширшому контексті. Тим більше, що багатомільйонні закупівлі Венесуелою російської зброї, починаючи з 2005 р., навряд чи пом’якшують її образ в очах сусідів, навіть Республіки Гайани, де з квітня 1953 р. – ще задовго до

50 Стащук Ю.В. Геопросторові аспекти поширення прикордонних проблемних ситуацій у Латинській Америці [Текст] / Ю.В. Стащук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки. – 2010. – № 3. – С. 93 – 99.

здобуття незалежності – в політичному житті домінувала марксистська Народна прогресивна партія.

Інший територіальний спір, що тривалий час „тліє” між Венесуелою й Гайаною стосується лівого берега річки Ессекібо. Щоправда, з приходом до влади Уго Чавеса політична ситуація змінилася: прагнучи встановити міцний *modus vivendi* зі східним сусідом, венесуельський президент під час візиту до Джорджтауна в лютому 2004 р. задекларував готовність безперервно забезпечувати Гайану нафтою й відсутність у нього заперечень щодо планів економічного розвитку Ессекібо ⁵¹.

Натомість з початку 2006 р. почала окреслюватися перспектива загострення іншого застарілого спору в Андському субрегіоні, пов'язаного із втратою Болівією виходу до Тихого океану внаслідок 2-ї Тихоокеанської війни. Після Другої світової війни офіційний Ла-Пас неодноразово наполягав як на перегляді вище згаданого Договору про мир і дружбу з Чилі 1904 р., так і повернення Болівії виходу до моря за посередництва міжнародних організацій. У 1978 р., на пікові суперечностей із режимом Піночета в Чилі, болівійський уряд Уго Бансера навіть розірвав дипломатичні відносини з південно-західним сусідом, що не поновлені до сьогодні.

Відтоді болівійці не погоджуються з офіційною пропозицією Чилі виділити їм для господарського використання вузьку смугу землі на тихоокеанському узбережжі. А чилійська сторона, що неодноразово підтверджувалося на вищому державному рівні, ніколи не примириться з варіантом, за яким республіка виявилася б поділеною на дві частини „болівійським коридором”. Та й за перуансько-чилійським договором щодо остаточного поділу пустелі Атакама, укладеним у Лімі 3 червня 1929 р. за посередництва президента США Г. Гувера (тоді регіон Такна був повернутий Перу, а провінція Аріка залишилася в складі Чилі), передача будь-яких територій Болівії на тихоокеанському узбережжі попередньо має бути

51 Системная история международных отношений: 1918–2003 [в 4 т.] / Под ред. А.Д. Богатурова. – Т. 1: События, 1918–1945 гг. – М.: Московский рабочий, 2000. – С. 37

схвалена перуанською стороною. Не випадково прийнято говорити, що „замок” від тихоокеанської проблеми знаходиться в Сантьяго, а „ключ” – у Лімі⁵².

Поодинокими позитивними зрушеннями в болівійсько-чилійських відносинах останніх десятиліть можна вважати набуття обома країнами статусу асоційованих членів МЕРКОСУР у 1996 р., а також розмінування полів уздовж міждержавного кордону. Тим часом, провал неоліберальних реформ „втраченого десятиліття” 1990-х рр., позначеного посиленням проникненням споживацької культури в забуті закутки Анд і шахтарські селища болівійського нагір’я, спричинив у країні небачену хвилю індіанського активізму („білі” становлять ледве 15 % населення Болівії). Саме урядові плани спрямувати експорт природного газу (його родовища в Болівії за обсягом є другими в Латинській Америці після Венесуели) до США і Мексики через територію, підвладну після 2-ї Тихоокеанської війни Чилі, стали приводом до масових народних виступів, унаслідок яких 17 жовтня 2003 р. змушений був достроково подати у відставку президент Гонсало Санчес де Лозада⁵³.

Позиція Болівії різко актуалізувалась в роки президентства Карлоса Меси (2003 – 2005 рр.), який ставив проблему виходу до моря на всіх міжнародних форумах, а у відносинах з Чилі відкрито використовував економічний тиск. Він став ініціатором жорсткої формули „Газ –морем”, що мала масову підтримку болівійського суспільства. Зокрема, на загальнонаціональному референдумі було вирішено не поставляти газ Чилі в разі відмови від переговорного процесу. У відповідь Президент Чилі Рікардо

52 Даремблєм Х. Латинская Америка: лавина проблем / Х. Даремблєм // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geopolitics.ru/common/publics/108.htm>

53 Головченко, В. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія й сучасність [Текст] / Головченко В. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Випуск 101. – С. 3-12. – Mode of access : URL : http://library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2011_101_01.pdf - Title from the screen.

Лагос (2000 – 2006 рр.) висловив готовність почати обговорення цього питання⁵⁴.

Проте, навесні 2005 року ліва опозиція Болівії зажадала збільшення податку на обіг іноземних нафтогазових компаній з 15 до 50 %, на що Меса (член Болівійської академії історії й блискучий журналіст) відповів незгодою, оскільки це суперечило міжнародним стандартам. Тоді опозиціонери звинуватили главу держави в потуранні іноземцям, які грабували країну, й вивели народ на вулиці, блокувавши ключові автомагістралі. Ліві партії на чолі з „Рухом до соціалізму” під проводом лідера селян-кокалеро, індіанця-аймара Ево Моралеса й Об’єднання болівійських індіанців заявили, що самого лише збільшення податків замало, зажадавши повної націоналізації всієї сфери газовидобутку.

Коли на початку червня почалися збройні сутички між демонстрантами й поліцією, а в Ла-Пасі десятки тисяч шахтарів і селян, як і під час революції 1952 р., спробували взяти штурмом резиденцію президента, Меса подав у відставку, заявивши, що країна на порозі громадянської війни. Вже в першому турі дострокових президентських виборів 18 грудня 2005 р. переміг (53,7 % голосів) Е.Моралес, що став найяскравішим уособленням „індіанського ренесансу”. Він виступав з відверто антиамериканських позицій і солідаризувався на міжнародній арені з режимами Фіделя Кастро та Уго Чавеса, а у випадку перемоги обіцяв націоналізувати нафтогазову галузь (до кінця осені 2006 р. цей процес завершився) і добитися для Болівії повернення „виходу до моря”.

Щоправда, генеральний секретар Організації Американських Держав (ОАД) – чилієць Хосе Мігель Інсульса наголосив, ніби ця організація не має права виступати посередником у спорі, якщо з цим незгодна одна зі сторін, адже офіційний Сантьяго категорично заперечує можливість перегляду

54 Дьякова Л.В. Взрывоопасный тихоокеанский треугольник (Боливия– Чили – Перу) [Електронний ресурс] /Л.В. Дьякова // О некоторых новых чертах современной латиноамериканской геополитики (аналитический доклад). – Режим доступа: <http://www.ilaran.ru/?n=689>.

болівійсько-чилійського договору 1904 р. І все ж Е. Моралес продовжує апелювати „до народів” Чилі й Латинської Америки загалом, закликаючи їх „допомогти” Болівії у вирішенні „територіального спору”. Причому, попри відсутність дипломатичних відносин між двома країнами, президент Чилі Рікардо Лагос був запрошений на інавгурацію Е. Моралеса 22 січня 2006 р., а через два місяці й сам болівійський президент побував у Сантьяго на інавгурації першої жінки-президента Чилі Мішель Бачелет.

З цього часу і протягом всього президентства М. Бачелет (2006 – 2010 рр.) відносини Чилі і Болівії набули ознак взаєморозуміння та діалогу ⁵⁵.

Отже, у даному випадку між державами існує територіальна суперечка, але відсутні ознаки міждержавного конфлікту, оскільки важко уявити, щоб Болівії, тісно залученій до схем міждержавного співробітництва, було вигідно йти на загострення відносин із Чилі й Перу ⁵⁶.

Територіальні претензії і суперечки створюють проблеми для економічного розвитку найслабших країн у парах, що сперечаються. Болівія зазнає втрат за відсутності прямого виходу до Тихого океану. Беліз і Гайана свого часу втрачали закордонні інвестиції, які в обох країнах стримувалися через невпевненість у розгортанні суперечок. Як зазначав Андрес Сербін, у 2000 р. Гайана зазнала прямих втрат, коли американське підприємство Beal Aerospace Technologies відмінило свій запланований проект розвитку через погрози Венесуели Гайані, якби проект розвивався ⁵⁷.

55 Латинская Америка в современной мировой политике / [Отв. ред. д. э. н. В.М. Давыдов]. – Москва: Наука, 2009. – 581 с.

56 Головченко, В. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія й сучасність [Текст] / Головченко В. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Випуск 101. – С. 3-12. – Mode of access : URL : http://library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2011_101_01.pdf - Title from the screen.

57 Serbin A. Relations between Venezuela and Guyana and the Dispute over the Essequibo Territory: One Step Forward, Two Back? [Text] / A. Serbin // Pensamiento propio. – 2001. – № 14. – July – December. – P. 135 – 158.

Таким чином у ХХІ столітті в Латиноамериканському регіоні вірогідність воєн зменшилась, але територіальні й прикордонні конфлікти ще існують і створюють виклики сучасним державам. Сьогодні існують близько 20 проблемних ситуацій між латиноамериканськими країнами, половина з яких залишається активними (Таблиця 1)

Отже, на початку ХХІ ст. Латинська Америка обрала курс в якому зменшувалось напруження між країнами регіону, а співпраця та взаємодопомога вийшли на перший план. Першими країнами, які розпочали співробітництво незважаючи на колишні конфронтації є Аргентина та Бразилія. Так як Бразилія вийшла на передній план в регіоні, Аргентина погодилася бути другим номером у співробітництві з Бразилією.

Разом із співпрацею є і декілька “заморожених” конфліктів. Насамперед це Венесуела та Колумбія у яких досить напружені стосунки, але при цьому вони намагаються співпрацювати. Болівія та Чилі, ведуть суперечки щодо виходу Болівії до берегів Тихого океану, також при всіх непорозуміннях намагаються мирно владнати суперечки.

Висновки до Розділу 2

Ла-Платський субрегіон протягом ХІХ століття був найменш спокійним на латиноамериканському континенті, оскільки тут розгорілась боротьба за вплив в басейні рік Парана і Ла-Плата між потужними державами континенту – Бразилією та Аргентиною, а також присутністю в цьому геополітичному просторі слабких Уругваю та Парагваю, які стали об’єктами боротьби за вплив. Сукупність цих факторів не одноразово призводила до територіальних конфліктів та війн, спричиняючи гонку озброєнь.

Наймасштабнішим збройним конфліктом ХІХ століття не тільки в Ла-Платському субрегіоні, а у всій Латинській Америці була Війна Потрійного

альянсу (Парагвайська війна) 1864 – 1870 років, в результаті якої всі сторони зазнали численних людських втрат.

В XX столітті динаміка аргентино-бразильських відносин мало змінилася, адже суперництво двох держав двічі ледь не закінчилось загальнорегіональними війнами. Хронічну напругу вдалося зняти лише в середині 1990-х років.

Протягом XIX и XX століть в Андському і Амазонському субрегіонах неодноразово виникали територіальні суперечки, відбувались міждержавні конфлікти, головна причина яких полягала в бажанні здобути вихід до Тихого чи Атлантичного океану та природних ресурсів, отримати доступ до річки Амазонка, розмежування вод Венесуельської затоки в Карибському морі в зв'язку з відкриттям на шельфі навколо островів родовищ нафти. Основними протиборствами тут виступили суперечки між Чилі, Болівією і Перу, які і до нашого часу залишаються невирішеними і потенційно небезпечними.

У XX столітті у Південній Америці частота військових конфліктів зменшилась. Лише іноді територіальні претензії переростали у масштабні збройні конфлікти, кожен з яких мав характер територіального спору. (Чакська війна, Перуано-еквадорські війни, Летисійський конфлікт). Решта прикордонних суперечок між країнами мають латентну форму. До них належать територіальний конфлікт Венесуели і Гаяни щодо території Ессекібо, провінції Гайани; напруженими залишаються стосунки через територіальні претензії Венесуели і Колумбії, Гаяни і Сурінам, Нікарагуа та Коста-Ріки.

У Ла-Платському районі прикордонні проблемні ситуації не створюють напружених відносин між країнами. Їх об'єднує неактуальність, а також вони мають дещо прихований характер. Причина цьому - посилення геокультурної та гео економічної взаємодії, що створила основу для утворення регіонального угруповання МЕРКОСУР.

Проте в Андському та Амазонському геополітичних просторах існує близько 20 вогнищ конфліктів, половина з яких є активними.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРИКОРДОННИХ КОНФЛІКТІВ ТА
ВЗАЄМОДІЯ КРАЇН ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ В РАМКАХ
МІЖДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

3.1. Міжнародно-правові механізми вирішення прикордонних конфліктів

Під час врегулювання прикордонних суперечок щодо територій, у Латинській Америці більше, ніж в інших регіонах світу, використовують офіційно законні й напівзаконні процеси, такі як арбітраж і судове вирішення чи посередництво. Латинська Америка випереджає усі інші континенти за кількістю врегульованих третьою стороною суперечок щодо приналежності певних прикордонних територій⁵⁸.

Основною формою розв'язання прикордонних конфліктних ситуацій були і залишаються прямі дво- або багатосторонні переговори сторін, втягнутих у конфлікт. Разом з тим, в питанні врегулювання прикордонних спорів в регіоні завжди присутній елемент співпраці з іншими країнами чи організаціями шляхом проведення переговорів, арбітражу, посередництва.

Досить ефективною виявилась участь країн-гарантів при врегулюванні територіальних суперечок, хоча таке посередництво не завжди було безкорисливе. Це відноситься в першу чергу до США. В лютому 1923 року з ініціативи цієї країни у Вашингтоні укладений перший багатосторонній Договір про мир і дружбу між п'ятьма центральноамериканськими державами. Шостим учасником угоди стали США, які взяли на себе роль гаранта. Договір мав на меті сприяти попередженню конфліктів і стабілізації відносин між малими країнами регіону. Таким чином, Вашингтон отримав всі формальні приводи втручатись у внутрішні справи країн Центральної Америки під приводом необхідності забезпечення миру і стабільності.

В тому ж році на V Міжамериканській конференції в Сантьяго (Чилі) було підписано угоду „про припинення конфліктів між американськими державами”, що увійшла в дипломатичну історію як „Пакт Гондра”(за ім'ям

⁵⁸ Стащук Ю.В. Геопросторові аспекти поширення прикордонних проблемних ситуацій у Латинській Америці [Текст] / Ю.В. Стащук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки. – 2010. – № 3. – С. 93 – 99.

міністра закордонних справ Парагваю). Він передбачав передачу будь-яких міжамериканських суперечок, які не вдалося вирішити силами самих ворогуючих сторін, на розгляд комісії із п'яти представників держав-учасниць Панамериканського союзу. Фактично він став механізмом міжамериканського регіонального арбітражу. Нова структура відповідала інтересам Вашингтону, адже виключала можливість участь позарегіональних держав втручатись у розгляд латиноамериканських суперечок ⁵⁹.

Класичним прикладом врегулювання проблеми за участі країн-гарантів в наш час став перуано-еквадорський конфлікт, предметом якого був потенційно багатий нафтою район площею 200 тисяч км², розташований між річками Путумайо і Амазонка. В результаті війни 1941 року ця територія, на яку претендували обидві сторони х 20-х років XIX століття, в 1942 році рішенням Міжамериканського арбітражу була оголошена такою, що належить Перу. В тому ж році це рішення ратифікував і Еквадор. Однак, в 1960 році уряд Веласко Ібарри офіційно заявив про його невизнання. Еквадор заявив, що демаркація і демілітаризація кордону були незаконні, і відновив претензії на спірні території. Військові конфлікти між двома країнами актуалізувались з кінця 1970-х років в зв'язку з відкриттям на землях, що відійшли Перу, нафтових родовищ. В останньому з них, що розгорівся в 1995 році, сторони втратили декілька сотень чоловік. Початок мирних переговорів поклала „Декларація Ітамараті про мир”, підписання якої стало можливе завдяки активності держав-гарантів „Протоколу Ріо-де-Жанейро” (Аргентина, Бразилія, США, Чилі). Останні розробили компромісні пропозиції, причому їх обов'язковою умовою для конфліктуючих сторін було наперед погодитися з їх положеннями. В жовтні 1998 року Бразилією був підписаний пакет документів, що остаточно врегульовував прикордонні розбіжності. Еквадор відмовлявся від територіальних претензій в обмін на свободу судноплавства по річці Амазонка та її притокам. В свою чергу Перу безумовно передавав

59 Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980 – 2000-ті роки): [Текст] / В.А. Манжола, М.М. Білоусов, Л.Ф. Гайдуков та ін. – К.: Либідь, 2001. – С. 154

Еквадору у власність анклав площею 1 км² на своїй території і погодився розмістити там еквадорський воєнний пост ⁶⁰.

Варто зауважити, що посередницька місія накладає на „гарантів” певні зобов’язання, невиконання яких може призвести до небажаних наслідків. Так, інформація про поставки зброї з Чилі Еквадору в розпал військового конфлікту між Кіто і Лімою в 1995 році, спричинила напругу у чилійсько-перуанських відносинах.

Особливо важливу роль у врегулюванні існуючих в регіоні територіальних проблем відіграє з моменту свого створення Організація американських держав (ОАД). Мирне врегулювання суперечок було проголошене пріоритетною метою організації. При цьому ОАД традиційно не займається арбітражем спорів, а прагне створити сприятливий клімат для ефективного вирішення проблеми, надаючи конфліктуючим сторонам допомогу в організації переговорів.

Прийнявши в 1948 році Міжамериканський договір про мирне врегулювання суперечок, держави-члени ОАД підтвердили свою впевненість врегульовувати конфлікти виключно мирним шляхом, використовуючи при цьому посередництво третьої сторони, створення спеціальних комісій для пошуку мирного вирішення спору, і у випадку, коли всі засоби вичерпані, навіть можливість звернення до Міжнародного суду та Міжнародного арбітражу.

Організація американських держав мала великий вплив для зниження гостроти конфлікту між Гватемалою та Белізом, напруга між якими до кінця 1990 років різко зростала. За посередництва ОАД в 2002 році був вироблений план врегулювання протиріч.

ОАД відіграла важливу роль в пом’якшенні взаємних претензій в ході конфліктів між Нікарагуа та Гондурасом, Коста-Рікою та Нікарагуа. До порядку денного Генасамблеї ОАД постійно включені питання, пов’язані зі

60 42. Астахов Е.М. Перспективы развития Латинской Америки и ее место в будущем мироустройстве [Текст] / Е.М. Астахов // Латинская Америка. – 2009. – № 7. – С. 32 – 37.

спором між Аргентиною і Великобританією через Мальвінські (Фолклендські) острови (щороку приймається Декларація на підтримку аргентинського суверенітету над Мальвінами, що містить заклики до вирішення питання шляхом переговорів), а також (з 1979 року) проблема „виходу Болівії до моря”⁶¹.

Свій внесок у врегулювання територіальних суперечок регіону вносили і міжнародні організації. В 30-ті роки XX століття посередництво розв’язанні двох великих військових конфліктів – Болівії та Парагваю за область Чако (1932 – 1938) та між Перу і Колумбією за територію „трапецію Летисію” (1932 – 1934) – надавала Ліга Націй, до якої входили майже всі країни Латинської Америки. В першому випадку її звернення до воюючих сторін з пропозицією погодитись на арбітраж залишилось не почутим, у другому – за активної участі Ліги Націй був підписаний „Протокол Ріо-де-Жанейро, у відповідності з яким Перу підтвердила визнання правочинності положень старого договору згідно з яким спірна територія передавалась Колумбії.

Після Другої світової війни не одноразово сприяла залагодженню конфліктів в Латинській Америці ООН. Місія добрих послуг спецпредставника її генерального секретаря внесла вагомий вклад у врегулювання вже згаданого вище венесуельсько-гаянської проблеми. І хоч на сьогоднішній день у відносинах між країнами існують певні тертя, є підстави вважати, що цей конфлікт наближається до завершення, адже під час візиту тодішнього президента Венесуели Чавеса до Джорджтауна, він пообіцяв безперебійно постачати нафту і дав зрозуміти, що не буде чинити перепон проектам розвитку Ессекібо, в тому числі із залученням іноземного капіталу⁶².

61 Нелина О.В. ОАГ в противодействии террористической угрозе. Латиноамериканские альтернативы / О.В. Нелина // Латинская Америка. – 2008. – № 7. – С. 32 – 41.

62 Сударев В.П. Межамериканская система: генезис и эволюция (конец XIX – начало XXI веков): [Текст] / В.П. Сударев. – М.: МГИМО-Университет, 2008. – С. 207

Перспективною бачиться участь у вирішенні територіальних суперечок католицької церкви. Так, Ватикан відіграв важливу роль у врегулюванні конфлікту між Чилі і Аргентиною, предметом якого були розбіжності, що викликані переглядом договору про кордони 1881 року. Цікава дипломатична тактика, що була застосована, виглядала, як „добрі послуги”. Сторін поставили перед фактом присутності спеціального представника Папи в зоні конфлікту. В обов’язки цього представника разом з отриманням інформації „з перших вуст” входила також пропозиція сторонам добрих послуг. Чилі та Аргентина не могли відмовитися від „пропозиції”, бо це загрожувало виступом католиків. Для підтримки своєї дипломатії Іоанн Павло II мобілізував католиків двох держав. Врешті-решт у 1984 р. був підписаний Договір про мир і дружбу (*pedagogia della pace*) додатки якого визначили кордони в спірних районах ⁶³.

Відстоюючи свої територіальні інтереси, колишні колонії Великобританії активно користуються допомогою британської Співдружності. Так, у відповідь на спроби Гватемали винести територіальну суперечку з Белізом на розгляд Міжнародного суду Бельмопан заручився підтримкою Співдружності, і в 1997 році воно прийняло Едінбургську декларацію на підтримку територіальної недоторканості цієї колишньої колонії. В 2000 році у відповідь на протест Каракасу проти практики передачі гайянцями окремих районів спірних територій в концесію національним та іноземним інвесторам для розробки корисних копалин, в першу чергу нафти, підтримку в справі „збереження своєї територіальної цілісності” з боку Співдружності отримав і Джорджтаун.

На жаль, заручитися допомогою багатосторонніх організацій чи держав-гарантій вдається не завжди. Те, що не існує єдиної „універсальної” моделі розв’язання територіальних протиріч яскраво спостерігається на прикладі гострої на даний час територіальної проблеми в Латинській

63 Зонова Т.В. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы / Т.В. Зонова.— М.: РОССПЭН, 2000. — С. 155

Америці – болівійсько-чилійського конфлікту. Як вказувалось вище, внаслідок Тихоокеанської війни (1879 – 1884 рр.) в 1904 році було підписано „договір про мир і дружбу”, за яким Болівія втрачала вихід до Тихого океану.

Після Другої світової війни Ла-Пас регулярно виносив питання „про вихід до моря” на обговорення міжнародних організацій, проте врегулювати суперечку поки не вдається. Причина – категорична відмова Сантьяго розглядати проблему і будь-якій формі, крім двосторонньої. Для відновлення прямого діалогу чилійці пропонують сусідам якнайшвидше налагодити дипломатичні відносини, що були розірвані в 1978 році. При цьому чилійська сторона наполягає на розгляді питання, яке б включало не лише морську проблематику, а і не вирішене питання про користування водними ресурсами прикордонної річки Сілала. Болівійці, в свою чергу, будь-якими способами намагаються нагадати про існування життєво важливої для них проблеми. Зрозуміло, що навіть якщо чилійці погодяться на територіальні поступки, вони ніколи не погодяться розділити свою країну на дві частини. Таку позицію підтвердив нещодавно і президент Чилі Рікардо Лагос. Проте, згідно з Анконською угодою 1929 року, за яким Чилі отримали провінцію Аріка, а Перу – провінцію Такна, передача болівійцям прикордонних територій має бути погоджена з перуанською стороною. Очевидно, перуанцям було б непросто погодитись з думкою про те, що вихід Болівії до моря пройде по території, що раніше їм належала ⁶⁴.

Важливим етапом у намаганні вирішити суперечку стало створення в 2006 році двосторонньої чилійсько-болівійської міжурядової комісії з врегулювання спорів, а також обговорення деяких загальних проблем розвитку. Порядок денний комісії містив 13 пунктів, зокрема, щодо використання водних ресурсів, поглиблення прикордонних зв'язків тощо. Найважливішим залишалось питання моря. В ході роботи комісії було остаточно сформульовано принципову територіальну претензію Болівії:

64 Старостина Е.А. Приграничные споры: причины возникновения, пути разрешения [Текст] / Е.А. Старостина // Латинская Америка. – 2005. – № 10. – С. 25 – 30.

надати суверенний вихід до Тихого океану у вигляді коридору в 10 км і хоча б частково компенсувати територіальні втрати в 120 тис. км². В цьому питанні дійти принципової згоди країнам не вдалося. До нині офіційні дипломатичні відносини між Болівією та Чилі не відновлені ⁶⁵.

Підсумовуючи можна зазначити, що при вирішенні прикордонних конфліктів в Латинській Америці в більшості випадках застосовується третя сторона. Також для вирішення конфліктів мирним шляхом створюються альянси між країнами. Важливу роль відіграють як регіональні організації, такі як ОАД, яка врегульовує суперечності виключно мирним шляхом в конфліктах між Нікарагуа та Гондурасом і Коста-Рікою та Нікарагуа.

Посередником у вирішенні військових конфліктів у 80-х роках була Ліга Націй, а після Другої Світової війни в залагодженні конфліктів брала участь ООН. Колишні колонії Великобританії неодноразово звертались по допомогу щодо конфлікту до Співдружності.

3.2. Субрегіональні інтеграційні угруповання в Латинській Америці

Парадоксальне геополітичне розташування регіону визначає особливу значимість для нього регіональної інтеграції. Близькість до очевидного лідера світового економічного розвитку не тільки не створює сприятливих для Латинської Америки умов діяльності, але й навпаки погіршує становище багатого на природні ресурси регіону, перетворюючи його в залежний від США континент.

До середини XX століття Латинська Америка являла собою набір розрізнених та іноді ворогуючих між собою суб'єктів господарської діяльності, як наслідок, вони легко ставали об'єктом ресурсної і фінансової експлуатації північного сусіда. США не були і не є зацікавленими в сильній

⁶⁵ Строганов А.И. Новейшая история стран Латинской Америки: учеб. пособие [Текст] / А.И. Строганов. – М.: Высш. шк., 1995. – С. 308

Латинській Америці, здатній перетворитися в небажаного конкурента, а та, у свою чергу, не бажає залишатися сировинним додатком північного сусіда ⁶⁶.

Говорячи про особливу роль регіональної інтеграції для Латинської Америки, зумовленої її периферійним становищем, варто відмітити, що вона набула переважно стабілізаційно-оборонного характеру. Якщо на перших етапах поставало питання про розширення ринків збуту, зростання виробництва й структури експорту, а також самодостатнього кредитування, то в останні роки проблеми поглиблення регіонального співробітництва стали розглядатися з позицій забезпечення економічної безпеки.

Латиноамериканська інтеграція як фактор створення загальних економічних і соціально-політичних орієнтирів в останні роки відбувалася досить непросто й суперечливо, з окремими періодами спаду й піднесення.

Варто зауважити, що жоден приклад у Латинській Америці не пов'язує наявність прикордонної суперечки зі зменшенням рівня економічної співпраці чи суспільного розвитку чи з демократичною нестабільністю. Конфлікти щодо кордонів виникають навіть між партнерами, між якими заключені преференційні торговельні угоди ⁶⁷.

Перш ніж перейти до розгляду сучасного етапу, доцільно згадати основні періоди латиноамериканської інтеграції, що припали на другу половину XX століття. Як і в інших регіонах світу, інтеграція в цілому рухається по висхідній – від нижчих форм до вищих, але цей порядок не завжди суворо дотримується: інтеграційні економічні угруповання часом перетинаються з політичними, іноді ці процеси розвиваються синхронно,

66 Сударев В.П. Взаимозависимость и конфликт интересов. США и Латинская Америка (вторая половина XX века) [Текст] / В.П. Сударев. – М.: Ин-т Латинской Америки РАН, 2000. – С. 190

67 Костюнина Г.М. Интеграция в Латинской Америке / Г.М. Костюнина // Международная экономическая интеграция: учебное пособие. Под ред. Н.Н. Ливенцева. – М.: Экономистъ, 2006. – 430 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mgimo.ru/files/31215/31215.pdf>.

хоча частіше асинхронно – як правило, економічна інтеграція випереджає політичну, але в ряді випадків етапи обмінюються місцями.

Першими серед латиноамериканських інтеграційних економічних об'єднань утворились Міжамериканський банк розвитку – МАБР (1959). До МАБР входять 46 країн, в тому числі 28 країн Латинської Америки і 18 нерегіональних членів (провідні країни Заходу, Ізраїль та Японія) ⁶⁸.

На початку 1960-х рр. в регіоні з'явилися два інтеграційні угруповання – Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі (ЛАВТ), що включала десять держав Південної Америки (крім Гайани та Суринаму) і Мексику та Центральноамериканський спільний ринок (ЦАСР), членами якого стали Гватемала, Гондурас, Коста-Ріка, Нікарагуа та Сальвадор. З появою цих структур стала відбуватися лібералізація торговельних режимів і більш активна взаємодія окремих ринків, що помітно підвищило величину валютних надходжень від експорту, а також намітилася тенденція до більш координованих торгово-фінансових курсів країн-учасниць. У рамках ЛАВТ велика увага приділялася кооперуванню й спеціалізації в галузі промисловості, внаслідок чого, частка промислових товарів у субрегіональному експорті виросла з 17 % в 1961 році до 28 % у 1970 році та до 49 % в 1980 році. Ще більша динаміка мала місце в ЦАСР, де протягом першого десятиліття після його створення більша частина субрегіонального товарообігу була звільнена від мит, а внутрішньозональний експорт підвищився у вісім разів. У наступне десятиліття зростання експорту тривало, причому частка готових товарів досягла половини вартості субрегіональних торгових операцій. Однак слід відмітити, що протягом наступних десятиліть процес економічної інтеграції в даних географічних зонах протікав досить неоднозначно і мав різні наслідки. Головним із них

68 Світова та європейська інтеграція: організаційні засади: навч. посіб. [Текст] / За заг. ред. Я.Й. Малика, М.З. Мальського. – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – С. 43

було набуття процесами регіональної інтеграції все більшого субрегіонального характеру ⁶⁹.

У 1969 році за участю і під патронажем ЛАВТ виникли ще два субрегіональні торгово-економічні об'єднання: Андська група, реформована в 1996 році в Андське співтовариство націй (АСН) і Ла-Платська група, на основі якої в 1991 році виник Спільний ринок країн Південного конусу – МЕРКОСУР. Головну роль у Ла-Платській групі відігравали Аргентина та Бразилія. До складу Андського співтовариства або Андського пакту, народженого Картахенською угодою 1969 року, увійшли 5 країн: Болівія, Колумбія, Перу, Еквадор, Чилі (до 1976 р.). У 1973 році до нього приєдналася Венесуела.

Картахенська угода передбачає „створення спільного ринку за допомогою спільного програмування розвитку виробничих галузей та інфраструктури”, узгодження економічної політики відносно іноземного капіталу, мобілізацію внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів, надання спеціальних пільг менш розвиненим членам союзу – Болівії та Еквадору.

До основних напрямків діяльності АСН належать:

- 1) вироблення єдиної економічної політики, координація здійснюваних проєктів;
- 2) гармонізація законодавства: здійснення контролю за застосуванням прийнятих у рамках Андської групи правових норм і за їх єдиною інтерпретацією.

У 1990 році була прийнята „Андська стратегія”, де були сформульовані три основні цілі співтовариства: розвиток андського економічного простору; поглиблення міжнародних зв'язків країн Андської групи; внесок у єдність Латинської Америки. Основними етапами стали створення Митного союзу (1999 р.) та Зони вільної торгівлі, у перспективі до 2005 року планувалося

69 Ковальова О. Латинська Америка: базова теорія регіональної інтеграції [Текст] /О. Ковальова // Дослідження світової політики. 36. наук. праць. Вип. 17. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2001. – С. 76 – 83.

перейти до створення спільного ринку. Хоч процес інтеграції в країнах АСН проходив із різним ступенем інтенсивності, в 1992 році Колумбії, Венесуелі та Еквадору вдалось укласти угоду про Єдиний зовнішній митний тариф (ЄЗМТ) і створити Митний союз (набрала чинності з 1994 року).

Андське співтовариство утвердило єдину політику у галузі прикордонної інтеграції та розвитку, яка передбачає функціонування двох інструментів для оперативного здійснення розвитку кордону – прикордонні інтегративні зони та двонаціональні прикордонні обслуговуючі центри ⁷⁰.

Слід зазначити, що на процес інтеграції країн Латинської Америки впливали різні чинники: політика, рівень економічного розвитку, переважання обмеженої номенклатури сировинних товарів і напівфабрикатів у експорті країн, конкуренція однакових товарів різних країн у групування на ринках третіх країн (наприклад, кава, банани, квіти). У результаті, незважаючи на зростання взаємної торгівлі, вона ще залишається незначною. Її динаміка в рамках АСН виражається наступними показниками: внутрішньозональний експорт у 1990, 1995, 2000 і 2005 р. склав, відповідно, 4,2 %, 12,4 %, 9,3 % і 8,5 %, а імпорт – 6,8 %, 12,9 %, 13,8 % і 15,6 %. У 2005 році участь Андського співтовариства націй в експорті всієї Західної півкулі досягла 5,7 %. В цілому, у внутрішньозональній торгівлі у рамках АСН рік у рік спостерігалися помітні коливання.

Разом із тим, поряд з неоднаковими швидкостями інтеграційних процесів, усередині АСН відбувалися розколи. В 1976 році з її складу вийшла Чилі, що високими темпами проводила неоліберальні економічні реформи. У 2006 році членом АСН перестала бути Венесуела, яка приєдналася до МЕРКОСУР. У той же час Чилі знову вступила в АСН, але в якості не повноправного, а асоційованого члена. Зовнішньоторговельна політика цієї

70 Черевко О.М. Прикордонне співробітництво як чинник економічного розвитку: світовий досвід та українські реалії [Текст] / О.М.Черевко // Український географічний журнал. – 2012, – № 1, – С. 29 – 34. – Режим доступу : URL : http://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2012-1-29_0.pdf – Назва з екрану.

країни спрямована на розширення ринків для своїх товарів, тому її уряд уживає різні заходи, що можуть сприяти розширенню зовнішніх ринків для чилійських товарів, зокрема підписання торговельних угод з іншими державами ⁷¹.

МЕРКОСУР – Спільний Ринок Країн Південного Конусу або Південний спільний ринок, виник на основі Ла-Платської групи та Економічного союзу Аргентини та Бразилії (1979). У 1986 році вказані країни уклали Угоду про вільну торгівлю, в 1990 році до них приєдналися Уругвай та Парагвай. Як повноправна міжнародна економічна організація МЕРКОСУР з'явилась в результаті підписання в 1991 році названими країнами Асунсьйонської угоди про створення Митного союзу та спільного ринку. У 2006 р. повноправним членом організації стала Венесуела. Статус асоційованих членів на сьогоднішній день мають Болівія, Еквадор, Колумбія, Перу та Чилі. Емблемою організації є зображення сузір'я Південного хреста.

На долю МЕРКОСУР припадає майже 60 % території Латинської Америки, біля 50 % населення та понад 75 % сукупного ВВП.

Стратегічною метою МЕРКОСУР є створення об'єднання, яке здатне гарантувати економічне зростання його учасників на основі інтенсивної взаємної торгівлі та ефективного використання інвестицій, а також підвищення міжнародної конкурентоспроможності економік субрегіону ⁷².

Угодою про створення МЕРКОСУР передбачалося:

1. Скасування всіх мит і тарифних обмежень у взаємній торгівлі між чотирма країнами, тобто створення Зони вільної торгівлі (ЗВТ) у межах субрегіону до 31 грудня 1994 року;
2. Вільний рух капіталу та робочої сили;

71 Нутенко Л.Я. Новый этап латиноамериканской интеграции: достижения и проблемы [Текст] / Л.Я. Нутенко // Латинская Америка. – 2010. – № 12. – С. 17 – 24.

72 Тарасова И.С. Меркосур на пути создания постоянной системы разрешения споров // Латинская Америка. 2005. - №7. - С. 37-45.

3. Запровадження Єдиного зовнішнього митного тарифу (ЄЗМТ) і створення Митного союзу;
4. Координація політики в галузі промисловості, сільського господарства, транспорту й зв'язку, у валютно-фінансовій сфері;
5. Уніфікація правил функціонування вільних промислових зон;
6. Єдиний порядок визначення походження товарів.

Основним принципом діяльності вищих органів МЕРКОСУР є консенсус. Саміти МЕРКОСУР відбуваються кожні півроку за порядком ротації на території країни, яка у цей термін головує. На наступні півроку головування переходить до іншої країни.

З 1 січня 1995 р. відповідно до Угоди Оуро Прете, підписаної 1994 року, МЕРКОСУР перейшов на більш високий інтеграційний рівень: від Зони вільної торгівлі до Митного союзу, основою якого є Єдиний зовнішній митний тариф (ЄЗМТ), що накладається на імпорт із третіх країн. Проголошеною метою ЄЗМТ є „захист економік, що розвиваються, країн-членів МЕРКОСУР від зовнішньої конкуренції й створення спільного ринку збуту в межах організації”. Ставка імпортних мит для різних товарів коливається від 0 до 20 %.

Позиції МЕРКОСУР значно зміцніли після укладення в 1996 р. Угоди про створення зони вільної торгівлі з Болівією й Чилі. З моменту свого утворення даний блок відразу заявив про себе як про динамічний союз, здатний вирішувати завдання не тільки торгово-економічного, але й соціального й політичного характеру⁷³.

Внутрішньозональний товарообіг об'єднання становить понад 20 млрд дол, причому в 1991 р. його обсяг рівнявся 4 млрд дол. Однак в останні роки угруповання втратило колишній динамізм, а інтеграція в економічній сфері трохи сповільнилася.

⁷³ Мартынов Б.Ф. Меркосур: проблемы безопасного субрегионального объединения [Текст] / Б.Ф. Мартынов // Латинская Америка. – 2010. – № 4. – С. 25

Інтеграційні процеси в рамках МЕРКОСУР та АСН мають як відцентрову, так і доцентрову складові. Зокрема, вихід Венесуели з Андського співтовариства в 2006 році та її вступ до МЕРКОСУР підтверджують неоднозначність цього процесу й вплив політичних факторів на даний процес. Крім того, Чилі й Болівія ще в 1996 і 1997 р., відповідно, стали асоційованими членами даного угруповання, потім у нього ввійшла Перу. В 2005 р. до них приєдналися інші учасники АСН.

Нині МЕРКОСУР об'єднує 250 млн. чоловік і більш ніж 75 % сукупного ВВП континенту (Додаток 7).

Подібного роду переорієнтації в інтеграційних процесах вказують на те, що феномен інтеграції в регіоні піддається коливанням під впливом політичних і економічних факторів, у яких кожна країна намагається оптимізувати свої зовнішні економічні зв'язки, у першу чергу, зовнішньоторговельні ⁷⁴.

До доцентрової складової інтеграційних процесів на Американському континенті належить укладення Рамкової угоди про створення Зони вільної торгівлі між АСН і МЕРКОСУР (квітень 1998 року), яка була доповнена підписанням угод між Бразилією, з одного боку, і Колумбією, Еквадором, Перу й Венесуелою, з іншого боку. З липня 2005 р. країни МЕРКОСУР стали асоційованими членами АСН. Особливість відносин між двома субрегіональними угрупованнями також міститься в зацікавленості з боку Південного спільного ринку в залученні до своїх структур членів АСН, зокрема Болівії та Еквадору, що дало б можливість вирішувати енергетичні проблеми з використанням їх вуглеводневої сировини останніх.

Не можна не відзначити, що невід'ємним атрибутом розвитку кожного інтеграційного угруповання є різні „вузькі місця”, набір дискусійних питань з певних проблем. У випадку МЕРКОСУР „камені спотикання”, які здатні спровокувати інтеграційну кризу, закладені передовсім у площині аргентино-

74 Кудрявцева Е.Ю. Меркосур: трудности и ожидания современного этапа. [Текст] / Е.Ю. Кудрявцева // Латинская Америка. – 2008. – № 3. – С. 47 – 60.

бразильських відносин, що становлять становий хребет об'єднання. Основний акцент у цих відносинах приділяється взаємодії у промисловості, головним чином, у машинобудуванні й енергетиці, традиційно менша увага приділяється інтеграції фінансових і банківських систем, створенню єдиного ринку робочої сили ⁷⁵.

Найбільш виразною формою прикордонної кооперації у межах МЕРКОСУР є міста-близнюки, розташовані по обидва боки кордону. Вони об'єднують великі відокремлені міста та області з незначною господарською активністю, стимулюючи розвиток локальної економіки шляхом спрощеного режиму отримання ліцензій для експорту (імпорту) товарів та послуг, створення пільгових умов для малого та середнього бізнесу, реалізації проектів з прикордонного управління, освіти, соціального захисту, енергетичної інфраструктури, культури, будівництва, сталого туризму, інноваційних та бізнесових центрів тощо. Співробітництво між прикордонними містами-близнюками поширене на кордонах між Уругваєм та Бразилією (12 міст), Уругваєм та Аргентиною (8 міст), Аргентиною та Бразилією (24 міста), Бразилією та Парагваєм (10 міст), Аргентиною та Парагваєм (12 міст) ⁷⁶.

Карибське співтовариство і Спільний ринок – КАРИКОМ, створений у 1973 році англomовними країнами Карибського басейну на основі Договору Чагуарамас є спадкоємцем Карибської асоціації вільної торгівлі, заснованої у 1968 році. До складу КАРИКОМ входять 14 країн, серед яких острівні держави Карибського басейну (Багамські о-ви, Барбадос, Ямайка), а також Беліз, Гайана та Суринам. Населення країн КАРИКОМ становить усього 6

75 Міжнародні організації: навч. посіб. [Текст] / за ред. О.С. Кучика; 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – С. 335 – Режим доступу : URL : <http://westudents.com.ua/knigi/148-mjnarodn-organzats-kuchik-os.html> – Назва з екрану.

76 Черевко О.М. Прикордонне співробітництво як чинник економічного розвитку: світовий досвід та українські реалії [Текст] / О.М.Черевко // Український географічний журнал. – 2012, – № 1, – С. 29 – 34. – Режим доступу : URL : http://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2012-1-29_0.pdf – Назва з екрану.

млн. чоловік, а загальний обсяг зовнішньої торгівлі – 11 млрд дол. Штаб-квартира організації перебуває в Джорджтауні (Гайана). У роботі КАРИКОМ як спостерігачі беруть участь 12 латиноамериканських країн, серед яких найбільшу активність проявляють Мексика, Венесуела і Колумбія. Дана угода передбачає скасування мит майже з усіх товарів, крім обмеженої групи.

У Карибському басейні в 1981 р. виникло ще одне субрегіональне інтеграційне об'єднання – Організація східно-карибських держав, членами якої стали Антигуа і Барбуда, Гренада, Домінікана, Монтсеррат, Сен-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни. Відмітимо, що кількісні показники внутрішньозональної торгівлі в таких інтеграційних угрупованнях, як ЦАСР і КАРИКОМ, були визначені значною мірою вільними експортними зонами, в яких підприємці мали значні митні й податкові пільги. Процес інтеграції в даних регіонах протягом десятиліть перебував у кризі ⁷⁷.

У 1975 р. на основі Панамської конвенції з метою сприяння внутрішньорегіональному співробітництву була утворена Латиноамериканська економічна система (СЕЛА), до складу якої входять 27 латиноамериканських країн (12 держав Південної Америки, 7 держав Центральної Америки, Мексика, Куба, Барбадос, Гаїті, Гренада, Домініканська Республіка, Тринідад і Тобаго, Ямайка). СЕЛА переважно координує зусилля та лобіює інтереси латиноамериканських держав у міжнародних економічних організаціях. Так на початку 1990-х років СЕЛА представляла 27 держав регіону на переговорах, які в 1994 році завершилися створенням Світової організації торгівлі. Основним органом СЕЛА є Латиноамериканська Рада, що має у своєму складі по одному представнику від кожної країни-учасниці та збирається раз на рік. Штаб-квартира СЕЛА перебуває в столиці Венесуели – Каракасі.

77 Бесараб Т. Особливості інтеграційних процесів в Латинській Америці: політико-ідеологічний аспект [Текст] / Тетяна Бесараб // Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії. – 2013. – Вип. 3. – С.127 – 132. – Режим доступу : URL : http://old.filos.lnu.edu.ua/bulletin_philosophy/ua/docs/visnyk03/articles/34.pdf – Назва з екрану.

У 1980 р. відповідно Договору Монтевідео, що набрав чинності з 1982 року, утворилось нове об'єднання – Латиноамериканська інтеграція (ЛАІ), яке замінило собою ЛАВТ. Нині членами ЛАІ є одинадцять латиноамериканських країн, що розділені на три групи: найбільш розвинені (Аргентина, Бразилія й Мексика), середньорозвинені (Венесуела, Колумбія, Перу, Уругвай і Чилі) і найменш розвинені (Болівія, Еквадор і Парагвай). Ще 11 країн є асоційованими членами ЛАІ: Гватемала, Гондурас, Домініканська Республіка, Іспанія, Італія, Коста-Ріка, Куба, Нікарагуа, Панама, Португалія й Сальвадор. Головним завданням ЛАІ проголошується поетапне створення латиноамериканського спільного ринку шляхом стимулювання утворення зони економічних преференцій. ЛАІ встановлені єдині тарифи з поправкою на рівень економічного розвитку кожної з країн у складі організації. Так досягається відносне вирівнювання торговельних переваг окремих країн, що сприяє розвитку й консолідації ринку між країнами. Штаб-квартира ЛАІ перебуває в столиці Уругваю – Монтевідео.

У 1990 році в рамках Групи Ріо як регіональне торгово-економічне об'єднання виникла Група Трьох, що об'єднує Венесуелу, Колумбію й Мексику ⁷⁸.

Поновленню інтеграційних процесів у Центральній Америці та в Карибському регіоні у 90-ті роки ХХ століття сприяла програма відродження інтеграції, до якої серед інших включені такі завдання, як створення Зони вільної торгівлі й формування Митного союзу. У липні-серпні 1990 р. на зустрічі глав держав і урядів КАРИКОМ були ухвалені рішення про прискорення інтеграції. Країни домовилися про запровадження із січня 1991 року Єдиного митного тарифу на імпорту товарів із третіх країн, тобто створення Митного союзу, скасування всіх нетарифних бар'єрів у торгівлі товарами, виробленими всередині субрегіону, створенні спільного ринку з вільним рухом капіталів, спільною грошовою одиницею, узгодженою

⁷⁸ Восток/Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений учебное пособие [Текст] / Под редакцией А.Д. Воскресенского. – М.: МГИМО(У), 2002. – С. 309

політикою в галузі фінансів і з приводу іноземних інвестицій. Також у 1991 році був реформований ЦАСР, і на його основі утворилася Центральноамериканська інтеграційна система (ЦАІС), до якої приєдналася Панама ⁷⁹.

Значний резонанс у латиноамериканському світі отримав IV Міжамериканський форум, що відбувся в середині 2003 р. у Тегусігальпі (Гондурас). Головним питанням порядку денного була свобода торгівлі, а також активно обговорювалися питання діяльності ТНК, вигоди від ЗСТ північноамериканського сусіда-гіганта. Зазнавала критики доктрина ФТАА-АЛКА. Напружені пошуки компромісів завершилися укладенням у травні 2004 р. угоди між США та п'ятьма центральноамериканськими країнами і Домініканською Республікою, що отримала назву ЦАФТА-ДР (CAFTA-DR). Формально надаючи її учасникам преференційний режим доступу на американський ринок, на практиці дана угода означала їх повномасштабне прив'язування до економіки США, що пізніше викликало гостру дискусію в Центральній Америці. Неоднозначні результати перших років дії даної угоди залишають питання про її реальні вигоди для субрегіону відкритим ⁸⁰.

Отже, головним чинником, який працює на користь зближення держав у рамках південноамериканського „геополітичного кільця” (Каракас – Бразилія – Буенос-Айрес – Сантьяго – Ла-Пас – Ліма – Кіто – Богота), є гарантування енергетичної безпеки. Співпраця латиноамериканських держав у форматах МЕРКОСУР і „Боліваріанського альянсу для народів нашої Америки” в енергетичній сфері посідатиме, на думку фахівців, дедалі вагомніше місце в глобальній економіці й політиці. Адже на Латинську Америку припадає 20 % світових запасів нафти, при тому, що

79 Интеграция в Западном полушарии на пороге XXI века. – М.: Институт Латинской Америки РАН, 1999. – С. 103

80 Николаева Л.Б. Страны Латино-Карибской Америки в ВТО [Текст] / Л.Б. Николаева // Латинская Америка. – 2007. – № 3. – С. 44 – 52.

геологорозвідувальними експедиціями обстежено ледве чверть території макрорегіону⁸¹.

Крім того, латиноамериканські держави неймовірно багаті такими поновлюваними джерелами енергії, що можуть стати в нагоді найближчими десятиріччями, як гідроресурси (лише Амазонка, найдовша (за даними Бразильського національного аерокосмічного агентства – 6992,06 км) і найбільш повноводна річка на планеті щороку виносить в океан біля 7 тис. куб. км води – 17 % стоку всіх річок Землі), енергія Сонця й припливів, енергія вітру й біомаса екваторіальних та тропічних лісів – „легені планети”. Все це, з огляду на передбачуваний дефіцит прісної води, кисню й енергоресурсів на середину поточного століття, робить Латинську Америку геоекономічно значимим гравцем у глобальному вимірі. Але нерівномірність розподілу енергетичних і мінерально-сировинних ресурсів у масштабах континенту робить окремі латиноамериканські країни беззахисними перед гострими енергетичними кризами, ударів яких за постбіполярної доби довелося зазнати Аргентині, Бразилії й Чилі. Натомість розвиток енергетичної інфраструктури у вигляді будівництва газо- й нафтопроводів, нових ліній електропередач та ін. може стати таким двигуном нового етапу інтеграційної взаємодії країн континенту, що здатен створити виключно сприятливі умови для їхнього розвитку. Зміцнення „геополітичного кільця” енергетичним (лінія електропередач Панама – Колумбія – Еквадор – Перу – Чилі, нафтопроводи Венесуела – Бразилія – Аргентина й Венесуела – Болівія – Парагвай – Уругвай, газопровід Перу – Чилі та ін.) і триваючі зусилля латиноамериканських країн з розвитку континентальної інфраструктури зв’язку між усіма її ареалами можна розглядати як визначальний чинник стабілізації внутрішньорегіональних відносин. Його дія здатна виключити можливість загострення територіальних та інших суперечок, а появу таких

81 Сударев В.П. Левый поворот в Латинской Америке [Текст] / В.П. Сударев. – М.: ИЛА РАН, 2007. №5, - С. 4-17

схем слід розглядати як передумову вироблення з часом нестандартних рішень застарілих спорів ⁸².

Центральноамериканська інтегративна система передбачає використання державних кордонів між державами для побудови системи взаємозв'язків між учасниками інтеграційного утворення на основі просування прикордонного співробітництва між прилеглими до кордону регіонами країн-учасниць шляхом просування інтегративних програм та домовленостей. Зокрема, Трьохсторонній план (Сальвадор, Гватемала та Гондурас) має сприяти створенню життєздатних сільськогосподарських моделей, зростанню активізації прикордонних зв'язків між прикордонними адміністративними одиницями трьох країн, створенню громадських організацій фермерів, вчителів, різноманітних об'єднань та об'єктів розвитку, спільному управлінню водними та агро-лісовими ресурсами ⁸³.

Підсумовуючи можна зазначити, що інтеграція в Латинській Америці останні роки відбувається досить важко, з етапами піднесення та спаду. Одніи із перших економічних інтеграційних угруповань можна назвати МАБР, Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі, ЦАСР.

МЕРКОСУР є однією з найбільших торгово-економічних об'єднань в Латинській Америці де головні ролі відіграють Аргентина та Бразилія. Більшість економічних та торговельних об'єднань спрямовані на розвиток країн всередині регіону, підняття економіки та поглиблення зв'язків між країнами. Також у певному регіоні, певні групи країн об'єднуються в співтовариства, наприклад КАРИКОМ. Група Ріо посідає також вагоме місце, основним напрямком є підтримання миру в Центральній Америці та

82 Латинская Америка в контексте глобального финансово-экономического кризиса (круглый стол в Институте Латинской Америки) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilaran.ru/?n=554>

83 Черевко А.Н. Механизмы формирования социально-экономического эффекта трансграничного сотрудничества [Текст] / А.Н. Черевко А.Н. // Сб. науч. трудов. Проблемы общественной географии. Приграничные территории: методологические подходы и опыт исследований. Под общ. ред. Г.П. Подгрушного. – К.: Институт географии НАН Украины. 2010. – Вып. 2. – С. 36.

створення єдиного ринку. За останні роки енергетична сфера посіла вагоме місце в Латинській Америці.

3.3. Регіональні проекти країн Латинської Америки в політичній сфері

На початку латиноамериканської історії лідерами боротьби за незалежність проголошувалась ідея створення єдиної континентальної держави. Її праобраз – федерація „Велика Колумбія”, що об’єднувала Венесуелу, Колумбію, Еквадор і Панаму – проіснувала всього одинадцять років, з 1819 по 1830 роки. Це була перша і, можливо, остання спроба об’єднання всієї Латинської Америки. Відмінності політичного, економічного і культурного характеру об’єктивно ведуть до посилення національних суверенітетів. Разом з тим, необхідність розв’язання проблем виживання латиноамериканських країн в умовах кризового розвитку в процесі глобалізації, забезпечення їх спільної енергетичної та інформаційної безпеки об’єктивно сприяє посиленню об’єднавчих тенденцій в регіоні ⁸⁴.

Однією з перших політичних об’єднань Латиноамериканського континенту стала Організація американських держав – ОАД (1948). Нині вона включає 35 країн Західної півкулі (останньою приєдналася Куба. ОАД, відповідно до Демократичної хартії Америки, схваленої в 2001 р., здійснює моніторинг політичних процесів у регіоні. Делегувавши організації такі права, країни не розглядають це як втручання у внутрішні справи. Зокрема, досить значною виявилася роль організації в розв’язанні найгострішої кризи в Перу 2000 р., коли після корупційного скандалу Президент Альберто Фухіморі втік на свою історичну батьківщину у Японію ⁸⁵.

84 Лавут А.А. Новые интеграционные проекты в Латинской Америке [Текст] / А.А. Лавут // Информационно-аналитический бюллетень ЦПГИ ИЭ РАН. – 2007. – № 3. – С.108 – 122.

85 Старостина Е.А. Приграничные споры: причины возникновения, пути разрешения [Текст] / Е.А. Старостина // Латинская Америка. – 2005. – № 10. – С. 120

Ще однією організацією політичної співпраці стало Співтовариство латиноамериканських і карибських держав (СЕЛАК). Воно вирізняється з поміж інших передусім тим, що охоплює всі країни Латинської Америки та Карибського басейну. Це об'єднання створювалося поступово й довгий час виконувало функції свого роду переговорного майданчика при залагодженні політичних конфліктів у тих чи тих країнах ⁸⁶.

Першою з'явилася Контадорська група, утворена в 1983 році президентами Венесуели, Колумбії, Мексики та Панами з метою дипломатичного врегулювання збройних конфліктів у центральноамериканському регіоні – Нікарагуа, Сальвадорі, Гватемалі. У 1985 році була сформована Група підтримки Контадори (Аргентина, Бразилія, Перу, Уругвай). У 1986 році ці дві групи країн на нараді в Ріо-де-Жанейро об'єдналися, утворивши так звану Групу Ріо. Це вже був постійно діючий механізм політичних консультацій, покликаний узгоджувати позиції латиноамериканських держав і щодо регіональних, і щодо світових проблем. Метою Групи насамперед була діяльність з припинення військових конфліктів у країнах Центральної Америки, в тому числі громадянських воєн у Сальвадорі та Нікарагуа. Членами Групи Ріо є Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Еквадор, Колумбія, Мексика, Панама, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі. Основними напрямками діяльності організації стали: підтримка миру в країнах Центральної Америки, переговори з боржниками й кредиторами країн-учасниць Групи, розробка концепції створення єдиного американського ринку, перешкода діяльності міжнародної наркомафії, терористів і торговців зброєю, а також охорона навколишнього середовища.

86 El Plan de Acción de Montego Bay // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.celac.gob.ve/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=2&Itemid=&=es.

З часом у Групу Ріо увійшли всі континентальні латиноамериканські країни, деякі з карибських острівних англомовних країн, а також сама міжнародна організація КАРІКОМ⁸⁷.

Коли Група Ріо почала охоплювати так чи інакше всі держави Латинської Америки й Карибського басейну, при тому, що зберігалася практика зустрічей глав держав і урядів, зацікавлених у розв'язанні кардинальних міжнародних проблем, то сам формат „Групи” країн, від початку спрямований на вирішення локальних проблем, уже не відповідав значно зрослому рівневі цих міжнародних форумів. Уже зустріч лідерів держав регіону 16–17 грудня 2008 року в бразильському місті Салвадорі (штат Баїя) отримала назву Першого саміту країн Латинської Америки і Карибського басейну (КАЛК) з інтеграції та розвитку. Головував на ньому президент Бразилії Л.І. Лула да Сілва. В „Декларації Сальвадору” особливо наголошувалося на життєвій необхідності „політичної, економічної, соціальної й культурної інтеграції” країн Латинської Америки й Карибського басейну, зокрема й для успішної взаємодії з рештою світу.

Надалі в документах самітів КАЛК у числі головних завдань фігурували саме питання всебічної регіональної інтеграції. Так, у Плані дій, затвердженому на Зустрічі міністрів закордонних справ країн Латинської Америки й Карибського басейну, що відбулася 6 листопада 2009 року на Ямайці, увага акцентувалася на „єднанні, співпраці та регіональній інтеграції”⁸⁸.

На Другому саміті КАЛК (він же – XXI саміт Групи Ріо), що відбувся 23 лютого 2010 року в Мексиці й отримав назву Саміту єдності Латинської

87 Космина В.Г. Утворення СЕЛАК – новий етап в історії латиноамериканської цивілізації / В.Г. Космина // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012, – Вип. XXXIII. – С. 247 – Режим доступу : URL : http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/33/kosmyna.pdf – Назва з екрану.

88 Declaracion de la cumbre de la unidad de Cancun // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.celac.gob.ve/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=3&lang=es.

Америки і Карибського басейну, було проголошено створення Співтовариства латиноамериканських і карибських держав, котре мало успадкувати головні досягнення Групи Ріо і КАЛК.

Нарешті, вже названий III саміт КАЛК, або тепер уже I саміт СЕЛАК, що проходив у Каракасі 2 – 3 грудня 2011 р. під головуванням президента Венесуели Уго Чавеса, забезпечив інституційне оформлення Співтовариства латиноамериканських і карибських держав. На саміті було ухвалено „Декларацію Каракаса” як програмний документ, Статут організації, План дій, Декларацію на захист демократії та 19 спеціальних комюніке з актуальних питань життя регіону і світу. Як і в колишній Групі Ріо, керівництво в усіх структурних ланках належить так званій „трійці”, яку тимчасово очолює країна, що прийматиме найближчий саміт, але до якої входить країна, що приймала попередню зустріч, і країна, що прийматиме наступну зустріч на найвищому рівні. Тож у 2012 році керівний „тріумвірат”, очолює Чилі (країна, що проводитиме саміт у січні 2013 року), а входять до неї також Венесуела та Куба, котра прийматиме наступний саміт. План дій передбачає передусім інтенсифікацію інтеграційних процесів у регіоні та реалізація проектів зі скорочення масштабів бідності на континенті, від якої страждає близько 70 мільйонів чоловік. Важливо, що, незважаючи на досить серйозні ідеологічні й політичні розбіжності між лідерами багатьох держав, основні документи на установчому саміті були ухвалені одностайно ⁸⁹.

23 травня 2008 року президенти і представники 12 країн Південної Америки зібралися у Бразилії з метою укладення договору про створення Союзу південноамериканських націй або УНАСУР, що має стати регіональним представницьким органом „на зразок Європарламенту”. До неї увійшли держави-члени Південноамериканського спільного ринку МЕРКОСУР (Аргентина, Бразилія, Парагвай і Уругвай), Андського співтовариства (Болівія, Венесуела, Колумбія, Перу та Еквадор), а також Чилі,

89 СЕЛАК: задачи блока в поисках стандартов регионального развития // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ruso.prensa-latina.cu/index.php?option=com>

Гайана і Суринам. У перші півроку головування здійснювала Президент Чилі Мішель Бачелет, далі відбувалась ротація. Метою УНАСУР, зазначеною в установчих документах, проголошується „зміцнення політичного діалогу між державами-членами та поглиблення регіональної інтеграції”.

16 грудня 2008 року в м. Салвадор (Бразилія) на позачерговому саміті УНАСУР була створена Південноамериканська рада оборони (ЮАСО), дорадчий і координаційний механізм, спрямований на забезпечення умов для зниження напруженості на континенті.

У травні 2010 року під час зустрічі представників країн-учасниць в Буенос-Айресі, був обраний перший генеральний секретар цієї організації УНАСУР – колишній президент Аргентини Нестор Кіршнер. Його обрали на дворічний термін. Очікується, що в столиці Еквадору Кіто буде побудована штаб-квартира УНАСУР, а місцем розташування загального парламенту буде місто Кочабамба в Болівії ⁹⁰.

УНАСУР виступає як авторитетний регіональний суддя та є головним майданчиком взаєморозуміння для країн континенту, в якому геополітичні інтереси США (як в ОАД) зведені до мінімуму, а рішення приймаються виходячи з інтересів країн південноамериканського континенту.

Нині УНАСУР розглядається насамперед, як політична організація, як певна протипага ініційованій Вашингтоном проекту АЛКА. Слід, однак, наголосити, що країни-члени УНАСУР мають різне бачення майбутнього даного угруповання. Так для Чилі, за словами Міністра закордонних справ А. Фокелея, головним є енергетика, інфраструктура та політика соціальної інтеграції, Болівія та Венесуела прагнуть зміцнення політичного об’єднання. Президент Бразилії Луїс Інасіу Лула да Сілва підкреслює, що „єдина Південна Америка перетасує карти у владних коридорах по всьому світові не лише у наших власних інтересах, але з користю для всіх”. Говорячи про перспективи УНАСУР, слід враховувати аспекти, що ускладнюють

90 Союз Південноамериканських націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Союз_південноамериканських_націй

поглиблення інтеграції між країнами Південної Америки. По-перше, асиметрія економічного розвитку країн: так, Бразилія постачає майже половину всього ВВП УНАСУР. Згідно з даними Економічної комісії Латинської Америки та Карибського басейну ВВП 12 країн південної Америки в 2006 р. досяг 2,5 трлн доларів, а доля Бразилії складала 1,06 трлн. По-друге, існуючі прикордонні протиріччя між Чилі та Перу, Еквадором та Колумбією становлять ще одну перешкоду для регіональної політичної інтеграції⁹¹.

Незважаючи на риторику „латиноамериканського братерства”, у відносинах країн континенту відчутно помітне суперництво і недовіра. Є певна різниця в сприйнятті один одного в заселеній європейськими емігрантами „іспаномовною” Аргентиною, яка в силу цього претендує на більш високий „культурний статус”, і „португаломовною” Бразилією, куди в XVI–XVIII століттях привозили десятки тисяч рабів з Африки і де до цього часу відчувається африканське коріння. Подібні проблеми існують і у взаємовідносинах інших країн регіону. „Цивілізаційні” комплекси характерні навіть для невеликих держав – Нікарагуа, Коста – Ріки, Гватемали, Гондурасу, Сальвадору, Панами. Вони розмовляють однією мовою, мають схожі проблеми, входять до Центральноамериканського загального ринку, проте по суті являють собою різні «культурні» світи, які навряд чи підуть далі економічної інтеграції⁹².

Підсумовуючи можна зазначити, що двома найбільшими політичними організаціями Латинської Америки є ОАД та СЕЛАК до останньої входять всі країни ЛА та Карибського регіону. Група Ріо, яка також охоплює всі країни Латинської Америки в основному займається політичною, економічною та культурною інтеграцією. Політичні угруповання на території ЛА

91 Стройко Т.В. Міжнародні організації: навч. посібник [Текст] / Т.В. Стройко. – К.: Кондор-Видавництво, 2014. – 250 с.

92 Шереметьев И.К. Латинская Америка в конце десятилетия: новые невзгоды и испытания [Текст] / И.К. Шереметьев // Латинская Америка. – 2010. – № 10. – С. 4 – 10.

співпрацюють як на регіональному рівні так і виходять на світові системи політики.

Висновки до Розділу 3

В Латинській Америці напрацьовані, хоч і не універсальні, проте достатньо ефективні механізми врегулювання територіальних проблем дипломатичними методами. Латиноамериканці тримають лідерство у розробці інструментарію засобів і методів мирного вирішення прикордонних суперечок: від переговорів і „добрих послуг” до човникової дипломатії, посередництва і арбітражу.

Свідченням цього є тенденція до зменшення напруги та згладжування суперечностей в міждержавних відносинах у регіоні наприкінці 1990 років.

Спільне історичне минуле, схожість економічних процесів, мовна і культурна близькість стали підґрунтям, на якому після Другої світової війни активно розгортались інтеграційні процеси в Латинській Америці, які частково згладжували територіальні конфлікти.

Найпотужнішими субрегіональними інтеграційними об'єднаннями Латинської Америки є МЕРКОСУР та Андське співтовариство націй. Особливістю Андського співтовариства націй є створення інституціональної структури з наднаціональними функціями за моделлю ЄС, тоді як МЕРКОСУР відрізняється децентралізованою організаційною структурою, в основу якої покладений принцип консенсусу.

Серед основних політичних об'єднань Латинської Америки домінують Співтовариство Латиноамериканських і Карибських держав, а також Союз Південноамериканських націй.

Не зважаючи на те, що латиноамериканська інтеграція в останні роки відбувалася досить непросто й суперечливо, з окремими періодами спаду і піднесення, її основною ідеєю залишається створення сильної

латиноамериканської спільноти та поглиблення міжнародних зв'язків між країнами.

ВИСНОВКИ

Початок XIX століття позначився в Латинській Америці початком визвольного руху, що призвів до звільнення майже всього континенту від колонізаційної залежності і появи незалежних держав. До основних причин деколонізації регіону належать:

1. Поразка Іспанії у війні з наполеонівською Францією, що призвела до хаосу в державному управлінні та в іспанських колоніях;
2. Зовнішньополітичний фактор: приклад північного сусіда – США, які довели можливість перемоги над метрополією;
3. Підйом власного визвольного руху, адже в Латиноамериканському регіоні з'явилась власна еліта, що прагнула змін.

Більшість латиноамериканських країн після здобуття незалежності від піренейських метрополій вкрай повільно набувала фундаментальних ознак суверенних національних держав. Це стосується як формування стабільних політичних інституцій і дієздатних національних урядів, так і точного встановлення територіальних кордонів. Якщо у колоніальний період перебіг меж між різними адміністративними одиницями не відігравав значної ролі, то після утворення незалежних держав він став предметом численних міждержавних конфліктів.

Латинська Америка має певні характерні риси прикордонних суперечок і конфліктів, притаманні лише цьому регіону, що дає підстави виділити латиноамериканський тип прикордонних проблемних ситуацій. Причини виникнення прикордонних суперечок в регіоні різноманітні. Умовно їх можна розділити на три групи: конфлікти, спричинені наслідками колоніального минулого (історичний чинник), ресурсні конфлікти (географічний фактор) та конфлікти, що мають політичні мотиви. Більшість прикордонних проблемних ситуацій між країнами Латинської Америки криються в колоніальному минулому цих держав, адже в колишніх іспанських колоніях лінія кордону

зазвичай проводилась „на око” і фактичні кордони могли не збігатись. Згодом такий розподіл кордонів в «спадок» отримали вже незалежні держави. Проте успадковані колоніальні адміністративні кордони достатньо поважаються на практиці у Південній Америці.

Невизначеність кордонів часто ставала приводом претендувати на сусідні території, які мали стратегічне та інфраструктурне значення, були багаті на природні ресурси, володіли рекреаційним потенціалом. Іноді ескалація конфліктів використовувалася владою з метою „відволікання” уваги громадськості від напруженої внутрішньополітичної ситуації.

Ла-Платський субрегіон тривалий час був найменш спокійним, оскільки тут розгорілась боротьба за вплив в басейні рік Парана і Ла-Плата між потужними державами континенту – Бразилією та Аргентиною, що ускладнювалась відмінностями в їх етнокультурних та мовних характеристиках, а також присутністю в цьому геополітичному просторі слабких Уругваю та Парагваю, які стали об’єктами боротьби за вплив. В ХІХ столітті сукупність цих факторів неодноразово призводила до війн, серед яких наймасштабнішим збройним конфліктом стала Війна Потрійного Альянсу – протистояння між Парагваєм і державами Потрійного альянсу (Аргентина, Бразилія, Уругвай) за контроль над стратегічним регіоном ріки Ла-Плата. Бойові дії, що тривали протягом 1864 – 1870-го років завершилися для Парагваю втратою майже половини своєї території і близько 4/5 свого населення, внаслідок чого країна перетворилась на одну з найбільш відсталих країн латиноамериканського регіону.

В ХХ столітті аргентино-бразильське суперництво двічі ледь не закінчилось загальнорегіональними війнами. Хронічну напругу вдалося зняти лише в середині 1990-х років під впливом факторів глобального і регіонального масштабу.

Іншими конфліктними регіонами Латинської Америки є Андський і Амазонський, де міждержавні відносини, як і в районі Ла-Плати,

визначаються інтенсивною політичною боротьбою і територіальними конфліктами. Основними тут виступили суперечки між Чилі, Болівією і Перу.

Апогеем напруженості між країнами стала Друга Тихоокеанська війна (1879 – 1884 рр.) – збройний конфлікт Чилі проти Перу і Болівії з приводу володіння малозаселеною північною частиною пустелі Атакама, або так звана Селітряна війна. Результати Тихоокеанської війни, переможні для Чилі, драматичні для Перу, стали трагічними для Болівії. Після нищівної поразки, вона була практично ізольована від інших держав регіону. Окрім економічного занепаду, Болівія втратила південно-західні території та вихід до Тихого океану. Територіальні суперечки між Чилі, Болівією і Перу в Латинській Америці до цього часу є одними із найбільш потенційно небезпечних і стали постійним вогнищем конфронтації в прибережній зоні Андського регіону.

У XX столітті в Латинській Америці лише зрідка виникали масштабні збройні конфлікти, кожен з яких мав характер територіального спору. Сюди належать Чакська війна між Болівією і Парагваєм (1931 – 1935 рр.) за володіння малозаселеною прикордонною областю Гран-Чако, де було виявлено ознаки наявності запасів нафти, Летисійський конфлікт між Перу і Колумбією (1932) за володіння стратегічною прикордонною областю навколо порту Летисія на річці Амазонка, а також війни між Перу і Еквадором – три масштабні збройні прикордонні конфлікти (1939 – 1941; 1981; 1995 рр.), через претензії Еквадору на території в басейні ріки Амазонка, що належали Перу.

Решта конфліктів перебували в стадії територіальних претензій і прикордонних інцидентів, що не переростали у збройне протистояння. Серед них претензії Аргентини до Чилі щодо врегулювання питання про приналежність 520 км² на південь від озера Лагуна-дель-Десієрто. Складними є взаємини Колумбії з Нікарагуа, яка претендує на острови Сан-Андрес і Провіденсія, що належать Колумбії. Напружені стосунки у Венесуели залишаються із Гайаною, адже Венесуела заявляє претензії на всю територію

на захід від річки Ессекібо. Існують прикордонні суперечки між державами-сусідами Гондурасом і Нікарагуа, Гайаною і Сурінам.

Аналіз конфліктних ситуацій у латиноамериканському регіоні у другій половині XX – на початку XXI століття дає підставу зробити висновок, що ймовірність виникнення воєн зменшилась, однак територіальні та прикордонні конфлікти й досі існують, створюючи виклики сучасним державам. Сьогодні між латиноамериканськими країнами існує близько 20 проблемних ситуацій, половина з яких залишається активною, проте лише одна з них у досліджуваний період у 1995 році призвела до війни між Еквадором і Перу. Найсерйозніші міждержавні конфлікти, безпосередньо пов'язані з територіальними чи прикордонними суперечками, відбулися в останній третині XX століття: в 1969 році відбулася „футбольна” війна через прикордонні проблеми між Сальвадором та Гондурасом; у 1982 році суперечка між Аргентиною і Великобританією, що переросла у збройне протистояння. Близькими до війни був військовий конфлікт між Аргентиною і Чилі в 1978 році та військово-морське зіткнення між Колумбією і Венесуелою в 1987 році.

Нині Ла-Платський субрегіон перестав бути генератором напруженості на південноамериканському політичному полі, а періодичні тертя, що виникають між його країнами мають тимчасовий характер. Хоча район „потрійного кордону” між Аргентиною, Бразилією та Парагваєм на річці Ігуасу, як і раніше, залишається потенційно неспокійним, домінантою розвитку взаємин цих країн є не суперництво, а співпраця.

Проте в Андському та Амазонському геополітичних просторах продовжують існувати кілька „заморожених” вогнищ конфліктів.

В Латинській Америці напрацьовані достатньо ефективні механізми врегулювання територіальних проблем дипломатичними методами. Латиноамериканці тримають лідерство у розробці інструментарію засобів і методів мирного вирішення прикордонних суперечок: від переговорів і „добрих послуг” до човникової дипломатії, посередництва і арбітражу.

Латиноамериканські країни активно послуговуються допомогою міжнародних організацій (ОАД, ООН), Міжнародного суду, посередництвом країн гарантів і, навіть, католицької церкви. Свідченням цього є тенденція до зменшення напруги та згладжування суперечностей в міждержавних відносинах у регіоні наприкінці 1990 років. Зокрема, були врегульовані дві значних територіальні суперечки – еквадорсько-перуанська та чилійсько-аргентинська, які мали досить активний характер протягом багатьох десятиліть. Ще декілька спорів (гватемальсько-белізький, венесуельсько-гайанський, та нікарагуансько-костариканський) вдалося перевести в „латентну” стадію.

Разом з тим, до цього часу в регіоні налагоджене лише екстрену постфактумну реакцію на конфлікти, мова не йде про їх попередження.

Незважаючи на труднощі, протиріччя, дискусійні питання, інтеграція є дуже значимою тенденцією для латиноамериканських держав. В значній мірі вона сприяє згладжуванню територіальних претензій та прикордонних конфліктів. З іншого боку, наявність прикордонної суперечки між країнами-сусідами зовсім не заважають інтеграції, не зменшують рівень їх економічної співпраці. Конфлікти щодо кордонів виникають навіть між партнерами, які мають заключені преференційні торговельні угоди. В цивілізаційному контексті об'єднавчим тенденціям латиноамериканців сприяє мовна та релігійна диференціація країн по економічному потенціалу та рівню розвитку. Свою роль можуть зіграти і політичні орієнтації, що постійно змінюються.

Регіональна інтеграція країн Латинської Америки розпочалася в 50-х роках XX століття. Тоді в регіоні з'явилися Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі та Центральноамериканський спільний ринок. Згодом постали нові проекти такі як МЕРКОСУР, заснований в 1991 році та Андське співтовариство націй (створене 1996 року на основі реформованої Антської групи), що стали найпотужнішими економічними інтеграційними об'єднаннями континенту. Стратегічною метою МЕРКОСУР є створення об'єднання, яке здатне гарантувати економічне зростання його учасників на

основі інтенсивної взаємної торгівлі та ефективного використання інвестицій, а також підвищення міжнародної конкурентоспроможності економік субрегіону. Основними цілями Андського співтовариства націй є розвиток андського економічного простору; поглиблення міжнародних зв'язків країн Андської групи; внесок у єдність Латинської Америки.

Серед основних політичних об'єднань Латинської Америки домінують Співтовариство Латиноамериканських і Карибських держав (СЕЛАК) та Союз Південноамериканських націй (УНАСУР). План дій СЕЛАК передбачає інтенсифікацію інтеграційних процесів у регіоні і, незважаючи на досить серйозні ідеологічні та політичні розбіжності між лідерами багатьох держав об'єднання, основні документи на установчому самміті були ухвалені одностайно. УНАСУР визначило своїми головними пріоритетами зміцнення політичного діалогу між державами-членами організації та поглиблення регіональної інтеграції.

Розвиток міждержавного співробітництва заклав реальні передумови для регіонального зближення латиноамериканських країн. Незважаючи на труднощі геополітичного, геоекономічного та геокультурного характеру, що впливають на специфіку відносин південноамериканських держав в ХХІ столітті, необхідність розв'язання питань їх спільної безпеки є стимулом до створення нових форм співпраці. Давні міждержавні конфлікти поступово вирішуються і згладжуються в контексті спільного освоєння нових економічних і цивілізаційних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДЖЕРЕЛА

1. Основные территориальные споры в Америке / [Электронный ресурс].
– Режим доступа: <http://files.school-collection.edu.ru/dlrstore/00000c51-1000-4ddd-517d-3600483aebf5/@001316.htm>
2. Територіальні суперечки на картах Google Maps [Электронный ресурс].
– Режим доступа: [http //ukr.media/science/1242/](http://ukr.media/science/1242/)
3. Declaracion de la cumbre de la unidad de Cancun // [Электронный ресурс].
– Режим доступа: http://www.celac.gob.ve/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=3&lang=es.
4. El Plan de Acción de Montego Bay // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.celac.gob.ve/index.php?](http://www.celac.gob.ve/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=2&Itemid=&lang=es)

[option=com_docman&task=doc_download&gid=2&Itemid=&lang=es](http://www.celac.gob.ve/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=2&Itemid=&lang=es).

ЛІТЕРАТУРА

5. Альперович, М.С. Испанская Америка в борьбе за независимость [Текст] / М.С. Альперович. – М.: Наука, 1971. – 222 с.
6. Альперович, М.С. Латинской Америки: с древнейших времен до начала XX в. учебник для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / М.С. Альперович, Л.Ю. Слезкин. – М.: Высш. шк., 1991. – 286 с. – Режим доступа : URL : http://fmiranda-nsk.ru/alperovich-m-s-sljzkin-l-ju-istorija_latinskoj_am.pdf – Назва з екрану.

7. Астахов, Е.М. Перспективы развития Латинской Америки и ее место в будущем мироустройстве [Текст] / Е.М. Астахов // Латинская Америка. – 2009. – № 7. – С. 32 – 37.
8. Бесараб, Т. Особливості інтеграційних процесів в Латинській Америці: політико-ідеологічний аспект [Текст] / Тетяна Бесараб // Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії. – 2013. – Вип. 3. – С.127 – 132. – Режим доступу : URL : http://old.filos.lnu.edu.ua/bulletin_philosophy/ua/docs/visnyk03/articles/34.pdf – Назва з екрану.
9. Бредіхін, А.В. Зовнішня політика Аргентини [Текст] / А.В. Бредіхін // Наукові праці. – Чернівці, 2004. – Т.37 – Випуск 24. – С.71-74. – Режим доступу : URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2005/37-24-13.pdf> – Назва з екрану.
10. Восток/Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений учебное пособие [Текст] / Под редакцией А.Д. Воскресенского. – М.: МГИМО(У), 2002. – 528с.
11. Головченко, В. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія й сучасність [Текст] / Головченко В. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Випуск 101. – С. 3-12. – Mode of access : URL : http://library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2011_10_01.pdf - Title from the screen.
12. Давыдов В.М. Региональные системы сотрудничества в многополюсном мире [Текст] / В.М. Давыдов // Латинская Америка. – 1998. – №8. – С. 9.
13. Даремблюм, Х. Латинская Америка: лавина проблем / Х. Даремблюм // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geopolitics.ru/common/publics/108.htm>
14. Дьякова, Л.В. Взрывоопасный тихоокеанский треугольник (Боливия–Чили – Перу) [Електронний ресурс] /Л.В. Дьякова // О некоторых

- новых чертах современной латиноамериканской геополитики (аналитический доклад). – Режим доступа: <http://www.ilaran.ru/?n=689>.
15. Зонова, Т.В. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы [Текст] / Т.В. Зонова. – М.: РОССПЭН, 2000. – 197 с.
 16. Интеграция в Западном полушарии на пороге XXI века. – М.: Институт Латинской Америки РАН, 1999. – 300 с.
 17. Кальвокоресси, П. Мировая политика после 1945 года [Текст] / П. Кальвокоресси. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 592 с.
 18. Ключковский, Л.Л. Латинская Америка в постиндустриальном мире [Текст] / Л.Л. Ключковский // Латинская Америка. – 2000. – № 12. – С. 4-15.
 19. Ковальова, О. Латинська Америка: базова теорія регіональної інтеграції [Текст] / О. Ковальова // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. Вип. 17. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2001. – С. 76 – 83.
 20. Космина, В.Г. Утворення СЕЛАК – новий етап в історії латиноамериканської цивілізації [Текст] / В.Г. Космина // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012, – Вип. XXXIII. – С. 244 – 251. – Режим доступу : URL : http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/33/kosmyna.pdf – Назва з екрану.
 21. Костюнина, Г.М. Интеграция в Латинской Америке / Г.М. Костюнина // Международная экономическая интеграция: учебное пособие. Под ред. Н.Н. Ливенцева. – М.: Экономистъ, 2006. – 430 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mgimo.ru/files/31215/31215.pdf>.
 22. Кораблева, Л.Ю. Чакская война (1932– 1935): Дипломатическая история боливийско-парагвайского конфликта [Текст] / Л.Ю. Кораблева. – М.: ИВИ РАН, 2012. – 218 с.

23. Крамаренко, О., Примаченко І. Конфлікт Великої Британії та Аргентини навколо Фолклендських островів 1982 р.: військовий аспект [Текст] / О. Крамаренко, І. Примаченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія історія. – 2010. – С. 28 – 31. – Режим доступу : URL : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/istoriya_102_2010.pdf – Назва з екрану.
24. Кудрявцева, Е.Ю. Меркосур: трудности и ожидания современного этапа. [Текст] / Е.Ю. Кудрявцева // Латинская Америка. – 2008. – № 3. – С. 47 – 60.
25. Кухарук, О. Прикордонний конфлікт Венесуели з Гайяною: минуле і сучасність [Текст] / Оксана Кухарук // Наукові записки національного університету „Острозька академія”. Серія міжнародні відносини. – 2013.– Вип 3. – С. 228 – 240. – Режим доступу : URL : http://eprints.oa.edu.ua/3134/1/Oksana%20Kukharuk_NZ_Vyp_3.pdf – Назва з екрану.
26. Лавут, А.А. Новые интеграционные проекты в Латинской Америке [Текст] / А.А. Лавут // Информационно-аналитический бюллетень ЦПГИ ИЭ РАН. – 2007. – № 3. – С.108 – 122.
27. Латинская Америка в современной мировой политике [Текст] / Отв. ред. д. э. н. В.М. Давыдов. – Москва: Наука, 2009. – 581 с.
28. Латинская Америка в контексте глобального финансово-экономического кризиса (круглый стол в Институте Латинской Америки) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilaran.ru/?n=554>
29. Макарчук, В.С. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник, вид. 4-те, доп. [Текст] / – К.: Атіка, 2004. – 616 с. – Режим доступу : URL : <http://pravo.biz.ua/content/016/> – Назва з екрану.

30. Марков, Ю. Некоторые итоги Фолклендского конфликта [Текст] / Марков Ю., Бирюсов А // Зарубежное военное обозрение. – 1984. – № 5. – С. 15. – Режим доступа : URL : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4175/1/120-124.pdf> – Назва з екрану.
31. Мартынов, Б. Реликтовые и потенциальные конфликты в Латинской Америке [Текст] / Б. Мартынов // Международные процессы: российский журнал теории международных отношений. – 2006. – № 2 (11). – С. 48 – 54. – Режим доступа : URL : <http://www.intertrends.ru/eleventh/004.htm> – Назва з екрану.
32. Мартынов, Б.Ф. Меркосур: проблемы безопасного субрегионального объединения [Текст] / Б.Ф. Мартынов // Латинская Америка. – 2010. – № 4. – С. 11 – 18.
33. Міжнародні організації: навч. посіб. [Текст] / за ред. О.С. Кучика; 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 749 с. – Режим доступа : URL : <http://westudents.com.ua/knigi/148-mjnarodn-organzats-kuchik-os.html> – Назва з екрану.
34. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980 – 2000-ті роки): [Текст] / В.А. Манжола, М.М. Білоусов, Л.Ф. Гайдуков та ін. – К.: Либідь, 2001. – 622 с
35. Нелина, О.В. ОАГ в противодействии террористической угрозе. Латиноамериканские альтернативы [Текст] / О.В. Нелина // Латинская Америка. – 2008. – № 7. – С. 32 – 41.
36. Николаева, Л.Б. Страны Латино-Карибской Америки в ВТО [Текст] / Л.Б. Николаева // Латинская Америка. – 2007. – № 3. – С. 44 – 52.
37. Нутенко, Л.Я. Новый этап латиноамериканской интеграции: достижения и проблемы [Текст] / Л.Я. Нутенко // Латинская Америка. – 2010. – № 12. – С. 17 – 24.

38. Плевако, І. Болівія в геополітичних поглядах країн Латинської Америки другої половини ХХ століття / Ігор Плевако // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 32.
– С. 62 – 69.
39. Плевако І.Г., Захарець Є.М. Прикордонні конфлікти в Латинській Америці: причини і шляхи розв'язання / І.Г Плевако, Є.М. Захарець // Збірник тез виступів учасників Міжнародної науково-практичної конференції „Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті” присвяченої 90-річчю від дня народження С.Я.Дем'янчука (22-23 жовтня 2015 р.). – Рівне: РВЦ МЕНУ ім. С. Дем'янчука, 2015. – С. 24 – 26.
40. Поліщук, К. Міждержавні конфлікти в Південній Америці: причини, еволюція, стратегії врегулювання [Текст] /Костянтин Поліщук // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 53 – 67. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2012_30_9 – Назва з екрану.
41. Посконина, О.И. История Латинской Америки (до XX века) [Текст] / О.И. Посконина. – М.: Издательство «Весь Мир», 2005. – 248 с.
42. Розенталь, Д. Территориальный спор Венесуэлы с Гайаной: эволюция подходов боливариЙцев [Текст] / Д. Розенталь // Латинская Америка: ежемесячный научный и общественно-политический журнал РАН / гл. ред. В. Травкин. – М.:Академиздатцентр «Наука», 2011. – № 10. – С. 56.
43. Сапожников, К.Н. Боливийские метаморфозы [Текст] / К.Н. Сапожников// Латинская Америка – 2008. № 5. – С.78 – 98 – Режим доступу : URL : <http://barrioruso.foroactivo.com/t45-topic#886> – Назва з екрану.

44. Світова та європейська інтеграція: організаційні засади: навч. посіб. [Текст] / За заг. ред. Я.Й. Малика, М.З. Мальського. – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 402 с.
45. Севостьянов А.С. Аргентина – Бразилія: преодоление противоречий в ходе интеграции [Текст] / А.С. Севостьянов // Латинская Америка. – 1996. – № 12. – С. 41 – 47.
46. СЕЛАК: задачи блока в поисках стандартов регионального развития // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ruso.prensa-latina.cu/index.php?option=com>
47. Системная история международных отношений: 1918–2003 в 4 т. [Текст] / Под ред. А.Д. Богатурова. – Т. 1: События, 1918–1945 гг. – М.: Московский рабочий, 2000. – 287 с.
48. Союз Південноамериканських націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Старостина, Е.А. Приграничные споры: причины возникновения, пути разрешения [Текст] / Е.А. Старостина // Латинская Америка. – 2005. – № 10. – С. 25 – 30.
49. Стащук, Ю.В. Геопросторові аспекти поширення прикордонних проблемних ситуацій у Латинській Америці [Текст] / Ю.В. Стащук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки. – 2010. – № 3. – С. 93 – 99.
50. Старостина. Е. А. Приграничные споры : причины возникновения, пути разрешения [Текст] / Е. А. Старостина // Латинская Америка. - 2005. - № 10. - С. 25-30.
51. Строганов, А.И. Новейшая история стран Латинской Америки [Текст] / А.И. Строганов. – М.: Высшая школа, 1995. – 415 с. – Режим доступу : URL : http://www.indiansworld.org/Latin/latamerica_history_str.html#.Vo0HILaLTIU – Назва з екрану.

52. Стройко, Т.В. Міжнародні організації: навч. посібник [Текст] / Т.В. Стройко. – К.: Кондор-Видавництво, 2014. – 250 с.
53. Сударев, В.П. Межамериканская система: генезис и эволюция (конец XIX – начало XXI веков): [Текст] / В.П. Сударев. – М.: МГИМО-Университет, 2008. – 314 с.
54. Сударев, В.П. Взаимозависимость и конфликт интересов. США и Латинская Америка (вторая половина XX века) [Текст] / В.П. Сударев. – М.: Ин-т Латинской Америки РАН, 2000. – 357 с.
55. Сударев, В.П. Левый поворот в Латинской Америке [Текст] / В.П. Сударев. – М.: ИЛА РАН, 2007. №5, - С. 4-17
56. Суринамсько-гайанські відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http www.wikipedia.org/wiki/Суринамско-гайанские отношения](http://www.wikipedia.org/wiki/Суринамско-гайанские_отношения)
http://uk.wikipedia.org/wiki/Союз_південноамериканських_націй
57. Тарасова, И.С. Меркосур на пути создания постоянной системы разрешения споров // Латинская Америка. 2005. - №7. - С. 37-45.
58. Ткач, О.І. Перспективи співробітництва латиноамериканського регіону в контексті глобальних процесів [Текст] / О.І.Ткач //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – 2012. – Т. 109. – С.70 – 73.
59. Черевко, А.Н. Механизмы формирования социально-экономического эффекта трансграничного сотрудничества [Текст] / А.Н. Черевко А.Н. // Сб. науч. трудов. Проблемы общественной географии. Приграничные территории: методологические подходы и опыт исследований. Под общ. ред. Г.П. Подгрушного. – К.: Институт географии НАН Украины. 2010. – Вып. 2. – С. 33 – 37.
60. Черевко, О.М. Прикордонне співробітництво як чинник економічного розвитку: світовий досвід та українські реалії [Текст] / О.М.Черевко // Український географічний журнал. – 2012, – № 1, – С. 29 – 34. – Режим

доступу : URL : http://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2012-1-29_0.pdf – Назва з екрану.

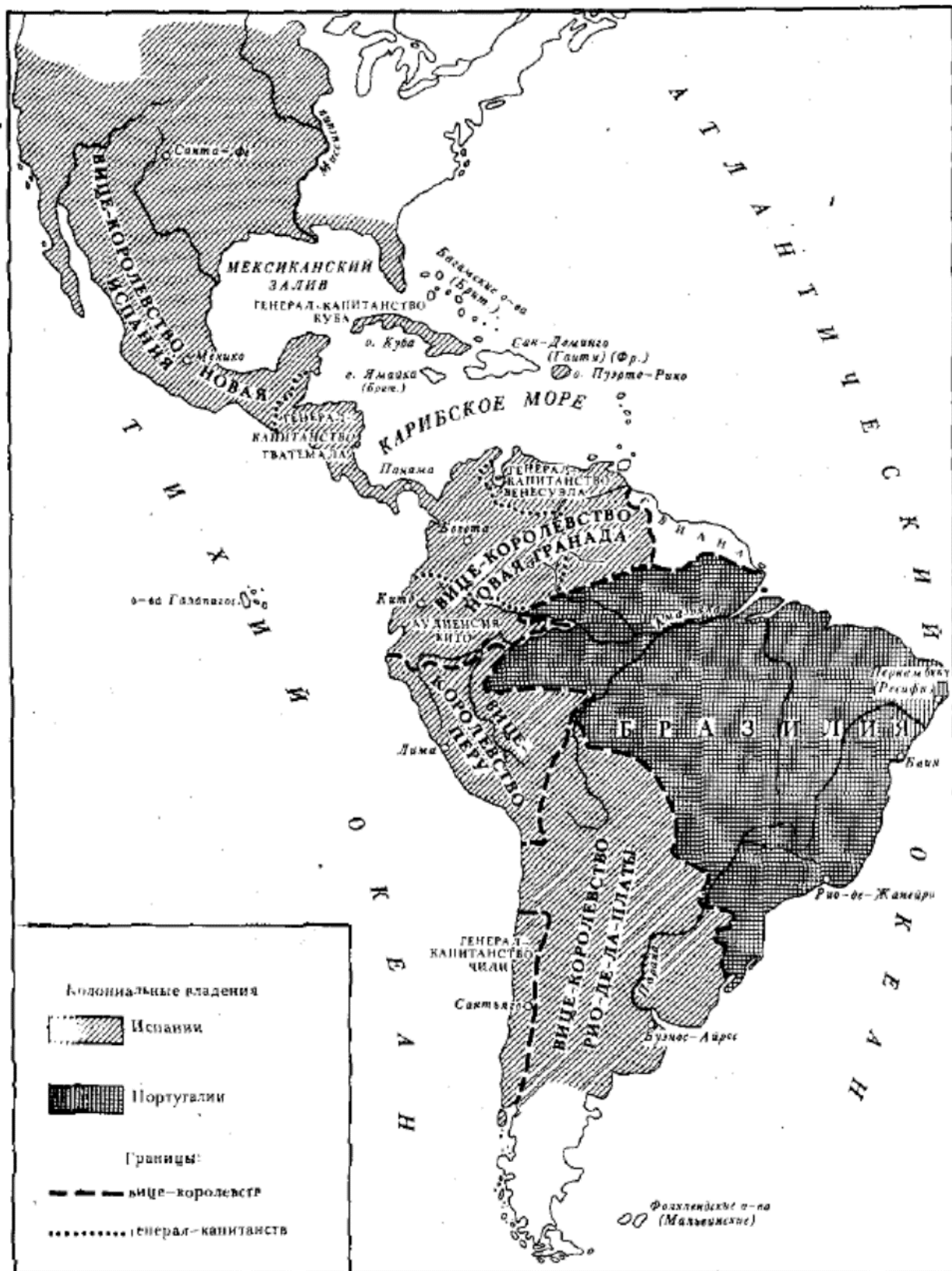
61. Шереметьев, И.К. Латинская Америка в конце десятилетия: новые невзгоды и испытания [Текст] / И.К. Шереметьев // Латинская Америка. – 2010. – № 10. – С. 4 – 10.
62. Щербакова, А.Д. Аргентина: новые ориентиры внешней политики [Текст] / А.Д. Щербакова // Латинская Америка. – 2007. – № 12. – С. 53 – 65.
63. Birle, P. Zwischenstaatliche Konflikte in Sudamerika vom 19. Jahrhundert bis heute. Ursachen. Lösungsansätze. Perspektiven [Text] / P. Birle // Lateinamerika im Aufbruch. Eine kritische Analyse. – Oberhausen: Athena – Verlag, 2009. – S. 123 – 136. – Mode of access : URL : http://www.iai.spk-berlin.de/fileadmin/dokumentenbibliothek/Forschung/Dateien_Birle/Zwischenstaatliche_Beziehungen_LA_2009.pdf – Title from the screen.
64. Leuchars, C. To the Bitter End. Paraguay and the War of the Triple Alliance [Text] / C. Leuchars // Contributions in Military Studies. – Greenwood Press, Westport, 2002. – 254 p. – Mode of access : URL : <https://books.google.com.ua/books?id=Bw1ZW3nfW6MC&printsec=frontcover&dq=Paraguay+and+the+War+of+the+Triple+Alliance&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjz1ITCmJXKAhXF8HIKHasHBmEQ6AEIGzAA#v=onepage&q=Paraguay%20and%20the%20War%20of%20the%20Triple%20Alliance&f=false> – Title from the screen.
65. Mares, D.R. Violent Peace : Militarized Interstate Bargaining in Latin America [Text] / D.R.Mares. – New York: Columbia University Press, 2001. – Ch. 3. – Mode of access : URL : <https://books.google.com.ua/books?id=UvJSAQAAQBAJ&pg=PA206&lpg=PA206&dq=Mares+D.R.+Violent+Peace+>

+Militarized+Interstate+Bargaining+in+Latin+America&source=bl&ots=9xV8r_zCeT&sig=4e6gkbSDjZQYgZdBMskGEeHPkAU&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwi8tMmwkZXXAhVp7nIKHcjsB1MQ6AEIKTAC#v=onepage&q=Mares%20D.R.%20Violent%20Peace%20%3A%20Militarized%20Interstate%20Bargaining%20in%20Latin%20America&f=false – Title from the screen.

66. Orozco, M. Boundary Disputes in Central America: Past Trends and Present Developments [Text] / M. Orozco // Pensamiento propio. – 2001. – № 14. – July – December. – P. 99 – 134. – Mode of access : URL : <http://www.lasc.umd.edu/InfoStudents/GVPT309P/Documents/Boundarydisputes002.pdf> – Title from the screen.
67. Palmer, D.S. Overcoming the Weight of History : Getting to Yes in the Peru-Ecuador Border Dispute [Text] / D.S. Palmer // Diplomacy and Statecraft 12. – 2001. – V. 12. – № 2. – June. – P. 29 – 46.
68. Pemsel, H. Seeherrschaft. Eine maritime Weltgeschichte von der Dampfschiffahrt zu Gegenwart [Text] / H. Pemsel // Seeherrschaft. Bernard & Graef Verlag, Koblenz, 1995. – S. 424.
69. Pratt, M. The Maritime Boundary Dispute between Honduras and Nicaragua in the Caribbean Sea [Text] / M. Pratt // Boundary and Security Bulletin 9. – 2001. – V. 9. – Summer. – № 2. – P. 106 – 116. Mode of access : URL : <https://books.google.com.ua/books?id=RN0GnOcw0McC&pg=PA3236&lpg=PA3236&dq=Pratt+M.+The+Maritime+Boundary+Dispute+between+Honduras+and+Nicaragua+in+the+Caribbean+Sea&source=bl&ots=1jjYJ94ZT5&sig=Je9qNDUK8ebODJnE7Eubu64iems&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwi05G3k5XKAhUm9HIKH YMBAUEQ6AEIKjAC#v=onepage&q=Pratt%20M.%20The%20Maritime%20Boundary%20Dispute%20between%20Honduras%20and%20Nicaragua%20in%20the%20Caribbean%20Sea&f=false> – Title from the screen.

70. Rauch, H. A South American Air War...The Leticia Conflict [Text] / H. Rauch // Air Enthusiast. – Issue 26, December 1984 – March 1985. Bromley, Kent: Pilot Press. – P. 1 – 8.
71. Serbin, A. Relations between Venezuela and Guyana and the Dispute over the Essequibo Territory: One Step Forward, Two Back? [Text] / A. Serbin // Pensamiento propio. – 2001. – № 14. – July – December. – P. 135 – 158.

Латинська Америка наприкінці XVIII століття.

Фолклендський конфлікт Аргентини і Великобританії 1982 року.

Чакська війна між Болівією та Аргентиною (1932 – 1935 рр.).

Додаток 7

Країни-члени МЕРКОСУР.

Таблиця 1

Основні прикордонні суперечки Латиноамериканського континенту

Країни	Суть суперечки
Аргентина– Чилі	Суперечка щодо належності протоки Бігль і трьох островів у східній частині входу в протоку. Володіння островами дає право на велику ділянку континентального шельфу, багатого нафтою. За рішенням Міжнародного суду за сприяння ОАД в 1984 році підписаний мирний договір, згідно з яким острови залишились за Чилі, територіальні води – за Аргентиною. Нині не врегульоване питання про приналежність 520 км ² на південь від озера Лагуна-дель-Десієрто
Аргентина – Парагвай	Суперечка про встановлення північно-східного кордону існує із XIX століття, коли він був приблизно встановлений по річці Пількомайо. Однак під час паводків річка зміщується на 1,5 км в ту чи іншу сторону. Парагвай звинувачує Аргентину в односторонньому використанні вод ріки. Вирішення проблеми уряди двох країн бачать у спільному будівництві гідротехнічних споруд
Аргентина – Великобританія	Суперечка через Фолклендські острови, острови Південна Георгія та Південні Сендвічеви. Після отримання Аргентиною незалежності у 1816 році Фолклендські острови перейшли під її контроль, в 1833 році архіпелагом заволоділи англійці. Аргентина вважає ці острови своїми через їх близькість до узбережжя і колоніального характеру володіння ними Великобританією. З 1965 року країни вели переговори щодо приналежності островів. В 1982 році між країнами виник військовий конфлікт, дипломатичні відносини відновлені лише

	в 1990 році.
Аргентина – Бразилія – Уругвай	Суперечки щодо приналежності островів на річці Куараї
Аргентина – Чилі	З 2001 року працює спільна комісія по делімітації та демаркації кордонів в Андах
Болівія – Чилі	Болівія вимагає надати їй вихід до моря, що втрачений в часи II Тихоокеанської війни 1879 – 1884 року, пустелі Атакама, суперечки щодо ріки Лоа
Болівія – Парагвай	Суперечка через малозаселений (проте, як передбачалось, багатого на природні ресурси) район Гран-Чако. Військові дії проходили в 1928, 1930, 1932 і 1934 роках, коли парагвайська армія захопила значну частину території Гран-Чако
Чилі – Аргентина – Великобританія	Чилі претендує на частину Антарктиди, яка частково співпадає з претензіями Аргентини до Великобританії
Колумбія – Нікарагуа	Нікарагуа претендує на на острови Сан-Андрес і Провіденсія, що належать Колумбії, аргументуючи свої претензії географічним розташуванням островів
. Колумбія – Венесуела	Суперечка через кордони виняткової економічної зони у Венесульській затоці і водного простору навколо островів Лос-Монхес
Колумбія – Еквадор – Венесуела	Партизанські загони, що діють в прикордонних районах Колумбії, шукають прихистку на території сусідніх держав; урядові війська Колумбії, переслідуючи партизан, також порушують державні кордони. Це створює постійну напругу у відносинах між країнами

Еквадор-Перу	Із середини ХІХ століття Еквадор претендує на 325 тис. км ² в басейні Амазонки. Військові дії велись в 1941 році, після чого був підписаний мирний протокол, за яким територія перейшла до Перу, з чим не погоджувались наступні уряди Еквадору. Це призвело до п'ятиденної війни між країнами в 1981 році через недемаркований відрізок кордону. Претензії Еквадору спираються на те, що цей район був відкритий експедицією Франсіско Орельяна, вихідця з Кіто. Демаркація спірної території проведена в 1999 році.
Сальвадор – Гондурас	Суперечки через прикордонні території, а також через острови і положення морського кордону в затоці ФONSECA
Гондурас – Нікарагуа	Суперечка через морський кордон в Карибському морі
Франція – Французька Гвіана – Суринам	Суринам претендує на район між річками Маруні та Ітані
Гайана – Венесуела	Венесуела претендує на всю територію на захід від річки Ессекібо
Гайана – Суринам	Суринам претендує на район між річками Нью-Рівер і Карантейн
Беліз – Гватемала	Протиріччя через встановлення кордону територіальних вод і виняткової економічної зони. В 1991 році заключено угоду про 3-мільні територіальні води Белізу, спільному використанні виняткової економічної зони Белізу та безперешкодному використанню Гватемалою проходу до порту Пуерто-Барріос в Карибському морі

(Джерело: Основныe территориальныe споры в Америке /
[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://files.school-collection.edu.ru/dlrstore/00000c51-1000-4ddd-517d-3600483aebf5/@001316.htm>)